ÎN ACEST NUMĂR:
Activist nu ajungi decît întorcînd spatele clasei muncitoare (pag. 16)

serie nouă nr. 28 (1274) septembrie 1990

CONVORBIRI LITERARE

FONDAT 1867 DE „JUNIMEA"

săptămînal editat de uniunea scriitorilor din romania

Confirmările tîrzii și criza din Golf

Nu cred să existe mai mare satisfacție profesională pentru un comentator al vieții politice decît să-și vadă confirmate intuițiile. Și totuși... Sînt și eu, asemenea altor confrați, în această privilegiată situație, dar nu simt nici urmă de bucurie. Dimpotrivă, adeverirea presupunerilor mi-a lăsat un gust amar. Disecam faptele, descopeream contradicțiile, legam amănuntele disparate între ele, clădind din frînturi un posibil „scenariu", și așteptam cu nerăbdare din partea realității un cît de mic semn că nu m-am înșelat în aprecieri. Iar acum, cînd semnele au prins să se adune, bucuria de a fi avut dreptate refuză să mă cuprindă. Tristețea de a fi avut dreptate, în schimb, s-a instalat ca la ea acasă. Abia acum îmi dau seama că, oricît de mare era orgoliul de a citi corect evenimentele, trăgeam în secret nădejdea că realitatea îmi va infirma supozițiile, că așteptatele dovezi din parte-i mă vor contrazice. Căci prea erau negre ipotezele ca să mă poată încînta adeverirea lor. Aș fi preferat, mai degrabă, să trec de profet mincinos, numai să fie istoria revoluției noastre ceva mai curată; să fi văzut strîmb în cioburile evenimentelor din ultimele nouă luni și să mă căiesc de vinovata-mi cecitate, decît să am parte de atîtea dovezi pozitive în stare să întreacă și cea mai neagră imaginație. Se vede însă că ne e scris să fim doar antipatice Casandre, presimțind mai degrabă răul ce ne amenință decît eventualul bine. Probabil că acest dar, deloc plăcut auzului înaltelor urechi, i-a determinat pe chiar cei răspunzători de proliferarea răului să arunce povara vinovăției în spinarea gazetarilor. Ca și cum aceștia l-ar fi adus pe lume rostindu-i numele...

Pînă de curînd, eram încă robii bănuielilor, ai supozițiilor, ai ipotezelor, dacă nu de tot abstracte, oricum nesusținute de argumente categorice. Realitatea era interpretabilă, nu indiscutabilă. Pentru ca, deodată, argumentele să prindă a se aglomera. Persoane pînă mai ieri în miezul fierbinte al treburilor politice s-au decis, brusc, să facă declarații. Este vorba de generalul Militaru, de Silviu Brucan, de Ion Caramitru, de Dumitru Mazilu, de Ion Mînzatu. Iar interviurile lor, mai pe față, mai indirect acuzatoare ale puterii instalate în decembrie, sînt tot atîtea confirmări ale raționamentelor și temerilor noastre, clădite pe o fatal incompletă cunoaștere a lucrurilor. E de-a dreptul îngrozitor să constați că mult huliții ziariști, acuzați fără înconjur de destabilizare, au fost mereu aproape de adevăr și că destabilizările, altminteri reale, s-au datorat premeditării ori incompetenței puterii. Încă o dată, verificarea presupunerilor numai motiv de bucurie nu e...

Ca să nu mai spun că ea ridică și o serie de întrebări deocamdată fără răspuns. De ce s-au hotărît abia acum persoanele respective să facă publice adevăruri pe care le știau de atîta vreme? Și de ce au fost mărturiile lor aproape simultane, de parcă ar fi căzut în prealabil de acord? Să fie la mijloc numai sincera dorință de a spune adevărul? Să nu mai fi suportat ei minciuna oficială? Să n-o mai fi suportat toți deodată? Să fie o pură întîmplare că autorii inconvenabilelor declarații au fost, într-un fel ori altul, îndepărtați din cercul puterii, unii înainte de alegeri, alții imediat după scrutin? E lucru știut că sinceritatea nu se poartă în politică. Decît dacă se întovărășește cu interesul. Ce gînd secret îi va fi îndemnat, deci, pe cei în cauză să facă asemenea dezvăluiri? Nu cumva crescînd impopularitatea actualei conduceri, incapacitatea acesteia de a soluționa gravele probleme cu care se confruntă societatea românească? Să încerce ei a acumula, astfel, capital politic pentru viitor? Tot ce se poate, deși se pare că vor avea de așteptat o vreme. Agresivul șef al Irakului a încurcat, fără să bage de seamă, multe planuri, contribuind între altele la subita îmbunătățire a relațiilor româno-americane. Criza din Golf ar putea constitui, măcar temporar, o soluție a crizei noastre interne. ■

Al. DOBRESCU

Mărturia medicilor: La spitalul Colțea ne-am bălăcit în sînge

● îi vom afla vreodată pe criminalii din 21 decembrie? ●

La poalele imperiului

În Basarabia plouă rar. Așa se întîmplă mereu, însă anul acesta parcă a plouat și mai puțin ca de obicei. Cu toate acestea, autoritățile sînt foarte precaute: stîlpii de lemn nu sînt înfipți direct în pămînt, pesemne ca să nu putrezească, ci legați cu sîrmă de stîlpi de beton, aliniați de-a lungul drumului.

Numele satelor este scris deoparte-va cu litere latine și rusești. În locurile unde sînt mulți bulgari sau ruși, tăblița e scrijelită și e lăsat la vedere numai numele rusesc. Satul Pîrlița e o reminiscență a perioadei în care se încerca egalizarea condițiilor de viață de la sat și oraș. Pe lîngă casele vechi, bătrînești, s-au construit case de stat și blocuri. Blocurile au fost construite cu pușcăriași, și arată ca vai de lume: tavane strîmbe, pereți ondulați, scări înguste, aplecate într-o rînă. Apa de la robinet nu e bună de băut, așa încît și cei de la etajul patru trebuie să coboare și să meargă la fîntînă, să-și aducă apă cu căldarea. La o margine de sat se întinde o construcție neterminată, cu mult beton și sticlă, cu alei înguste, străjuite de felinare negre. Trebuia să fie un fel de inima satului, cu sală de spectacole, cu birouri, cu magazine și sală de sport, dar e începută de vreo zece ani și se pare că materialele de construcție s-au terminat de mult. În felinare și-au făcut acum păsările cuib, iar din loc în loc, printre plăcile de beton, s-au ridicat buruieni, unele înalte cît un stat de om. În mijlocul satului, în fața uliței cu case noi, cenușii, și construite toate după același model, sînt înfipte în pămînt două cutii pentru poștă.

„Hai să vedem ce mai scrie la gazetă", spune Katia, profesoară de limba moldovenească pînă nu de mult, profesoară de limba română acum. În ziare se publică o scrisoare a unei mame care își jeluiește copilul plecat la armată, precum iubita din doinele de cătănie. Cu toată perestroika, sau poate tocmai din pricina ei, armata în Uniunea Sovietică e de o cruzime deosebită. Copii de 16—17 ani sînt trimiși tocmai în celălalt capăt al imperiului. Se pare că superiorii le cer bani, îi bat, îi umilesc, iar tot mai des tinerii se sinucid, sau sînt urmăriți pentru dezertare. Ziarele se revoltă dar ca întotdeauna în comunism lucrurile se mișcă greu. O dată cu încercările de liberalizare autoritățile se suprapun, și nici măcar nu știi la cine să te plîngi.

„Am avut odată un elev", povestește Katia. „L-am dus pînă în clasele mari. Băiatul ăla pînă la vîrsta de 16 ani îl citise pe Lenin integral. Nu integral, poate, căci lucrul acesta nu pare posibil, dar oricum, tot ce este important. Era cel mai bun din clasă. Cam pe atunci începuse campania de liberalizare și am încercat să-l conving, să-l spun că lucrurile nu stau chiar așa, și că Lenin nu este singurul autor important din lume. A plîns. Și de atunci nu mi-a mai dat bună ziua. Locuia aici, peste drum, într-o casă în care portretul lui Lenin nu a fost nici acum dat jos de pe perete". Oftează Katia, oftează și sora ei, doar cumnatul Vasile zîmbește mereu, cu privirea ațintită aiurea.

Pînă acum cîțiva ani, întreg pămîntul era al statului. Și toată lumea fura. Nu furau neapărat lucrurile de care aveau cea mai mare nevoie, ci pe acelea care se întîmplau să crească în jur. Prin jur se întîmpla să crească vie, și pînă nu de mult era un lucru obișnuit ca, ieșit de pe poartă, cîte un camion cu struguri sau must să dispară cu totul. Așa au apărut și primele case mai răsărite.

De curînd o parte din pămînt a fost împărțit oamenilor și acum e mai greu să furi, pentru că proprietarul vede lucrurile cu alți ochi, așa încît doarme cu pușca în mijlocul livezii lui.

Vasile, cumnatul, are ceva mai mult de o sută de ruble pe lună. E mehanician și are treabă cam de două-trei ori pe săptămînă. „Dar trebuie să fiu în fiecare zi la slujbă, să mă învîrt pe acolo, mai pun mîna pe o piesă, mai ceva, trece ziua". În mintea lui Vasile se învîrt mereu niște rotițe care îl ajută să vadă care e calea cea mai simplă prin care să facă bani. Pe moment planul lui Vasile este următorul: să-l mituiască pe șeful de echipă ca acesta să închidă ochii și ca el, Vasile, să poată lucra o săptămînă la un particular, fără contract, pentru cîteva mii de ruble; cu banii cîștigați să cumpere un televizor color pe care să-l vîndă în România; cu leii cîștigați, să-și cumpere orgă electronică și să meargă cu doi-trei prieteni la nunți, fiindcă se cîștigă foarte bine cu treaba asta; cu banii cîștigați, Vasile vrea să-și termine casa și să închirieze peste vară camera cu balcon iar cu banii cîștigați... Deocamdată Vasile habar n-are să cînte la orgă.

Acum Vasile explică mecanismul furtului. „Va să zică dacă s-ar găsi în magazin, eu aș merge să-mi cumpăr. Dar iată că nu se găsește, și atunci eu trebuie să mă descurc cum pot". Vasile merge noaptea cu motocicleta, fără far și fără carnet. „Dacă mă oprește vreun polițist, eu îi spun: Uite, eu îți dau dumitale bani, și mergi dumneata și-mi cumpără far, dacă ai de unde. Parcă eu nu vreau să dau în gropi".

Dar de fapt nu-l întreabă nimeni nimic, pentru că fratele lui este polițist, și-l cunoaște toată lumea.

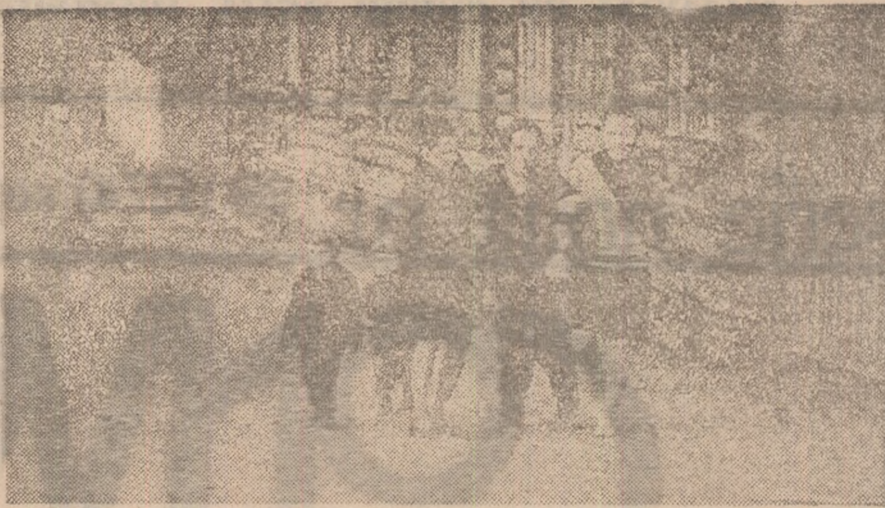
Cumnatul Vasile e singurul pe care nu-l interesează politica. Katia e însă foarte în temă. „Problema cu găgăuzii e falsă" — spune ea. „Sînt cîțiva extremiști care vor să se separe. Aceștia îi condiționează pe oameni. Cînd merg la magazin, ca să le dea una-alta, îi pun să semneze că vor republică separată. Oamenii, pentru ceva în plus, semnează".

Gorbaciov e mai popular în alte țări decît în Uniune. „Pentru că după atîția ani nu se vede nici o schimbare". Se bea la fel de mult, se fură mai rău ca înainte, pentru toate lucrurile de cumpărat trebuie să te înscrii pe listă. Mulți de la noi ar vrea să plece în alte părți, dar acum își dau seama că au fost crescuți în așa fel încît nu știu nici o altă limbă înafară de rusă. Iar o mare parte din ei nici nu bănuiesc cum poate fi în alte țări. Iac-așa, ca pe-un copilaș la țîță, ne-au adormit", spune Katia. „Ca pe-un copilaș, da", repetă Vasile și rîde.

Cristian MUNGIU

Colectivul de redacție: Radu ANDRIESCU, Liviu ANTONESEI (redactor șef adjunct), Emil BRUMARU (redactor șef adjunct), Mariana CODRUȚ, Nicolae DABIJA, Daniel DIMITRIU, Alexandru DOBRESCU (redactor șef), Gabriela Codruța GAVRIL, Valeriu GHERGHEL, Mădălina GRIGORAȘ (prezentare grafică), Ioan HADÂRCĂ, Nicolae IONEL, Constantin PRICOP (secretar general de redacție), Horia ZILIERU.

COREGRAFIE POLIȚIENEASCĂ ÎN PIAȚA UNIVERSITĂȚII

Fenomenele sociale de oarecare anvergură trebuiesc analizate în amănunt, nicidecum privite global, de la distanță și acuzate/îmbrățișate în integralitatea lor. Din decembrie și pînă astăzi Piața Universității și-a schimbat de mai multe ori aspectul, suportul uman, anvergura revendicărilor și modul de a fi prezentate și susținute acestea. Însuși raportul dintre revendicările individuale și ideile cu o largă susținere au variat într-o oarecare măsură. Reacția autorităților a fost și ea mereu alta: de la replica armată și crima patentată din decembrie la razia care a provocat evenimentele din iunie, de la simpla perplexitate a unei poliții depășite de evenimente, ineficientă și timorată atunci cînd a fost pusă în fața unor proteste care au îmbrăcat haina violenței, pînă la intervenția a mii de mineri, aplaudați de cei care se identifică într-o mai mare măsură cu spiritul orientului și blamați de cei care cred în ideea unui stat de drept. Schimbarea ministrului de interne a dus și ea la o schimbare de atitudine a poliției, a cărei grațioasă coregrafie a putut fi urmărită de întreaga țară prin intermediul televiziunii. Noua eleganță a uniformelor a contribuit la rîndul ei într-o oarecare măsură la sporirea încrederii în propriile puteri a forțelor de ordine, de la simplul agent de circulație, ale cărui cunoștințe cinematografice se reflectă azi în siguranța pasului pe carosabil, pînă la trupele de asalt, dispuse în uimitoare geometrii, pornite din dorința de a nu depăși efectiv pragul adevăratei represiuni în forță. Prin urmare, aproape totul s-a schimbat în cîteva luni în Piața Universității, în afară de dorința, legitimă și din ce în ce mai adînc înrădăcinată, de a vedea în acest loc un simbol al rezistenței antitotalitare.

Tendința de a privi Piața Universității în general ca pe un fenomen perturbator este extrem de nocivă și datorită confuziilor care survin în ceea ce privește organizarea. Astfel se explică de ce Marian Munteanu, care a păstrat întotdeauna o linie a nonviolenței, a putut să fie acuzat pentru instigare la violență. Acesta este și motivul pentru care toate organizațiile și partidele care au participat într-un fel sau altul la manifestările antiguvernamentale s-au simțit obligate să infirme public ideea participării lor la organizarea actualelor mișcări de nemulțumire — declarații privite de altfel cu multă neîncredere, reflex al aceleiași tendințe generalizante.

Lipsa unui tenebros organizator unic este de altfel evidentă și de faptul că demonstranții nu formează o masă omogenă, compactă. Dacă într-un colț poți vedea un grup destul de încordat strîns sub un drapel roșu, ornat cu secera și ciocanul și caricaturile premierului și ale președintelui, grup evident minat de principiul acțiunii directe, gata să blocheze circulația în cazul în care ar considera că sînt suficienți cei care împărtășesc această poziție (ceea ce nu s-a mai întîmplat începînd cu ultimele două-trei zile ale lunii august), nu este mai puțin adevărat că mulți din cei adunați în Piața Universității văd în aceasta un loc al dialogului. Începînd cu ultimele zile ale lui august poziția din urmă pare să prevaleze, însă ea a existat de la bun început, Mișcarea Ecologistă dînd publicității unul dintre primele texte în care se făcea cuvenita disociere — poziție adoptată într-un tîrziu și de Televiziunea Română.

S-a insistat mult pe ideea că Piața Universității ar fi un refugiu ideal pentru bișnițari, prostituate, tîlhari. Este însă ciudat că nu se gîndește nimeni cît de ușor ar fi pentru poliție să-i izoleze pe aceștia de cei adunați în Piață în căutarea unui ideal din ce în ce mai greu de atins. Nu trebuie să fii vrăjitor ca să-ți dai seama care sînt bișnițarii din mulțime. Cei mai mulți sînt strînși sub zidurile Universității, oferind bere la suprapreț, cumpărată de altfel, din cîte am văzut, în special de trecători care nu au nimic în comun cu manifestația (dacă se mai poate spune astfel), sau oferind semințe, lumînări și alte fleacuri. Îți dai seama cît de ușor ar putea fi izolați aceștia de o poliție bine intenționată (mulți sînt cei convinși că există provocatori printre cei din Piață, atmosfera este chiar foarte tensionată din această cauză; dar conexiunea care se face în genere cu bișnița vine în ajutorul celor care doresc compromiterea manifestației), urmărind cearta dintre două țigănci: una dintre ele (de altfel verișoara celei dintîi) și-a trimis progenitura cu cocoșei sau semințe sau cine știe ce fleacuri de genul acesta în Piața Universității, călcînd astfel teritoriul celeilalte. Este ciudat că poliția nu-i poate identifica pe cei care, avîndu-și „teritoriul" în chiar acel punct al Bucureștiului, vin zilnic acolo: aceleași figuri cu aceleași mărfuri mai mult sau mai puțin ilicite.

Și despre ce discută cei strînși în Piața Universității, cei care se adună pentru a-și împărtăși necazurile și pentru a-și exprima liber nemulțumirea? Repertoriul ar merge de la micile tragedii personale, trecînd prin dispute aprige (de exemplu care au fost muncitorii cei mai oropsiți de pe șantierele Bucureștiului în vremea lui Ceaușescu, moldovenii sau oltenii), pînă la dezbateri politice — de cele mai multe ori întreținute de tineri, însă la care se alătură și mulți oameni mai în vîrstă, — pe fondul unei nemulțumiri crescînde față de o opoziție ineficientă; rare voci, timide și neluate în seamă spre sfîrșitul lui august, încercau să convingă că totuși există un partid de opoziție adevărat, P.N.Ț.-c.d. Probabil că unul din motivele renașterii Pieței Universității a fost această totală neîncredere într-o opoziție fărîmițată și pe cale de a exploda în continuare, în orice caz incapabilă să insufle respect și încredere.

Mergînd spre București, ascultam cu sentimentul unei totale neputințe un dialog de pe coridorul vagonului. Dialog care i-a ocupat pe cîțiva bărbați în toată firea aproape întreg drumul. Era vorba despre Piața Universității. Era vorba despre cum ar fi trebuit să acționeze poliția (furtun cu apă, bastoane, idee pe care de altfel, spre groaza mea, am auzit-o susținută și de o respectabilă, și de altfel simpatică doamnă la București). Mai era vorba despre cum ar fi acționat ei, cetățenii onorabili ai României și ai Iașului, dacă ceea ce se întîmplă la București s-ar întîmpla în piața de la Baza 1 (din nou bîte, rângi). Ce să mai crezi? Securitatea lui Ceaușescu bătea prin beciuri ascunse. Românul azi bate în toiul zilei în plină stradă. Aceasta să fie concluzia?

Radu ANDRIESCU

Am fost martor al masacrului din Bucureşti

● SCRIS DE PETER SKEEL HJORTH, REDACTOR TRIMIS ÎN ROMANIA DE ASF DANSK FOLKEHJAELP (AJUTORUL DANEZ AL POPOARELOR) ●

**...ată cariera mea de medic
...văzut leziuni atît de ingro-
...**

...stește **Mircea Oprișan**, medic
...ă serviciul de urgență bu-
...n, despre rănițiii pe care i-a
...ı noaptea de 22 decembrie
...tr-un spital în centrul Bucu
... Este vorba de faza de în-
... revoluției din România care
...at de la putere pe urîtul dic-
...colae Ceaușescu împreună cu
...iții săi.
...e de securitate au dezlănțuit
...ıcru sistematic al demonstran-
... jurul miezului nopții — s-a
...t pe străzi. Masacrul nu a
...unicat niciodată în presă, la
...au la televizor deoarece re-
... străini nu se aflau încă la
...ului.
... pacienți au fost primiți de
... de urgență din București,
... după orele 24, în noaptea de
...nbrie, ziua de început a re-
... După modelul est european,
...organizație cuprinde atît găr-
...licale obișnuite cît și trans-
...pacienților, distribuirea medi-
...urorilor medicale.
... de atîtea ori în trecut, un
...mare de oameni ai muncii a
...mat la o demonstrație în fa-
...dictatorului. Nicolae Ceau-
...ținut o cuvîntare din balconul
...**lui Central.**
...rul a vorbit despre agitațiile
... ...ră loc în Timișoara la
...c... ...ongaria, agitații care au
...rise ca fiind provocate de fas-
...ovenționați de agenți străini.

...ași și striviți la perete

...așteptate, mulțimea oamenilor
...t să huiduiască dictatorul, ca-
...l speriat și uimit de ceea ce
...plat s-a oprit în mijlocul cu-
...sale. Transmisia de Televi-
... întrerupt. Dictatorul a fost
...un **body guard** și condus în
...După cîtva timp a apărut din
...mițînd oamenilor muncii o
...ı salariu.
...ea a continuat să huiduie
...l, în timp ce o unitate spe-
...numită — **FOA**, aparținînd
...și urîtei **Securități** a pornit
... Era o unitate elită de ofen-
...renată să meargă numai îna-
...odată înapoi. Unitatea a îna-
...piață cu scopul de a împrăș-
...mea, care a început să fugă
...ı. Drept urmare foarte mulțı
...ı fost atît de presate în
...ieptul și coastele le-au fost
... exact cum s-a întîmplat pe
... Heissel în Bruxelles în Bel-
...e Stadionul Sheffield în Ma-
...nie.
...**Oprișan** — Acestea au fost
...victime ale revoluției. Toate
...ele disponibile au fost tri-
...piață pentru a transporta la
...e toți cei striviți, cît se poa-
...pede. Pînă în momentul ace-
... auzise nici o împușcătură.

...nie, deșteaptă-te !

...le securitate au încercuit pia-
...ța clădirii **Comitetului Cen-**
...i de miliție și soldați echi-
...bastoane de plastic și scuturi
...ș demonstranții, pe străzi și
... Majoritatea demonstranți-
...studenți și tineri.
...ia a văzut la televizor că
...plat ceva și mii de cetățeni
...ut să năvălească în centru
...ı alăturat protestanților im-
...egimului lui Ceaușescu. Re-
... a adus țara în sărăcie și
...- care printre altele a trans-
...rganele de sanătate în ade-
...lise Potemkin cu o lipsă a-
...medicamente și instrumente

... de securitate erau complet
...ate. Nu știau în ce fel să
... cu mulțimea de oameni, ca-
...rsul după amiezii a umplut
...le strigînd împotriva regi

...și studenți între 10 și 18 ani
... părinți care își căutau co-
...eau față în față cu șiruri de

miliție și soldați ai **Securității**. Copiii strigau, că numai prin moarte vor fi eliberați. Cîțiva au început să cînte „Deșteaptă-te române".

Condiții ingrozitoare

După amiaza, a intrat armata în capitala românească, lucru ce de fapt îi era interzis datorită faptului că dictatorul nu avea încredere în armată. Care de luptă cu piștoalele automate îndreptate înspre stradă, cu tunurile pregătite de tragere, au pătruns pe străzi. Erau destul de pasive totuși.

Nici unul din demonstranți nu credea intr-o eventuală victorie avînd în vedere situația îngrozitoare, ce domnea în țară. Sănătatea populației era dezastruoasă din cauza lipsei de alimente, iar cele existente fiind de calitate proastă, din cauza lipsei de asistență medicală și căldură. La momentul începerii revoluției, serviciul de sănătate dispunea de 10 la sută din suma de bani necesară pentru acoperirea tuturor urgențelor.

Izbiți și loviți

Întrebarea cea mare era care va fi reacția guvernului. Răspunsul la provocarea populației a venit seara tîrziu și a fost același ca și în Timișoara. Miliția a început să facă arestări în masă și să arunce gaze lacrimogene.

Oamenii care se aflau pe bulevard în fața hotelului **Intercontinental** au încercat să se refugieze în **Pasajul Universității** sau în metrou. Urmăriți de miliție în metrou, goniți și înghesuiți spre o altă ieșire a metroului, grupuri foarte mari de demonstranți au fost arestați și încărcați în dubele de miliție, ce așteptau la ieșirea de pe trepte. Pe fiecare treaptă a ieșirii din metrou erau milițieni, care își foloseau bastoanele cu zor și zel lovind și șfichiuind în dreapta și stînga pe toți aceia ce erau împinși spre dube. Cîțiva oameni au fost răsturnați pe stradă și izbiți pînă la sînge. Martorii au asistat la situații în care milițienii au călcat în picioare și au sărit pe pieptul unor tineri ce zăceau pe stradă. Într-un final, s-au auzit împușcături de avertizare în aer.

Mircea : Am intrat de gardă la orele 19. Pînă la miezul nopții a fost liniște în oraș. După orele 24 ale nopții însa, am început să vedem proiectile avertizoare pe cer, iar în depărtare se auzea un zgomot continuu de împușcături... și totuși nimeni nu a telefonat dupa noi, ni s-a părut foarte ciudat.

La serviciul de ambulanța **Salvare**, era plasat un milițian care ne-a dat ordine să nu ieșim din cladire dacă miliția nu cheamă ambulanțe. Milițianul era echipat cu un radio portabil și avea posibilitatea să urmărească tot ceea ce se întîmpla în afara spitalului

Apel disperat prin radio

Toate telefoanele din centrala de alarmă erau moarte. Ne-am întrebat de multe ori de ce nu am fost chemați să acordăm asistență medicală răniților, pentru că era de la sine înțeles că în urma atîtor împușcături trebuiau să existe atît răniți cît și morți.

Pe la orele 00,15, o ambulanță a dus la raionul de obstetrică, spitalul **Colțea**, în mijlocul Bucureștiului, o femeie ce trebuia să nască și o soră medicală. Am primit un apel disperat prin radio: „Nu putem să ne întoarcem de la spital... Se împușcă încontinuu... Este îngrozitor... iar spitalul este plin de răniți... Ne aflam în mijlocul unui război".

După aflarea acestor vești, am luat hotărîrea că trebuie să conduc pînă în centru și să văd ce se întîmplă, să mă interesez asupra situației reale. Milițianul a fost informat de hotărîrea noastră, iar mai tîrziu a fost chiar fericit că nu ni s-a împotrivit. Un alt medic s-a hotărît să meargă și el cu mine. În felul acesta am plecat doi medici în două ambulanțe.

Ca o măcelărie

Cînd am ajuns la spital, toate cele 4 săli de urgență, săli care în mod normal erau folosite pentru diverse scopuri medicale, erau pline de răniți. Sînge peste tot... da, ne-am „bălăcit" în sînge. Iar la centrală nu primisem absolut nici un telefon...

Este pentru prima dată, în cariera mea de medic, cînd am văzut răni atît de îngrozitoare. Copii împușcați în cap. Un băiat fusese lovit în tîmplă, iar glontele lăsase urmă cu diametrul de aproape 1 centimetru. Pe partea cealaltă a capului gaura prin care glontele ieșise avea diametrul de aproximativ 5 centimetri. L-am transportat la o clinică neurologică cam la 15 kilometri depărtare.

O tînără de vreo 20 de ani fusese împușcată în cavitatea abdominală și zăcea în stare de șoc pe podea. Nu avea puls aproape de loc.

Foarte mulți pacienți fuseseră împușcați în mai multe locuri în pulpă, sau în picior. Rănile erau cauzate de mai multe gloanțe trase de pistoale mitralieră. Unul din pacienți avea o rană la vena piciorului și a trebuit transportat de urgență în sala de operație.

O pătrime dintre răniți erau sub vîrsta de 20 de ani, ceilalți între 20 și 30 de ani. Numai unul dintre răniți era de 40 de ani. Fusese rănit în urma a două împușcături una în piept și una în coloana vertebrală. Foarte mulți fuseseră loviți în picioare și mîini.

Datoria noastră de medici de gardă pe ambulanță a fost să distribuim toți acești pacienți la secțiile, care puteau să-i trateze.

Împușcînd din mers

La un moment dat am văzut pe geam, trecînd în pas prin fața spitalului, trupele **FOA**. Soldații pășeau umăr la umăr ca un zid de-a latul străzii. Mergeau într-un marș lent, sistematic, ca roboții, împușcînd constant din mers în oameni, care înfricoșați fugeau care încotro.

Cîțiva au căutat refugiu în casele de la stradă. Soldații împușcau încontinuu în geamuri și uși, în timp ce înaintau în ciudatul pas mecanic, fără să se oprească o clipă sau să dea vre-un pas înapoi. Oamenii îngroziți au căutat refugiu chiar în spital.

În urma lanțului de soldați **FOA**, au venit camioane, care strîngeau toți răniții, muribunzii și pe cei care erau striviți. Îi încărcau și aruncau claie peste grămadă pe toți la un loc, apoi părăseau locul. În felul acesta s-a făcut curățenie organizată pe străzi. A fost o priveliște macabră, cutremurătoare.

Pe la orele 3 ale dimineții, toată strada era goală, în mîinile soldaților care au încercuit cartierul. După ce ne-am asigurat că nu mai era nimic de făcut pentru noi ne-am reîntors la bază și destul de surprinzător am fost lăsați să trecem.

În mijlocul focului

În dimineața zilei de 22 decembrie au sosit muncitorii de la fabrici, cu miile, zecile de mii, cu sutele de mii și au pus pe goană trupele de securitate. De data aceasta nu a fost trasă nici o împușcătură. Tancurile armatei au rămas pe loc iar soldații au stat de vorbă cu demonstranții. După fuga dictatorului au început împușcăturile din nou.

Mircea Oprișan : — Eram acasă și urmărind la televizor transmisia în direct, din fața **Comitetului Central**, am văzut că începuse să se împuște din nou. Imediat am sunat la centrală și am întrebat dacă era nevoie de mine. Mi s-a răspuns să mă duc cît se poate de repede. De data aceasta era nevoie de tot personalul disponibil, iar telefoanele zbîrnîiau încontinuu. Medici și surori medicale erau chemați de acasă, de urgență

Pe strada Onești, într-o clădire din apropierea **Comitetului Central**, se aflau 4—5 teroriști, care trăgeau în soldați și populație. Aici am fost cuprins de o reacție psihologică neașteptată, ciudată.

În primele 15 minute, am fost cuprins de panică și nu am fost în stare să întreprind nimic, pentru că era prima dată cînd cineva împușca după mine. Pentru prima oară în viața mea eram țintă pentru cei ce trăgeau și era o experiență îngrozitoare. Mă aflam în mijlocul străzii, în plin foc, neavînd nici o posibilitate de a mă acoperi sau apăra

În același timp, din cauza zgomotului puternic provocat de șuierăturile gloanțelor, șuierături care erau amplificate între clădiri, am fost supus unui pres psihic violent

Apoi a urmat cea de a doua reacție. O solicitare atît de violentă are ca efect o reacție în corp care se poate asemăna cu o stare de narcoză. Dintr-o dată nu mai are importanță dacă ești rănit: — bine, atunci împușcați-mă, mie este indiferent ceea ce se întîmplă cu persoana mea. Nu te mai gîndești la nimic

În acel moment am putut să încep să lucrez cu răniții.

De abia atunci am putut realiza, cum a fost posibil ca civili să meargă pe strada, în timp ce se împușca orbește împotriva lor. Acum pot înțelege mai mult decît înainte

Corespondenţă din Berlin

Respingerea ţiganilor — un fenomen singular în Europa răsăriteană

● O convorbire cu Katrin REEMTSMA de la Societatea pentru Popoare Ameninţate ●

Willian Totok: **Katrin Reemtsma ai publicat în presa vest-germană o serie de articole în care te-ai referit îndeosebi la problematica unor minorităţi etnice. Desigur, activitatea ta publicistică este strîns legată de cea din cadrul Societăţii pentru Popoare Ameninţate. De fapt, ce program are această Societate şi ce ţeluri urmăreşte?**

Katrin Reemtsma: Societatea pentru Popoare Ameninţate este o organizaţie umanitară care se ocupă, în primul rînd, de minorităţi etnice şi rasiale, dar şi religioase, din întreaga lume, adică din est, vest, nord sau sud, deci inclusiv din Europa Răsăriteană. Organizaţia a fost înfiinţată cu douăzeci de ani în urmă şi nu e legată de vreun partid politic. Să dau cîteva exemple concrete din activitatea noastră: Ne ocupăm de indienii din America, de dreptul lor de şedere în anumite regiuni, de situaţia curzilor din Orientul apropiat, cea a asirienilor sau a armenilor, dar şi de sorbii din R. D. Germană. De-asemenea ne preocupă şi situaţia minorităţilor germane din estul Europei. O greutate deosebită în munca noastră ocupă problematica populaţiei sinti, adică a ţiganilor germani, cît şi cea a romilor care s-au refugiat din Iugoslavia respectiv România în Republica Federală Germania. Totodată urmărim situaţia romilor din ţările esteuropene. Paleta muncii noastre este largă, cuprinzînd activitatea de pură informare dar şi de înfierare a unor acte de genocid ca, de pildă, atacurile irakiene cu gaze toxice asupra curzilor în anul 1988. Pledăm pentru libertatea folosirii libere a limbii materne; şi pentru modelele de autonomie etnică şi culturală. În ceea ce priveşte evoluţia din Europa răsăriteană se poate remarca o reizbucnire a conflictelor naţionale, cu o intensitate fără precedent. Naţionalismul latent, existent şi înainte, a fost oarecum ţinut sub control de către regimurile dictatoriale de acolo, răsturnate de către mase. Acum populaţii pînă nu de mult subjugate îşi formulează revendicările. Sîntem confruntaţi cu o situaţie explozivă şi, totodată, îngrijorătoare, mai ales, în ceea ce priveşte Europa de Est.

Totok: **În ultimul număr al revistei „Program", editată de Societatea pentru Popoare Ameninţate, ai publicat un articol despre situaţia romilor români, după o vizită de documentare efectuată în România. La ce concluzii ai ajuns?**

Reemtsma: Şi înaintea acestei călătorii am încercat să culeg materiale şi informaţii detaliate despre această problemă, discutînd cu romi refugiaţi în Republica Federala şi Franţa. Situaţia romilor români se aseamănă, la prima vedere, cu cea a ţiganilor din multe alte ţări fost socialiste. La o privire mai atentă prezintă însă nişte devieri extreme. În primul rînd, e de remarcat faptul că-n România comunitatea romilor este cea mai numeroasă, cu toate că nu există cifre confirmate oficial, numărul lor se estimează la circa 3 milioane de oameni, ceea ce ar însemna că ei constituie vreo 10 la sută din populaţia ţării. Ei au trăit decenii de-a rîndul într-o atmosferă politică insuportabilă, sub o tutelă absolută. Colectivitatea lor nu s-a bucurat de recunoaşterea oficială, orice manifestări publice ale tradiţiilor lor culturale sau etnice au fost practic interzise. Romii au fost consideraţi un grup social marginalizat, ba chiar o povară socială, şi nicidecum un popor de sine stătător cu o istorie şi o cultură proprie. Sub Ceauşescu au avut de suferit mult mai multe violări ale drepturilor umane decît celelalte etnii. Dar şi-n perioada precedentă s-au putut semnala încălcări flagrante ca, de exemplu, îngrădirea abuzivă a libertăţii de mişcare a romilor nomazi în anii '50 şi '60, deportarea a nenumăraţi romi în Bărăgan între 1952 şi 1956, arestarea lor ilegală pentru fleacuri, dar şi din motive religioase...

Totok: **Care sînt, totuşi, deosebirile între situaţia romilor români şi cea a populaţiei roma şi sinti din alte ţări?**

Reemtsma: Trebuie făcută, în primul rînd, o deosebire între ţările est- şi vest-europene, pe de-o parte, şi între România şi ţările est-europene, pe de cealalta. Politica oficială occidentală prezintă structuri cu totul diferite de cele din ţările răsăritene. Explozia naţionalismului extremist deosebit de îngrijorător, precum cel din România de după revoluţia din decembrie trecut, conferă problematicii o dimensiune specială: la Bucureşti s-a putut remarca, de exemplu, o largă alianţă între populaţie şi acţiunile minerilor îndreptate ŞI împotriva romilor, acţiuni acoperite de pasivitatea, chiar complicitatea, poliţiei şi cea a politicienilor. Astfel de forme extreme de respingere a ţiganilor sînt singulare în Europa Răsăriteană. Ceea ce s-a întîmplat la Bucureşti în iunie, pe bună dreptate, se poate numi un p o g r o m!

Totok: **În România ai avut contacte cu organizaţiile şi partidele romilor înfiinţate după revoluţie. Există, după părerea ta, un cadru legal garantat în care se poate manifesta această minoritate într-un mod democrat? Crezi că s-au creat condiţii prielnice în vederea conservării identităţii lor etnice?**

Reemtsma: Da şi nu. Pe de-o parte trebuie salutat faptul că a avut loc o uşoară liberalizare care a facilitat crearea unor organizaţii proprii — în cadrul cărora îşi pot formula revendicările. Pe de altă parte asistăm, precum am spus, la izbucnirea naţionalismului care a contribuit la zugrăvirea unei imagini extrem de negative a romilor. Amintesc, în acest context, campania de denigrare în mai toate ziarele din România în care romii au fost prezentaţi drept „profitorii revoluţiei", trecîndu-se deliberat sub tăcere participarea activă a ţiganilor la demonstraţiile pentru libertate din timpul revoluţiei. În al doilea rînd vreau să amintesc învinuirea romilor implicaţi, chipurile, aproape exclusiv în confruntările sîngeroase de la Tîrgu Mureş, mulţi dintre ei fiind condamnaţi ulterior în baza decretului de tristă amintire 153. Astfel, romii au fost prezentaţi opiniei publice drept ţapii ispăşitori ai altercaţiilor amintite. În al treilea rînd vreau să amintesc, încă o dată, evenimentele de la Bucureşti care, privite din perspectivă vest-germana, au fost mai mult decît pure izbucniri violente îndreptate deschis şi fără nici o jenă direct împotriva romilor.

Promisiunile făcute de Iliescu de a crea un cadru organizatoric legal pentru celelalte minorităţi n-au fost ţinute, aşa cum n-a fost înfiinţat nici ministerul pentru naţionalităţi. Această stare nefirească impune, de la sine, întrebarea dacă politica lui Iliescu corespunde serios intenţiilor sale formulate cu diferitele prilejuri. Totodată e necesară şi o analiză serioasă a politicii opoziţiei în chestiunea minorităţilor, pentru că nici nu discută în mod serios problema naţională.

Sper că stabilirea contactelor cu organizaţiile romilor, mai ales cu unul dintre liderii Uniunii Democrate a Romilor, cu Nicolae Gheorghe, de acum încolo vor contribui la o conlucrare directă şi constructivă.

Totok: **Va deschide Societatea pentru Popoare Ameninţate o sucursală sau un birou la Bucureşti?**

Reemtsma: După schimbările intervenite în estul Europei societatea a înfiinţat, pentru început, un birou în R. D. Germană, similar celor existente în Austria, Elveţia sau alte ţări. Desigur, dorim să înfiinţăm un birou şi la Bucureşti, deoarece chestiunea minorităţilor naţionale din România nu e nici pe departe rezolvata. Ne-am ocupat şi ne ocupăm, în continuare, de problema romilor, dar şi de cea a maghiarilor şi cea a germanilor. De acum încolo dorim să ne ocupăm mai intensiv şi [illegible] naţionalitaţi, oarecum [illegible] vrem să le susţinem [illegible] lor fireşti.

Totok: **În ultimii ani [illegible] ceauşiste au încercat citiv[illegible] tanţi ai acestei minorităţ[illegible] nerecunoscute, să ceară [illegible] guvernului Republicii Fe[illegible] păgubiri în bani, chipuri[illegible] persecuţii din timpul per[illegible] riste. Cu asentimentul [illegible] bineînţeles. Dar e cuno[illegible] ţiganii români n-au fos[illegible] ciştilor germani...**

Reemtsma: ...da, am [illegible] aceste cereri care fac pa[illegible] nalul metodelor ceauşiste [illegible] mîna pe valută. România [illegible] ţară ocupată de către [illegible] o aliată a Germaniei naz[illegible] na la care au fost supuşi [illegible] cît şi evreii în acea peri[illegible] torează hotărîrilor luate [illegible] torităţile române. Romii [illegible] fost deportaţi în Transni[illegible] nenumăraţi şi-au pierdut [illegible] astăzi mai trăiesc mul[illegible] pot relata despre cele [illegible] rerea adresată guvernului [illegible] viitoare la despăgubiri [illegible] decît ciudată.

Totok: **În ultimele lu[illegible] în R.D.G. şi-n R.F.G. mii [illegible] mâni, ceea ce a contribu[illegible] din cauza cerşitului cît [illegible] săvîrşite de aceştia, la [illegible] populaţiei autohtone. Exis[illegible] punere din partea Societ[illegible] Popoare Ameninţate vis-à[illegible] luţia îngrijorătoare a fen[illegible] mintite?**

Reemtsma: Sosirea ace[illegible] ne a devenit şi o proble[illegible] Din partea statului româ[illegible] că un fel de politică de [illegible] nor persoane nedorite. [illegible] zent, România nu şi-a m[illegible] rinţa veridică de a îmbu[illegible] ţia deplorabilă a romilor. [illegible] situaţia economică genera[illegible] trofală, cea a romilor e [illegible] Sărăcia romilor e, de-a [illegible] spăimîntătoare. La aceasta [illegible] atmosfera susţinut antiţig[illegible] trebui luate măsuri concre[illegible] autorităţilor române, atî[illegible] naţional cît şi local, în [illegible] bunătăţirii vieţii sociale [illegible] romilor. Pentru integrare[illegible] bui să se facă ceva în [illegible] ducaţiei. Totodată popula[illegible] trebui instruită în spirit[illegible] numai astfel tensiunile [illegible] vor dispare ca şi atitudi[illegible] pingere globală a acest[illegible] De-abia după înfăptuirea [illegible] ziderate, romii s-ar bucu[illegible] spective reale în propria [illegible]

Totok: **Îţi mulţumesc [illegible] ceastă convorbire.** ●

WIL[illegible]

Berlinul Occidental, 16 A[illegible]

Clipele vieţii

Navigatorul, sau Balada Literaturii

Este o prostie să afirmi că sentimentele trebuie alungate [illegible] ratură; deşi nu sentimentele, sau nu numai ele fac [illegible] Dar ce sau cine face literatura? Raţiunea — despre care [illegible] te (cu greşeală) crede că este opusă „sentimentului"? Sau atu[illegible] conştientul, care nu e de fapt decât un cuvânt generic pentru to[illegible] a ceea ce nu este controlat de raţiune? Atunci cuvintele o fac.

E ca şi cum ai spune: această casă nu e făcută din idei [illegible] cărămizi.

Nici o casă şi nici o poezie nu e făcută din idei; dar înai[illegible] fi casă, cărămizile dincare se va face erau nişte mormane de [illegible]

Oricum nu ideile fac literatura. Ele fac, eventual, filoso[illegible] nici cuvintele. Acestea fac dicţionarele.

Literatura o fac autorii de literatură, poezia o fac poeţii. [illegible] fac? Îi priveşte

Iată unul dintre sărmanele mistere ale vieţii.

Moartea anunţată a literaturii nu se poate produce, decât — atunci — când moartea anunţată a speciei umane s-ar produce.

Misterul vieţii şi al poeziei contaminează Universul; aceast[illegible] lege mai tare decât orice metal existent sau imaginabil.

Din această constatare nu se poate extrage vreun orgoliu sau [illegible] tate pentru acei ce numai incognito sau postum sunt preoţii u[illegible] gii fără şansă; nici laude şi nici înduioşare nu pot să fie pa[illegible] căci ei de fapt nici nu există, şi n[illegible] nu au parte la cele ce [illegible] şi cu atât mai puţin la cele ce nu sunt. Poezia o face Neantu[illegible] tunecata-i dorinţă de a fi altceva.

Ca nici o dorinţă, ca nici o dorinţă adâncă, nici aceasta [illegible] îndeplinită. Poezia o face Neantul, în sine, din groaznica-i su[illegible]

Iar tu rătăceşti, pe oceane de smoală, sub cerul de smoală, ş[illegible] incertă — unica stea — se numeşte Carnagiu.

Orbecăiala guvernată de-o lege mai dură decât oricare met[illegible]

MIHAI U[illegible]

ervator

tem ieşi din comunism ?

ltimii ani ai vechiului re-
mă iluzionasem că propa-
nda acestuia nu poate avea
efect, atît de primitivă mi se
ntît de mari erau discrepan-
tre ceea ce spunea ea şi rea-
le zi cu zi. Însă, pe măsură
timpul, mă conving tot mai
mă înşelam. Aparent neas-
batjocorită în mii de anec-
nalizată prin obstinată repe-
că nu la nivelul conştiinţei,
măcar la cel al subconştientu-
fost mai eficientă decît pare,
tele sale se prezintă ca ire-
Un sistem în care economia
a penuriei generalizate, în
ţa socială oscila aberant în-
le manifestaţii de masă co-
şi o atomizare în progresie
că, iar tot ce a fost valoare
fie în marginea, fie împo-
inţei acestuia, a supravieţuit
mai prin două mecanisme de
— propaganda şi poliţia poli-
n efectul lor cuplat, s-a reu-
imprime, la nivel subcon-
ea ce este şi mai grav, un
ment uniform, lipsit de im-
apatie şi cenuşiu. Din acest
vedere, sistemul a fost atît
pus la punct încît efectele
aproape intacte şi după opt
la răsturnare oficială — şi
a comunismului. Astăzi,
eclaraţiilor de principiu
u mai este comunist în Ro-
a excepţia unor nostalgici şi
exaltaţi. Din păcate, nu a-
ru se poate spune dacă ur-
nivelul comportamentelor şi
ţilor unde otrava ideologică
fi cantonat ireversibil. Nu
exagerez, dar pe zi ce trece,
ng că această otravă ne-a a-
toţi, în grade variabile, e
dar fără excepţie. A nu
nu avea răbdare să asculţi
ţia celuilalt, chiar dacă te
n partizan irevocabil al de-
este, orice s-ar spune, o
ire a mentalităţii comunis-
care, cu adversarul, nu poa-
dialog, ci numai vehemenţă,
poate, chiar „zdrobire". Îmi
că, după anunţarea rezul-
egerilor, adepţii **Frontului**
nat: „i-am zdrobit !". Teamă
că la fel ar fi stat lucrurile
ltatele erau riguros inverse.
ndat cum, în condiţiile ne-
ului spre schimbare nu
eşit la iveală, nici la ni-
i politice, nici la acela al
ectele par a se fi exacerbat
ură. Astfel încît lenea, min-
omnia, şantajul, înşelăciu-
l şi specula fac ravagii mai
pe vremea „răposatului"
ar de frică, existau anumi-
i. Climatul social se dete-
u fiecare zi care trece fără
eda la schimbări decisive,
morale şi intelectuale devin,
ibă, grave handicapuri în
tru supravieţuire. Comunis-
rdut la suprafaţă, dar a cîş-
rofunzime, în interiorul nos-
de mirare că sute de mii
— şi în ultima vreme toc-
cei temeinic calificaţi şi
păstrează iluzia valorii per-
şi-au luat lumea în cap
ţările europene (şi nu nu-
stranii migraţii. Între refu-
miniştri din guvernul pro-
arlamentari de-abia aleşi la
ingineri, medici, informati-
ncitori de înaltă calificare,
rte mulţi tineri. Te şi în-
i ne vom decide vreodată să
cursul societăţii româneşti
programe şi declaraţii, ci
realitate — cu cine o vom
foştii activişti pcr, care nu
ntru că nu au nici o califi-
ricum, cei mai mulţi s-au
sub primitoarea umbrelă a
Cu securiştii mai mult sau
pensionaţi ? Cu rutinaţii ?
nţii ? Cu leneşii ?
aţia devine tot mai dificilă,
a schimbării în bine tot
ie. Nu e mai puţin adevă-
acă puterea a fost preocu-
mult de menţinerea prero-
obţinute prin **hocus-pocus**
soarta ţării, nici forţele de

opoziţie nu par a oferi speranţe mai mari. O eventuală prăbuşire a „noii puteri", pe care n-aş acuza-o atît de neocomunism, cît de incompetenţă şi de lipsă a voinţei de schimbare, nu are de ce să ne bucure atîta vreme cît nu există nici o alternativă reală. Aşa cum este, grav afectată de sechelele vechii lumi, „noua putere" are cel puţin meritul — singurul, de altfel — de a fi organizată, de a putea administra sărăcia şi mizeria ce se-ntind ca o lepră peste întreaga ţară. Fără îndoială, această putere nu are posibilitatea de a de-comuniza România, repet, nu pentru că ar fi comunistă ci pentru că, născută din culpă, nu are vigoarea necesară. Demonstraţiile de forţă nu sînt un semn de forţă reală, ci unul al slăbiciunii, chiar al neputinţei. În mod normal, ar fi trebuit să fie o putere tranzitorie, cum s-a şi declarat de altfel, dar, spre deosebire de alte ţări est-europene, aici tranziţia s-a lungit nepermis de mult. Mai ales din vina opoziţiei, incapabile să ofere electoratului o imagine convingătoare.

În vremea din urmă, opoziţia pare a fi ieşit din şocul provocat de rezultatele alegerilor şi de evenimentele din iunie şi face timide tentative de regrupare. După înmulţirea prin sciziparitate a partidelor, s-a anunţat formarea unui **Forum Democratic Antitotalitar** la Cluj, se încearcă alcătuirea unuia similar şi în Moldova. Procesul e lent şi ezitant, dar e un început care merită salutat. Chiar dacă ar putea să pară un pas înapoi, unirea provizorie o opoziţiei în jurul unui program minimal, care să promoveze democratizarea societăţii, liberalizarea economică şi rezistenţa la tendinţele / tentaţiile totalitare, este totuşi singura cale de construire a unei alternative, poate singura şansă de de-comunizare. Căci aceasta este, de fapt, miza luptei politice de azi. Să nu ne facem iluzii — chiar dacă nu există partid comunist, chiar dacă nimeni nu se revendică deschis de la o asemenea ideologie, totul este viciat de comunism, iar structurile birocratice ale vechiului regim sînt aproape intacte. În absenţa unei opoziţii puternice, care să forţeze actuala putere să dinamiteze respectivele structuri, să-şi respecte declaraţia-program şi, la nevoie, să-şi asume sarcini constructive, structurile vor rămîne la fel de neatinse, iar proramul guvernamental o frumoasă şi deşartă promisiune.

Este, deci, posibilă de-comunizarea României ? Probabil, da — însă cu minima condiţie a eliberării iniţiativei individuale şi sociale şi a promovării competenţelor reale — iar nu fabricate la **Ştefan Gheorghiu** sau în laboratoarele **Securităţii** — în toate domeniile, absolut în toate, de la economie pînă în diplomaţie. Şi încă un lucru — poate ar fi necesară înlocuirea anti-comunismului abstract sau excesiv de personalizat cu distincţii ceva mai operante: competent-incompetent, harnic-leneş, plin de iniţiativă-inert ş.a.m.d. De fapt, spre deosebire de comunişti, ar trebui să căpătăm deprinderea de a judeca individual, iar nu în funcţie de categorii construite, cel puţin uneori, mai mult sau mai puţin artificial. Eu, de pildă, aş solicita demisia Domnului Iliescu nu pentru că a fost un activist notoriu al partidului comunist, ci pentru că a minţit poporul în cîteva rînduri, pentru că a incitat la violenţă, pentru că a compromis imaginea României în lume, motive mult mai serioase decît cel dintîi. În fond, nici Mladenov nu a demisionat pentru că a fost activist comunist, ci pentru că a sugerat (doar) posibilitatea utilizării violenţei împotriva demonstraţilor.

Cînd vom reuşi să asimilăm ceva din filosofia individualităţii şi a diferenţei, cînd vom învăţa că structurile pot fi mai perverse decît oamenii, cînd vom pricepe că efectele comunismului la nivell subconştient au fost mai dezastruoase decît cele de la nivelul conştiinţei, cînd vom deprinde lecţia că dialogul este singura cale de instaurare a democraţiei, atunci, poate, de-comunizarea românilor ar fi posibilă, iar ieşirea României din comunism reală. Pînă atunci, nu facem altceva decît să ne îmbătăm cu apă de roze imaginîndu-ne că ne desfătăm cu ambrozie şi nectar. Şi asta cu toţii, adică şi noi, guvernaţii, şi ei, guvernanţii, ba chiar El, Preşedintele nostru, al tuturor, guvernamentali şi antiguvernamentali, zdrobitori şi zdrobiţi, muncitori şi intelectuali, mineri şi studenţi, români şi de alte naţionalităţi. Cu toţii, fără excepţie. ●

Liviu ANTONESEI

Gloria deriziunii

Pînă nu demult Gorbaciov a fost privit cu neîncredere, şi pe drept cuvînt. Uriaşa înşelătorie a lui Stalin, deşi Occidentul s-a mai lăsat păcălit de atunci chiar de Ceauşescu, nu s-a uitat. Lumea nu se putea aştepta de la ruşi decît la o viclenie mai subtilă, care să ducă tot la întărirea socialismului, în fatala lui apetenţă pentru dictatură zăcea germenele distrugerii sale: deşi sistemul părea atotputernic şi tătuca doar un exponent al lui, acum ascultarea faţă de acesta a putut, spre stupefacţia crescîndă a lumii, să ducă sistemul în pragul lichidării. Nici un politolog n-a prevăzut, nici măcar cu aproximaţie, explozia evenimentelor din ţările comuniste ale Europei şi începutul destrămării imperiului colonial stalinist.

Ne gîndim cu groază că dacă altul ar fi fost secretarul general al partidului comunist sovietic, iarăşi un Brejnev, de exemplu, soarta lumii ar fi fost cumplit de neasemenea cu cea de azi, inclusiv în România, unde scorniceşteanul ar fi comis nişte enormităţi de neînchipuit. Oare, din moment ce a fost totuşi Mihail Gorbaciov, apariţia lui trebuie gîndită în termeni de necesitate ?

Rusia aduce lumii libertatea, reconcilierea, pacea ? Îşi adjudecă slavismul o preeminenţă în istoria contemporană ? Forţa lui este atît de mare încît se poate autodistruge, sigur pe renaşterea lui, altfel, din propria cenuşă ?

Această teribilă forţă slavă, care nu este înfrîntă din afară, nu într-un holocaust, într-o Götterdämmerung, se anihilează singură, singură îşi face scenariul dispariţiei. Nu e aici nici măreţie, nici umilinţă, ci o neaşteptată, stupefiantă modestie, şi demonul ni se relevează ca un biet drac prăfuit.

Cine este Gorbaciov ? Oricum, deja un om providenţial. Dacă în locul lui venea un Andropov sau un Cernenko, nimic nu se schimba nici în Uniunea Sovietică, nici în lumea comunistă. Cu toate că acest om nu stăpîneşte istoria, aşa cum s-ar părea. El, comunistul încă, este cel mai teribil anticomunist. El, datorită căruia Europa şi lumea au devenit altceva, nu poate îndrăzni să fie la înălţimea evenimentelor declanşate, nu poate să fie decît un revoluţionar moderat, un „căldicel" şi oarecum un indiferent care poate afirma că nu ţine la putere şi poate oricînd demisiona, un ironic, un om în neputinţă de a se angaja total, de a se putea confesa, în neputinţă de a-şi fi construit un fond real, confesabil. Alexandru, Cezar, Napoleon erau şi ei duşi de o divinitate teribilă, dar reuşeau să i se substituie, să o reprezinte, să fie ei înşişi într-un demonism mîntuitor prin orgoliu, exces şi asumare. Gorbaciov, ca să învingă, trebuie să nu se afirme, să îndrăznească alunecînd, să aibă orgoliul plat al modestiei, să pară şi chiar să nu-şi asume destinul, să se lase angrenat. Ivan cel Groaznic şi Petru cel Mare, Lenin şi Stalin şi NKVD şi Ceka şi KGB, Comsomolul şi Komunisticeskaia Partia îşi caută o ultimă aparenţă de măreţie în crearea unui rol care-i depăşeşte, pentru a fi încă o forţă, cînd de fapt ce se întîmplă este doar o dezesperant de fără glorie sinucidere, în mizeria surîsului ironic şi nu a admiraţiei îngrozite.

Dumnezeul rus, uriaşa idee a panslavismului se mulţumesc cu iniţiativa, tardivă, a unui obscur reformism irelevant, cu politeţea neputinţei. Nedreptatea fascinantă, în spatele căreia imaginam o forţă genuină uriaşă, se arată ca opacitate de rînd, indiferenţă şi cruzime meschine şi, inconştienta de propriul ridicol pe care nu l-ar putea suporta, încearcă să apară ca mărinimie, ca putinţa de autoînfrîngere teribilă, cînd nu-i decît ultima pretenţie la forţă. Ceea ce pare o regenerare nu-i decît un eşec. Nu un conducător, ci poporul dacă îşi va putea asuma acest eşec grandios, lumea rusă va fi încă o mare voce în concertul popoarelor. Şi tocmai pentru că a suferit ca nimeni altul, poporul o va mai putea face, şi se va regenera. Dacă e vreo speranţă în Rusia, este în marea ei putere de a suferi.

Rusia salvează lumea nu prin eroism, nici prin umilinţă, ceea ce ar fi fost tot o faţă a măreţiei sale, ci încercînd să se nege pe sine, prin această jumătate de măsură. Nici ea însăşi nici lumea nu i-ar fi putut primi eroismul, mesianismul. Rusia, care s-a crezut teribilă în ură şi dezumanizare, îşi vede meschinăria răului făptuit şi nu poate fi decît călduţă în bine, deşi providenţială. Cum comunismul n-a avut îndrăzneala să fie demonism absolut, ci doar o halucinantă (şi tragică) ipocrizie, şansa pe care-o oferă acum popoarelor nu se poate exprima eroic ci are alura fricii de ridicol, a fricii de a-şi vedea contestată importanţa.

Dacă Rusia aduce o speranţă lumii, o face printr-un om care n-ar îndrăzni să gîndească astfel, comunist cum este, şi reformist moderat şi diplomat şi disimulat. Pentru că pacea în lume va veni prin credinţă, printr-o totală ruptură cu starea veche a lucrurilor. Şi de acest radicalism spiritual nu e deocamdată în stare.

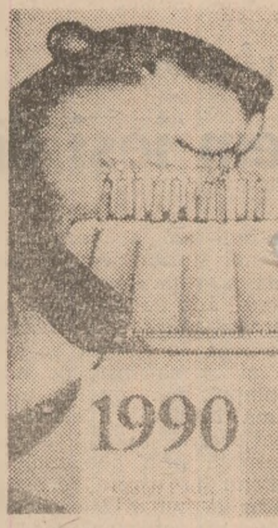
Conştient parcă de imensa suferinţă pe care a provocat-o, comunismul mai vrea să aibă un ultim cuvînt. Dar acesta nu poate fi pe măsura tragediilor cauzate de el: căci nu forţa lui, ci grotescul şi absurdul confundabile cu forţa le-a provocat, — şi acum, în reparaţia pe care o încearcă, şi care este stimabilă, el trebuie, pentru a reuşi, să se desemneze ca grotesc şi absurd. Încît măreţia lui Gorbaciov este să fie lamentabil, iar această deriziune a sa îşi conţine salvarea prin ralierea, în sfîrşit, la adevăr, la uman.

Gorbaciov nu este nici agent CIA, nici un trimis al lui Dumnezeu, nici adept al capitalismului occidental, ci tocmai prin aceea este tragicamente rus, prin faptul că vrea să salveze Rusia împotrivindu-i-se din lăuntru, nu eroic, ci calculat şi moderat, adică aşa cum însuşi destinul Rusiei permite. El este un diplomat, nu un erou, un politician nu un ţar, un patriot, nu un umanist universalist, un reformist, nu un Mesia. El nici nu poate invoca acţiunilor sale un ideal suprem, sublim auroral, ci doar scuza, modestă, a unei reparaţii. El este providenţial fără să poată avea conştiinţa alegerii sale. El este chemat să ispăşească şi să săvîrşească şi sfîrşească în neglorie, salvatoare însă pentru mulţi. Ceea ce apare în el misterios este doar proiecţia speranţelor şi neputinţei celorlalţi. Căci el este încă un om al subteranei şi nu lui îi este dată vestirea Aurorei. ■

N.I.

Orga de titluri (2)

Portretul editorului

Cînd intri, în dreapta, dai peste o scară de lemn a cărei balustradă te face să nu fii atent la trepte, din pricina sculpturii fine, ușor irizate. Pereții de un grena-închis sînt presărați cu flori aurite. În vitralii, lumina și zgomotele exterioare se lasă domesticite. Scara e încununată de portretul lui Ernest Flammarion, pictat cu un manuscris pe care-l citește. El este primul membru al dinastiei de librari-editori Flammarion.

În fața porții de intrare, sub un uriaș luminator de sticlă, dai peste un patio futurist, cu podeaua de marmură gri și cu pereții zugrăviți în alb și gri, mărginiți de storuri venețiene care accentuează liniile și volumele

La etaj birourile „paysagers". Un labirint de birouri. În dreapta, secolul XIX purtător al valorilor clasice. În fața secolul XX și presentimentul secolului XXI. Un stil nou plămădit din rigoare, sobretate și eficacitate.

În zilele de luni, din două în două săptămîni, la parter se desfășoară reuniunea comitetului de coordonare al editurii. În sala de întîlniri. Propuneri pe termen lung. Mari operații de lansare. Noi colecții, probleme de conținut. Aici se iau măsuri care-i privesc pe toți cei 800 de angajați ce lucrează pentru Flammarion. Căci ei realizează o cifră de afaceri anuale de peste 750 de milioane de franci. Exprimată și în cele peste 1.000 de titluri noi difuzate într-un an.

1.000 de titluri noi pe an! Cifră în care nu sînt cuprinși clasicii, reeditările...

Editura Flammarion înseamnă un grup, o familie, un spirit. Vîrsta ei a depășit cu mai bine de un deceniu secolul. Civilizația și cultura modernă au nevoie de tradiția instituțiilor, de instituții ce au confirmat prin durată.

Mai întîi a fost Ernest Flammarion, apoi Charles, apoi Henri, iar acum Charles-Henri Flammarion, actualul P.D.G., în vîrstă de 40 de ani. Împreună cu frații săi el a format un triumvirat tipic pentru configurația editurii moderne, în care sectorul cărților tipărite e consolidat prin difuzare (Alain Flammarion) și librării (Jean-Noël Flammarion). În această familie a Flammarionilor, a fi editor ține și de atavism. Am aflat despre Charles-Henri (fratele cel mai mare dintre Flammarioni) cum e numit de către cei ce lucrează în strada Racine, 26 că nu gustă deloc reuniunile și că are oroare de structurile înțepenite. Dorința lui e ca fiecare să-l ajute pe celălalt să profite de ideile sale, renunțind la orgoliul unei originalități însingurate și netranzitive. Charles-Henri Flammarion are o solidă formație franco-americană. O concepție clară asupra perenității valorilor. Pentru el tradiția și întreprinderea liberă sînt elementele cheie în conducerea unei edituri. Directorul general, Pascal Forbin, rezumă astfel principiile casei Flammarion: „dezvoltare în independență și menținerea unei anume elegante culturale". Pentru Charles-Henri ponderea tradiției la Flammarion este o „prezentă care incită schimbarea, deci asumarea unor riscuri noi". Tradiția mai înseamnă și existența unui fond viu care se îmbogățește în fiecare an cu noi cărți. Ea este echivalentă cu sutele de autori care au avut încredere în editură. Mă gîndesc că de luni de zile în România toate aceste lucruri par uitate. Cărțile nu mai apar. Editurile sînt părăsite de stat ca niște corăbii naufragiate. Iar editorii sînt transformați într-un regiment de Robinson Crusoe obligați să construiască de la zero civilizația cărții pe insule pustii...

La ridicarea cortinei editoriale pe 1990, Flammarion a lansat **Adrienne Sporta** de Françoise Mallet-Joris.

Alexandre Jardin s-a mutat la Flammarion, la Françoise Verny. Francoise Verny supranumită și „papesse des lettres". Directoare a dezvoltării editoriale și a sectorului audio-vizual, Françoise Verny își conduce treburile în stil amical: tutuire, glume, umor, surîsuri și dincolo de toate aceste semne ale cordialității, o eficacitate de tip laser, productivitate, substanță, realism. În zilele de joi, la ora 15 fix, în biroul ei din strada Racine, se întrunește comitetul de lectură în care importantă nu e denigrarea manuscriselor ci ședința de lucru ca avanpremieră de idei pe marginea manuscriselor iubite. Pe Françoise Verny am intîlnit-o prima oară la **Pont Royal** cînd i-am fost prezentată de Philippe Sollers. Am revăzut-o la Flammarion în timp ce-o așteptam pe Monique Nemer. E socotită eminența cenușie a literelor, „la mamma des intellos" (mama intectualilor). Scriitorii îi dedică volumele din tot sufletul.

Roselyne Dussard e asistenta acestei regine peste manuscrise. Elisabeth Gille lucrează pentru literaturile străine. Domeniul pe care-l scrutează e... mapamondul. Ea a lansat colecția de autori străini tineri. Cu un entuziasm fără sincope. Dornică de noi descoperiri, în alertă. Editorii morți-vii sînt cea mai periculoasă categorie. Ei cresc doar igrasia zidurilor din birouri, neinvestind nimic pentru arhitecturile cărții. Elisabeth Gille e specialistă în literatură și în lumea editurilor anglo-saxone și germane, folosindu-se de obligatorii „scots" (cercetașii) de la New York care o informează, pe cît de repede posibil, care va fi cartea-boom, cartea-vedetă. În așa fel încît să fie achiziționată înaintea caselor concurente. Are viteză de negociere, intuiție, un al nu-știu-cîtelea simț în plus, cel editorial. Așa că le-a suflat tuturor acum cîțiva ani **Maus** de Art Spiegelmann, unde Auschwitz-ul e povestit de un tată fiului său pe o bandă desenată, avîndu-i drept personaje pe germani, polonezi și oameni de alte naționalități figuranți ca animale. Animalomania benzilor desenate. Fiziognomia acestui sfîrșit de mileniu — **Maus** a fost prima bandă desenată de la Flammarion.

În același birou al doamnei Francoise Verny, în joile comitetelor de lectură, de muncă editorială, îi poți întîlni pe Daniel Garcia, lectorul ce triază. Pe Muriel Beyer, șeful serviciului de presă, pe romancierii Claude Delarue și Claude Feraggi, lectori. Pe domnul Bernard Lortholary, germanist de excepție, traducător de anvergură. Cititorul îi poate verifica aceste virtuți descoperindu-le în „integrala" Kafka, cele patru volume: **La Metamorphose, Description d'un combat, Le Procès, Le Château, America** în care nu doar versiunea franceză e semnată de Bernard Lortholary ci și prefețele. E vorba de Kafka apărut la Flammarion.

Françoise Verny a imprimat prin venirea ei la Flammarion un stil dinamic căruia nu mulți pot să-i reziste. Forța ei de muncă mă subjugă. Nonșalanța, sinceritatea, puterea de a spune DA și NU. Cînd voi reveni la Flammarion mi-ar plăcea s-o revăd. Să vorbim mai mult. E un gen de editor care ar trezi oarecare spaimă în România, poate și animozitatea mediocrilor. Mie îmi place. E ca un copil mare care scutură, în toate anotimpurile, cu toată puterea, un măr plin de fructe. Nu așteaptă să adune de pe jos poamele căzute. Nu așteaptă. Nu întîrzie... Și pe cînd reîntîlnirea cu Monique Nemer, primul corn al abundenței editoriale, prototipul editorului-intelectual...

Mi-aduc aminte de unul din volumele apărute în format de buzunar, în G. F. Flammarion, **Sous les yeux d'Occident** de J Conrad. Îl zărisem lîngă o altă carte a scriitorului: **Au coeur des tenebres.** Sub ochi Occidentul... În inima terebrelor... Doar titluri. Cele două cămile trăgînd de luciditatea și de pofta noastră de a face literatură, cultură, democrație.

Europa e destinul nostru

Printre editori se vorbește mult despre cartea lui Helmult Kohl, cancelarul Germaniei Federale **L'Europe este notre destin** apărută la editura De Fallois. Reunește cele mai importante părți din discursurile ținute de cancelar după 1986. Va fi Europa destinul României? Cîte titluri va scoate România în 1990? Întrebarea mea e retorică. Le comunic celor ce alungă dintre priorități producția de carte că Germania de Est anunță prin conducătorul responsabil de la Aufban Verlag că numărul titlurilor pe care le va tipări, pe cont propriu, deci fără R.F.G., va depăși simțitor cifra anunțată de 6.500. Deci cîte cărți va scoate România în 1990?

Îmi transcriu din **Livres Hemdo** cîteva date din bugetul pe 1990 al Direcției cărții și lecturii care se ridică la 861 milioane de franci.

8 milioane de franci în plus pentru sectorul economiei de carte (producție, comerț, distribuție) căruia îi sînt destinate în total 20 milioane de franci. 9 milioane de franci pentru ajutoarele destinate librăriilor, deci 3 milioane în plus față de anul 1989. Diferența dintre bugetul 1989 și 1990, care a crescut de la 650 milioane la 861, se explică, în primul rînd, prin creditele specifice acordate Bibliotecii Franței, printr-un număr de măsuri noi, vizînd ansamblul cadrilaterului Richelieu, printre care și cele 7 milioane suplimentare consacrate cumpărării de cărți de interes național.

Zeci de milioane pentru credite de intervenție, pentru acțiuni care vizează întărirea sistemelor de difuzare a cărții. 46 de milioane ajutor pentru export (fondurile culturale ale cărții) 20 milioane de franci ca ajutor destinat economiei cărții. 10 milioane de franci (din care 3 milioane pentru măsurile noi), ca ajutor pentru dezvoltarea lecturii, în sectoarele numite „fragile" (spitale, pușcării). 10 milioane de franci ca ajutor pentru promovarea cărții. 3 milioane de franci ca ajutor pentru construirea de fonduri patrimoniale. 4 milioane de franci ca ajutor pentru sistemul formativ și
tiv.

Evelyne Pisier e noul dir
cărții și al lecturii, post pe
deținut pînă anul trecut, în n
domnul Jean Gattegno.

În 2026, editura Flammari
vea 150 de ani. Mă gîndesc c
mânii nu prea ținem cont
că vîrsta culturii e dată sau
să fie dată și de vîrsta in
noastre. O luăm aproape me
zero... Iar acum, de cîteva
turile trec printr-o criză pe
explică decît prea puțin pri
și pădurea de ziare... Un st
permite să-și ia mîna de pe
are cel puțin una din mi
Ca și țara pe care o conduc
rațiile pe care le formează.
rile private sînt de vină.
panta dintre legislația **închis**
bitivă a editurii de stat și
laxă, deschisă a editurii pa
De parcă statul și-ar sabota
instituții și în primul rînd cu
cînd o licitație a tipografilo
ției? O licitație a editurilor

Grupul Flammarion nu e
din grupurile editoriale din
desigur un grup de renume.
singurul. În sectorul editoria
ne referim sînt cuprinse case
ditură controlate de Flammar
haud, Aubier, J'ai lu, casele
tură în care Flammarion p
terese minoritare: **R.M.C.**
P.O.L., Skira, Barrault, Hersc
ditorii difuzați prin Flammari
land, Horay, C.N.A.C. George
dou. Sectorul de distribuție a
blului acestor case de editu
gurat printr-o filială spec
UNION DIFFUSION. Două
filiale de difuzare au fost î
în Elveția și Canada.

În convorbirile cu cei de
marion am studiat posibilita
constitui o filială de difuza
marion în România. Care,
prin **J'ai lui,** ar prenupune
prețuri mici. Dar cine să se
să cheme în România editori
cînd pe agenda priorităților
au figurat minerii autohtoni.
cum să mai vină editorii E
România cînd noi ne-am alu
itorii, intelectualii și studen
Grupul Flammarion difuz
nual peste 1.000 de titluri noi
ceasta a fost și cifra de titluri
la noi anul trecut în cel mai
editorial secătuit de dictatură.
O editură din Franța tipăr
țară din Est. De fapt mai mult
lerul balanței editoriale romă
prinde numai titluri noi.

Anul acesta nu vom atinge
aceasta. Mă întrb: ce culoare
un an editorial mai negru dec
negru? Probabil roz... Chiar
vizibilă criza culturii?
În fine, în ultimul sector —
brăriilor — e bine să știm —
ne regîndi propria lume edito
grupul Flammarion posedă 1
la Paris și în provincie, ma
printre care **La Hune** la P
brăria Universității la Dijon,
Universității la Lyon, **Libr**
haud la Grenoble. Există ap
riile din centrele comerciale
Centre Galaxie, Port Maillot,
dieu și librăriile de pe lîng
ele: Baubourg — La Vilette
des arts Décoratifs, al Publi
al Modei. Ca să nu mai vor
cele 6 librării franceze de la
și din împrejurimile acestuia

Doina R

Corespondență din Paris

Răsăritul își regăsește memoria

MEMORIA ÎMPOTRIVA ISTORIEI

În urmă cu numai cîteva luni, comunismul mai reprezenta încă pentru mai multe țări est-europene sfîrșitul istoriei. Astăzi, istoria înregistrează sfîrșitul comunismului, ceea ce înseamnă, între altele, redescoperirea istoriei însăși. Printre numeroasele cărți care au marcat în Franța acest eveniment cu adevărat istoric, culegerea de articole **La Est, memoria regăsită**, apărută în acest an la Editions de la Decouverte sub coordonarea lui Alain Brossat, Sonia Combe, Jean-Yves Potel și Jean-Charles Szurek, prefațată fiind de Jacques Le Goff, are o însemnătate nu doar simbolică. Realizată deopotrivă de istorici și de ziariști, din Vest și din Est, cartea înfățișează cîteva din complexele probleme ale istoriei răsăritului a căror cunoaștere reprezintă în fapt un prim pas către acea mult sperată integrare politică. Deoarece istoria este înainte de toate o formă de manifestare politică a unei colectivități, iar în această parte a continentului ocultarea memoriei constituia o formă de manifestare prin excelență a tiraniei, împotriva istoriei oficializate s-au construit prin literatură și artă, ca și prin ironia anecdotelor populare, adevărate contra-istorii, astfel încît niciodată faptele nu aveau acel sens univoc care s-ar fi dorit imprimat de putere. Tentativele de ștergere, de manipulare a memoriei, apoi disputarea [illegible]ntru restabilirea adevărului sînt de [illegible] cele trei teme majore ale cărții. Forțînd puțin sensul cuvintelor, s-ar putea spune chiar că aici memoria intervine împotriva istoriei pentru a-i modifica parcursul, iar istoricii redevin înainte de toate martori. Altfel spus, confruntarea istoriei revelate și restituite cu istoria etatizată și oficializată, pentru a înlătura acele pagini albe și găuri negre care îi marchează existența. Autorii volumului se întreabă de altfel care este semnificația pasiunii pentru istorie în răsăritul continentului, pentru ei fiind vorba de un stigmat al deficitului de legitimitate de care a avut parte modernitatea est-europeană. Și cum întoarcerea în istorie presupune de cele mai multe ori o căutare a rădăcinilor nobile, a unui arbore regal sau imperial, rostul acestora este de tămăduire a rănilor națiunii. La scara întregii societăți se produce o regăsire de sine, o redescoperire a identităților etnice, religioase sau sociale mutilate. În tot acest spectacol fascinant transpare și rolul fetișist al memoriei, producătoare de simboluri și mituri, stimulatoare de imaginar. Acum „particularul revine în forță împotriva universalului abstract și dizolvant al „comunismului", vechile table de legi sfărîmate și purgările sub călcîiul stalinist (națiunea, credința, limba, cultura tradițională...) de asemenea, trecutul este restaurat și reabilitat împotriva „viitorului radios" și prometeic cultivat de religia marxist-leninistă" (p. 30).

COADA DE STAT NR. 1.

URSS îi apare astăzi istoricului occidental ca o „lume locuită de fantome" și „vampirizată de trecut": pe de-o parte cultul mortuar excesiv al eroilor revoluției sau războiului, pe de alta tot mai frecventele descoperiri de gropi comune, amintirea a milioane de morți pentru care doliul a fost imposibil. Cea mai sugestivă metaforă pentru obsesiva sfîșiere a acestei lumi este aceea a cadavrului din filmul **Căința** care reușește să stînjenească pe toată lumea încăpățînîndu-se să rămînă printre cei vii și de care aceștia nu știu cum să se debaraseze. Metaforă care trimite nu doar la Stalin, poate cel mai mare criminal din istorie, ci și la părintele adoptat al acestuia, Lenin, al cărui corp îmbălsămat continuă să se afle plasat în centrul universului simbolic al comunismului. Pentru sociologul sovietic Larisa Lisiutkina (citată în articolul lui Alain Brossat „Cultul lui Lenin: mausoleul și statuile"), această relicvă aflată într-o criptă de stat s-ar afla în centrul teologiei leniniste. Mausoleul este asociat în mod semnificativ terorii revoluționare, a cărei cultură politică este considerată o cultură a morții căci proclamă nemurirea unui cadavru. Întreaga dispută care a existat la moartea lui Lenin în jurul îmbălsămării lui, în pofida voinței acestuia și a soției sale, prefigura o întreagă strategie politică: eternizarea răposatului și transformarea sa într-un nou Mîntuitor. Religia s-a răspîndit apoi prin botezarea orașelor, piețelor, străzilor, colhozurilor. Cultul a luat treptat și un caracter folcloric, pe lîngă organizarea lui de către stat existînd și sub o formă spontană: coada de la mausoleul din Piața Roșie este poreclită și „coada de stat nr. 1", iar mulți tineri căsătoriți sovietici mai depun și azi flori la picioarele statuii lui Ilici după ce ies de la starea civilă. În sfîrșit, îmbălsămați după același model au fost Stalin, Dimitrov, Mao și Ho Shi Minh, dar moda pare a fi astăzi în declin, mausoleele sînt evacuate, statuile demolate și chiar locuitorul primei cripte își vede amenințat domiciliul.

Pornind de aici, Alain Brossat urmărește evoluția unei întregi estetici politice în reprezentarea statuară a lui Lenin. Cel din anii 20 este aproape în exclusivitate un tribun revoluționar, un orator avîntat și dinamic îndemnînd mulțimile. Mai tîrziu, pe măsură ce cultul lui Stalin a căpătat proporții, reprezentarea lui Lenin se modifica: devine un fel de icoană, imagine îndepărtată și cumva obosită, mai degrabă inspirator și sfetnic, înfățișat în posturi intelectuale. Este mai tot timpul așezat, imobil, static. E acum creierul revoluției, un om închis în el însuși, cufundat în cărți. După 1955, cînd se încearcă pansarea rănilor stalinismului, Lenin este revitalizat. Are acum imaginea unui om cumsecade, care se plimbă calm, cu o mînă în buzunar, gata parcă de dialog, prevenitor și liniștitor — un Lenin cu chip uman. În perioada brejneviană, statuile lui Lenin devin pentru prima dată un teren de experimentare pentru un timid modernism, însă de fapt ruptura de realismul socialist nu va fi niciodată consumată. Reprezentarea redevine greoaie și imobilă, Lenin apare ca de nedezrădăcinat de pe soclu. Tirania mimetismului în arta etatizată este cel mai bine ilustrată de modul de reprezentare vestimentară. Astfel, Lenin apare invariabil în ținuta lui mic-burgheză, ceea ce este uneori și un mijloc îndrăzneț de a-l distinge ca european de Stalin-asiaticul, reprezentat cu rubașcă. Alături de conformism, gigantomania este cealaltă trăsătură definitorie a acestei arte. Post-modernismul este și el pe cale să pătrundă în acest spațiu, o dată cu tendința de laicizare a cultului și de apariție a alternativei între desacralizare și profanare concomitent cu conturarea unei noi topologii a sacrului: un spațiu ce revine acum cu predilecție victimelor stalinismului. În sincretismul ei, această artă monumentală pare să-și descopere o tardivă autonomie și o involuntară inerție: cele mai multe din proiectele depuse pentru un monument al victimelor stalinismului suferea în continuare de influențele realismului socialist, chiar dacă era în același timp foarte frecventă prezența crucilor și clopotnițelor.

DETURNAREA MEMORIEI

Arhetipul eschatologic al leninismului reapare în diferite forme muzeale ale vechilor state socialiste: Memorialul Iosip Broz Tito din Belgrad este în felul său un templu al reușitei sociale a noii clase. Muzeul național de istorie de la București făcea la rîndul său din biografia fostului șef al statului punctul culminant al istoriei. Spre deosebire de Tito, a cărui federație risca oricînd să se dezintegreze din cauza tensiunilor naționaliste, Ceaușescu făcuse din naționalism ideologia de substituție a regimului său, prezentîndu-se drept moștenitor în linie dreaptă al statului întemeiat de Burebista. Și alte muzee au parte de o prezentare sugestivă în carte ca locuri de înghețare și de manipulare a istoriei: muzeul poliției din Praga, în care se aflau expuse publicații ale „subversiunii ideologice" din 1968, ale exilului ceh ca și ale opoziției poloneze. Destinat să impună mesajul amenințător al securității care veghea înainte de toate la perenitatea regimului, muzeul expunea rezultatele muncii de normalizare politică din ultimii ani, grafice cu planurile ideologice subversive ale Vestului. Tot la Praga, un alt muzeu, de o cu totul altă semnificație: muzeul evreiesc, înființat de naziști în 1943 prin expoziția „Viața evreiască de la leagăn la mormînt". Devenit sub regimul comunist „muzeul evreiesc de stat", nimic nu-i indică originea numeroșilor săi vizitatori și surprinzătoarea sa metamorfoză din muzeu evreiesc în muzeu antifascist... Dispariția comunității evreiești și transformarea sinagogilor în muzee par să fi dus în mod neașteptat la îndeplinirea obiectivelor naziștilor. Observații asemănătoare sînt făcute și în legătură cu lagărul-muzeu de la Auschwitz: mesajul său este acela al unui „antifascism progresist", asociind lupta împotriva nazismului cu victoria comunismului. Organizarea muzeului în funcție de o serie de expoziții naționale ocultează sau diminuează în mod deliberat faptul că principala țintă a exterminării erau evreii. Ulterior, prezentarea memoriei ca antifascistă și poloneză a fost înlocuită de o memorie catolică și poloneză: „În vasta redistribuire a valorilor și simbolurilor politice operată în deceniul 1970-1980 între puterea comunistă și Biserică, aceasta a dorit, se pare, să ocupe aceste locuri încărcate de sacru consensual care sînt lagărele de concentrare naziste în societatea poloneză. „Preluînd" aceste lagăre de la putere, Biserica îi retrăgea unul din ultimele instrumente de legitimare și, în mod simptomatic, (puterea) n-a avut mijloace să se opună." (p. 555). Cum observă Jean-Charles Szurek, autorul articolului din care am citat, substituirea s-a petrecut sub stegul luptei împotriva ateismului și pe fondul ignoranței în ce privește întinderea genocidului în Polonia.

FUNDACUL COMUNISMULUI

Am intrat astfel în mijlocul unei probleme atinse în cîteva rînduri în carte, însă niciodată atacată frontal: aceea a raporturilor dintre fascism și comunism. Antifascismul a fost și a rămas principalul instrument de justificare ideologică a comunismului, deși în mai multe rînduri complicitatea lor se află la originea unora dintre cele mai mari hecatombe ale istoriei. Masacrarea ofițerilor polonezi la Katyn de către NKVD și atribuirea responsabilității naziștilor constituie exemplul cel mai semnificativ de tentativă de ștergere a memoriei. Faptul că volumul se deschide prin relatarea unui pelerinaj al rudelor victimelor la locul martirajului, pentru prima dată posibil după 50 de ani, are o valoare de simbol. Evocarea efectelor pactului germano-sovietic din 1939 este un alt exemplu. El a fost pentru polonezi, letoni, lituanieni, estoni, români ori ucraineni prima manifestare a expansiunii sovietice către apus, ce avea să fie urmată și confirmată de o altă extindere și o nouă împărțire a Europei, simbolizată de Yalta. Printre urmările lui au fost deportarea masivă a unor populații din zonele ocupate, dispariția distincției politice dintre fascism și comunism (căci, trebuie amintit, printre victimele pactului s-au aflat și comuniștii germani și austrieci livrați de Stalin lui Hitler) și chiar privirea fascismului ca o soluție de salvare națională în fața expansiunii sovietice. Faptul că pentru popoarele din răsăritul Europei comunismul s-a dovedit o experiență mai dramatică și mai traumatizantă decît fascismul (între altele și pentru că a fost de mai lungă durată) ascunde de altfel pericolul reabilitării acestuia.

Perversitatea raporturilor dintre fascism și comunism apare cel mai bine în existența artificială a unui stat precum R.D. Germană. Mai multe articole din carte îi sînt consacrate: „Comemorările pentru a depăși trecutul nazist" examinează modul în care a fost inventat un patriotism de substituție, cu date preluate de la ocupantul sovietic (precum ziua de 9 Mai, stabilită, cum se știe, în funcție de ora Moscovei), cu un cult al eroilor care ignoră simplele victime precum evreii, tardiv și parțial recuperate. Totul pentru a face, cum spunea un istoric ironic, din RDG „prima țară ocupată de Hitler" și a oculta prin antifascismul inițial ororile stalinismului.

Dacă memoria nu este niciodată neutră, sensul care i se imprimă este mai întotdeauna rezultatul unei dispute politice. Polonia oferă și aici exemplele cele mai semnificative: comemorarea în concurență a zilelor de 1 și 3 Mai de către puterea comunistă și respectiv opoziția muncitorească. Dacă 1 Mai simboliza tradiția muncitorească și socialistă, 3 Mai este ziua Constituției poloneze din 1791, simbol al tradiției naționaliste. Comemorarea alternativă și în concurență a celor două zile datează de la sfîrșitul secolului trecut, dar o dată cu apariția **Solidarității** un sindicat muncitoresc își alegea ziua de 3 Mai pentru a exprima opoziția națională. După 1981, puterea a încercat să recupereze această zi și să deturneze o parte din capitalul de prestigiu național al **Solidarității**, în vreme ce **Solidaritatea** își extindea influența asupra simbolurilor mișcării muncitorești, sărbătorind în mod independent ziua de 1 Mai. Tot în Polonia, apariția „poștei Solidarității", promovînd o iconografie a personalităților și evenimentelor ocultate de cea oficială, ori monumentele „libere" ale Varșoviei au dovedit în ce măsură o mișcare socială independentă a putut constrînge în permanență oficialitatea la un joc dificil între recuperare și capitulare. Puterea era extrem de sensibilă și vulnerabilă la practicile de delegitimare simbolică ale opoziției. Astfel, în 1982, la oțelăriile Lenin erau distribuite bonuri care permiteau achiziționarea de șosete în schimbul unei declarații de participare la mitingul oficial de 1 Mai, iar în 1983 miliția imita postul de radio clandestin al **Solidarității** lansînd un apel pentru neparticipare la manifestația independentă de 1 Mai. Disputarea memoriei lua forme dintre cele mai variate: în Ungaria, „războiul blazoanelor" prezintă diferitele steme prin care puterea comunistă încerca să se acomodeze tradiției naționale. În Uniunea Sovietică, istoria numelor localităților este dintre cele mai semnificative. În urmă cu cîțiva ani, regizorul Rozanov căuta „un sat ca în 1941" pentru realizarea filmului „Soldatul Ivan Cionkin", după romanul cu același titlu al lui Vladimir Voinovici. I-a fost recomandat colhozul „Visul lui Lenin". Ironie desigur involuntară, căci existau și lagărul „Libertatea", și „fundacul Comunismului" și multe altele. Denumirile trebuiau să fie expresia noutății sovietice, ignorînd memoria locurilor. Astfel, capitala Kirkiziei se numește Frunze, deși limba kirkiză nu are sunetele necesare pronunțării numelui revoluționarului moldav. Există apoi ierarhia numelor și monotonia: pe locul întîi e Lenin, urmat de Ilici, 150 de nume sînt derivate din Kirov, 100 din Kalinin, 40 din Kuibîșev. Acestea nu pot fi întotdeauna lesne înlocuite: alegerea unui nume implică eliminarea altuia, trecutul nefiind același pentru toți. Astfel, orașul Rîbinsk s-a numit pe rînd Șcerbakov, apoi iar Rîbinsk, apoi Andropov, apoi din nou Rîbinsk. Nume ca Buharin sau Kirov sînt pentru unii simboluri ale antistalinismului, pentru alții complici din prima fază a propriului lor călău. Ar trebui amintită aici și bizara inițiativă nonconformistă a unor tineri mosco-

(continuare în pag. 15)

Mihai Dinu GHEORGHIU

Bocet de adult

Foaie neagră Dostoievski,
Hai să ne-ntîlnim pe Nevski —
Prospekt într-o crîșmă veche,
Să-ți torn lacrimi în ureche
Și să fim prieteni scumpi
Și să ne pupăm pe bumbi.

Rochie cu franjuri mov.
Mi-e urît și mi-e Cehov.
Tu exiști, eu nu exist,
Trece-trece trenul mixt
Ce ne vine împotrivă
Cu locomotivă...

Simt că-ncepe iar deruta,
Eu îmi beau prin baruri sota,
Tu în turnuri stai ca muta,
Fă, crăpa-ți-ar pergamuta
Din bikini
În craci lungi și orfelini...

Emil BRUMARU

● Nu sînt înclinat să caut o legătură între sistemul sovietic și moștenirea rusească ●

George Urban: Multă confuzie și o considerabilă indignare a fost provocată de ușurința cu care au fost folosite în discuțiile sovietologilor cuvintele „sovietic“ și „rusesc“ ca adjective interșanjabile. Cei care cred, împreună cu Alexandr Soljenițîn, că sistemul comunist este de proveniență occidentală și a fost impus poporului rus sînt profund ofensați. Alții spun că tradițiile rusești și cultura politică rusă ar fi atît de strîns întrețesute în structura comunismului sovietic încît ar fi total lipsită de sens căutarea unei distincții clare. Departe de a fi doar o problemă de semantică, disputa atinge însăși structura — durabilitatea și variabilitatea — sistemului sovietic.

Dacă termenul „sovietic“ și-ar găsi aplicabilitatea la tot ceea ce este rusesc atunci noi, cei din occident, am fi tentați să privim cu mult mai multă asprime societatea rusească decît în cazul în care am fi convinși că „sovietic“ și „rusesc“ nu numai că nu sînt sinonime, ci sînt termeni clari antitetici. Cu alte cuvinte, putem să spunem sau că sistemul sovietic a fost tot atît de străin națiunii ruse cum s-a dovedit a fi polonezilor, cehilor și ungurilor și să ne modelăm politica în consecință, sau că sistemul sovietic este ceea ce poporul rus a sprijinit și apărat timp de șapte decenii și să ne adaptăm politica la această perspectivă.

Care este poziția dumneavoastră în acest conflict?

Adam Ulam: În vorbirea curentă cei doi termeni sînt folosiți fără discernămînt. Poate este greșit dar așa stau lucrurile, și am sentimentul că a nu proceda astfel ar fi o dovadă de pedanterie. Prefer să operez o distincție atunci cînd nevoia de claritate ne-o cere, dar ar fi pretențios să nu folosesc „sovietic“ în loc de „rusesc“ sau viceversa, ocazional. În cele mai multe cazuri este absolut clar despre ce este vorba, oricum am spune, „sovietic“ sau „rusesc“.

G.U.: Comunismul, mă gîndeam, ar fi dat un sistem cu totul diferit dacă ideile lui Marx ar fi fost aplicate în Olanda sau Italia mai curînd decît în Rusia...

Ulam: Da, așa este...

G.U.: Și este, în consecință, greu de tăgăduit că sistemul sovietic poartă semnul culturii și tradițiilor rusești. Nu ar fi acesta un argument în favoarea unei foarte slabe distincții între „sovietic“ și „rusesc?“

Ulam: Este greu de tăgăduit puterea componentei rusești. Haide totuși să ne amintim că originile rusești ale sistemului sovietic au fost folosite — de simpatizanți și apologiști ai stîngii — pentru a sublinia gravele imperfecțiuni ale imaginii rusești a marxismului și în cele din urmă a susține că, în afară de perspectivele originii, marxismul ar fi avut mai bune șanse de a produce un model acceptabil, atrăgător pentru întreaga lume. Însă legătura dintre corupția sistemului sovietic și înapoierea Rusiei țariste este larg recunoscută — ori pentru a condamna sistemul ca fiind „rusesc“, ori pentru a salva marxismul de la „conexiunea rusească“.

Cîntărind lucrurile, totuși, nu sînt înclinat să caut o legătură între sistemul sovietic și moștenirea rusească. Este izbitor faptul că în cîteva țări comunismul a îmbrăcat aproape aceleași caracteristici care definesc sistemul sovietic. Comuniștii francezi, de exemplu, au fost multă vreme la fel de ascultători față de Moscova ca orice șef de regiune sub Stalin în U.R.S.S. Ei au urmat propaganda sovietică în detaliu. Nici o greșeală de conducere nu era suficient de cumplită pentru a nu o prezenta ca pe o „victorie economică“, nici o minciună destul de transparentă pentru a nu o îmbrățișa ca pe un triumf al adevărului. Dacă ambianța națională reprezintă influența decisivă asupra comportamentului politic, atunci de ce partidul francez s-a purtat astfel?

Nu, comunismul are noțiunile de autocrație și de imperialism adînc sădite în schemele sale dogmatice și oriunde triumfă comunismul tinde să producă un sistem tiranic. Este neîndoielnic faptul că mediul rusesc a contribuit la ravagiile comunismului sovietic, dar este insuficient pentru a-l explica. Comunismul este răspunzător pentru despotismul sovietic, nu istoria poporului rus.

G.U.: Nu ați spune că Partidul Comunist Francez asculta de Moscova deoarece aceasta era centrul de putere anticapitalist al lumii și astfel garantul ultim și suportul financiar al existenței lor, și nu deoarece ar fi fost împinși spre un comportament supus de către doctrina comunistă? Avem puține cazuri de partide comuniste care să nu fie, într-un fel sau altul, îndatorate Moscovei.

Ulam: Moscova, ca ultimă ancoră a avut, bineînțeles, un puternic impact asupra comportamentului partidului francez. Dar sursa dogmatismului francez nu a fost doar puterea Moscovei, ci întregul corp al gîndirii comuniste.

Partidul chinez oferă un alt exemplu bun. Destul de devreme în viața lor politică, comuniștii chinezi s-au desprins de Moscova. Cu toate acestea, în modelul lor actual al comunismului, trăsăturile autocratice „staliniste“ sînt la fel de ferm înrădăcinate ca înainte de a veni la putere și mai tîrziu sub cîrma lui Mao ca lider al partidului conducător. Sînt de asemenea convins că în Germania, dacă rebeliunile comuniste locale s-ar fi transformat într-o revoluție la scară națională la începutul anilor '20, așa cum spera Lenin, acea națiune ar fi ajuns la o dictatură foarte asemănătoare celei fondate de Lenin și perfectate de Stalin în Rusia. Cheia tiraniei comunismului este comunismul, nu țara în care este adoptat.

G.U.: Profesorul Richard Pipes este de altă părere. El pare să creadă că sistemul sovietic este un produs al istoriei și al culturii politice rusești cel puțin la fel de mult ca bolșevismul[1].

Ulam: Pipes crede că sistemul este o continuare logică a autocrației țariste. Aceasta este o perspectivă nedreaptă pentru Rusia prerevoluționară, care se deschidea în diferite direcții, inclusiv liberalismului occidental. Nu pot nega impactul mediului rusesc — cum ar putea cineva să-l nege? Dar este în mare măsură o exagerare să spui că bolșevismul ține exclusiv de specificul rusesc și să pui la zid cultura politică rusă.

● Egalitarismul este o uriașă piedică în calea reformelor economice și a inițiativei private ●

G.U.: Dar nu există oare un pămînt fertil pentru colectivism în artel-ul și mir-ul rusesc? Așa cum mulți social-democrați de la sfîrșitul secolului al XIX-lea susțineau? Acești oameni erau foarte grăbiți. Ei se temeau că dacă teoria marxistă ar fi luată drept literă de lege, societatea rusească nu ar putea ajunge la o revoluție comunistă înainte de a trece prin „capitalism“ și o „revoluție burgheză“ — și asta ar lua timp... Prin urmare, spuneau ei, sistemul colectivist mir al satelor rusești ar trebui folosit ca o scurtătură spre comunism — nu era nevoie să aștepte o revoluție burgheză.

Nu ați spune că spiritul egalitarist al satelor rusești a predispus Rusia întîi la acceptarea leninismului și apoi la rigorile strict egalitariste ale stalinismului? Chiar și sub Gorbaciov, șapte decade mai tîrziu, egalitarismul este o uriașă piedică în calea reformelor economice și a inițiativei private. Țăranii ezită să accepte pămîntul oferit prin sistemul de arendare al lui Gorbaciov, și multe dintre recent înființatele cooperative au trebuit să-și înceteze activitatea ca răspuns la furia publică. Oare aceste semne nu confirmă ideea că într-o oarecare măsură „spiritul bolșevismului“ nu se află într-un dezacord fundamental cu „spiritul Rusiei?“

Ulam: Nu, nu cred că nu sînt în dezacord. Este adevărat că Marx însuși a spus, într-un moment de pripeală, cu cîțiva ani înainte de moarte, că Rusia ar putea (ca excepție de la regulă) „sări“ peste etapa capitalismului și a revoluției burgheze și să înainteze prin sistemul mir, direct spre revoluția comunistă. Dar majoritatea istoricilor nu sînt de acord cu ideea că familiaritatea cu acest sistem l-ar fi împins pe mujicul rus să îmbrățișeze colectivizarea.

Cea mai bună dovadă că nu astfel stau lucrurile a fost rezistența sîngeroasă pe care au opus-o campaniei de colectivizare a lui Stalin în perioada 1929—32 și rezistența pasivă care i-a urmat, forțînd în cele din urmă regimul să reexamineze, sub Gorbaciov, întregul concept al colectivizării. Nu datorită unei șovăieli înnăscute de a-și lua în mînă propriul destin ezită acum țăranii ruși să accepte pămînt, ci ca urmare a amintirilor obsedante din perioada stalinistă, legate de părinții și de bunicii lor — și cum au fost tratați oamenii cînd Stalin a decretat că Noua Politică Economică luase sfîrșit.

● Dictatura lui Ceaușescu a fost cea mai rea dintre toate ●

G.U.: Ați spus că oriunde pune stăpînire comunismul în mod inevitabil apare un sistem tiranic datorită caracterului inerent totalitar al bolșevismului. Nu există și alte explicații? Mă gîndeam că ar putea fi găsite motivații în tradiția oricărei națiuni pentru a explica de ce o anume formă de comunism (ori fascism, ori orice altceva) este cea mai rea.

De exemplu, pornind de la unele aspecte ale istoriei Franței, s-ar putea spune că obiceiul francez de a duce argumentația logică la extreme și glorificarea Revoluției și a „poporului“ face din comunismul francez un candidat sigur la tiranie. În Germania, combinația dintre spiritul hegelian, militarism și cultul eficienței ar susține ideea unei la fel de periculoase forme de comunism german. În România nici nu este nevoie să ne uităm mai departe de moștenirea lăsată de Vlad Țepeș, de spiritul ienicerilor otomani și de Garda de Fier pentru a explica de ce dictatura, acum răsturnată, a lui Ceaușescu a fost cea mai rea dintre toate.

Prin urmare, fără a vă contrazice în afirmația că ceea ce a pus în mișcare toate aceste forme de guvernare dezagreabile a fost, sau ar putea să fie, totalitarismul doctrinei comuniste, cred totuși că fiecare națiune posedă capacitatea de a transforma orice idee politică într-un sistem deosebit de primejdios ori, dimpotrivă, într-unul acceptabil și civilizat. Există, cred, aspecte ale istoriei oricărei națiuni care să fie aduse ca argumente pentru a susține o tendință sau alta, bună sau rea. Dar problema bolșevismului este că a ales, sau a fost forțat să folosească drept piatră de temelie elementele cele mai retrograde ale moștenirii rusești.

Ulam: Cred că de fapt spunem amîndoi același lucru. Există, după cum am spus, un element rusesc în forma sovietică a comunismului. Acesta a răsărit, în secolul al XIX-lea, din imaginea unui socialism extrem de autoritar, căreia i s-a adăugat o formă cu adevărat rusească a xenofobiei și naționalismului rusesc. Leninismul a moștenit toate aceste elemente, și chiar dacă Lenin se credea un dușman jurat al șovinismului marii-Rusii, naționalismul rus a devenit totuși un element determinant al sistemului sovietic. Sub Stalin a ieșit la suprafață sub forma unui puternic șovinism rusesc.

Ținînd cont de toate acestea, caracterul totalitar al regimurilor comuniste, cred, izvorăște oricum din înseși dogmele de bază ale comunismului. Sînt de acord cu tine că anumite elemente ale trecutului național pot fi citate pentru a-i da culoare și legitimitate, dar impulsul fundamental îl dă litera și spiritul gîndirii comuniste. Comunismul trebuie să fie tiranic și imperialist pentru că este comunism.

Ce este „sovietic“

ADAM B. ULAM, specialist în istor
istorie și științe politice la Universitat
rusești. A scris, între altele, Stalin : Omu
Afacerea

● Conducerea sovietică ar fi putut iniția „finlandizarea“ statelor din est ●

G.U.: Să presupunem că instabilitatea crescîndă a imperiului sovietic este o amenințare pentru stabilitatea mondială. A fost vreun moment în istoria postbelică în care Uniunea Sovietică ar fi putut atinge, în zona de influență, o stabilitate pe care să o fi acceptat și noi ca reciproc avantajoasă?

Ulam: Au fost mai multe astfel de momente. Cu o decadă sau două în urmă, cînd presiunea internă din Uniune era încă o forță latentă, conducerea sovietică ar fi putut să inițieze un plan cu bătaie lungă în sensul „finlandizării“ celei mai mari părți a Europei centrale și de est, în ideea că izbucnirile ciclice de neliniște și revoltă vor deveni, mai devreme sau mai tîrziu, o boală incontrolabilă. Ar fi trebuit să procedeze astfel în perioada mișcărilor din Polonia, în 1980—81, cel tîrziu, dar au scăpat prilejul. Acum este prea tîrziu. Elita la putere rareori se străduie să anticipeze genul de probleme care nu influențează imediat calculele și interesele sale.

G.U.: Dar oare evaporarea partidelor comuniste, introducerea sistemului multipartit și a economiei de piață nu înseamnă oare o întîrziată „finlandizare?“ Foștii sateliți ai Moscovei par să rămînă legați de U.R.S.S. în termeni militari, după modelul Finlandei, dar se îndreaptă spre o suveranitate internă deplină...

Ulam: Cehoslovacia și Ungaria au cerut retragerea trupelor sovietice, iar Moscova a acceptat. Aceasta nu înseamnă în mod automat desprinderea lor, sau a Poloniei de Pactul de la Varșovia; dar decizia de a cere evacuarea trupelor sovietice le apropie practic foarte mult de acest punct. Oricum, desprinderea întregii Europe centrale și de est de ghețarul sovietic înseamnă, în fapt, dezmembrarea Pactului de la Varșovia.

Unii dintre liderii noștri politici, care vorbesc despre necesitatea de a păstra echilibrul dintre N.A.T.O. și Pactul de la Varșovia aduc două argumente. Primul, că este important să păstrăm Alianța nord-atlantică într-o bună stare de funcționare pentru zile mai ploioase, deoarece nu se poate ști ce deznodămînt vor avea agitațiile din Uniunea Sovietică. Putem fi de acord cu acest argument ca fiind rațional. Al doilea, totuși, nu este rațional. Pactul de la Varșovia ar trebui și el să-și păstreze poziția pentru a-i asigura pe criticii lui Gorbaciov că fărîmițarea imperiului extra-unional nu va pune în primejdie interesele de securitate pe termen lung ale imperiului intern. Aceasta ar fi parte a ajutorului pe care îl acordăm noi lui Gorbaciov.

Dar lucrurile se poticnesc într-un anumit punct. Dacă națiunile Europei centrale și de est nu doresc să mai fie membre ale Pactului de la Varșovia — și este clar că nu mai doresc — ce rațiune morală ori pragmatică am putea invoca noi, cei din vest, pentru a le spune că trebuie să rămînă membre ale Pactului, avînd în vedere că în ultimii 35 de ani am tot repetat că acesta nu este decît o expresie a hegemoniei sovietice și că participarea lor forțată este o insultă la adresa demnității lor și a autodeterminării naționale?

Principiul VIII al Actului final de la Helsinki se referă la autodeterminare. Nu putem în același timp ține în viață Pactul de la Varșovia și folosi Acordul de la

Helsinki drept
unei noi ordini
În multe pr
am trecut de s
estului și centr
lași timp orice
re“ ar fi fost
acesta nu ar f
rea mea, pier
săritene. Iar lu
plă acum. Ma
ceptă toate ac
G.U.: Oare
tri din est nu
spun că de î
renunțat la „d
vestul s-a hot
Ulam: Acea
lut legitimă, î
cem noi nu p
la Varșovia. N
ruină și tot o

voința Mosc
întreaga ordin
lică va trebui

● O concepți
despre om și
o a doua șansă

G.U.: „Ajut
ciov“ mă pun
pentru un cu
presupunem c
economia sovi
reușim să ridi
existent pînă
eficient pentr
cu un buget
politică exter
că de la nev
proceda astfel
împingem tre
lismului pe li
pretextul că s
urma urmei, t
depăși slăbici
toarce la insp
le Occhetto, li
munist Italian
cător al Parti
nic și alții pl
rea acestei sc
care au fost
(25 ianuarie 19
Este în inte
interesul omer
fectuoasă con
societate să b
șansă la existe
Ulam: Eu s

...e este „rusesc"

...S.S. şi a bolşevismului, este profesor de ...rd şi director al Centrului de Cercetări ... sa (1973), Lenin şi bolşevicii (1984), ...(1988).

...vertebrală a
...in urmare,
...nlandizării"
...pei. În ace-
„finlandiza-
...t Moscova,
după păre-
...maniei ră-
...a se întîm-
...Ioscova ac-
...ţii.
...riticii noş-
...tate cînd
Moscova a
...ţi Brejnev"
...o susţină?
...este abso-
...din ce fa-
Pactul de
...ste decît o
rămas din

clinaţii conservatoare. Eu nu sînt de acord cu Hayek şi Friedman că o economie de piaţă capitalistă este singurul drum spre bogăţie, şi prin aceasta spre o societate mai prosperă şi atentă faţă de om. De asemenea, nu sînt de acord că nu ar exista nici o situaţie în care o economie socialistă să poată funcţiona. Sînt convins că modelul socialist sovietic, ca idee şi concepţie economică, este acum total discreditat; a pierdut jocul pe plan internaţional. Nu cred că pata experimentului sovietic, a stalinismului în special, poate fi ştearsă de pe faţa socialismului.

Pot exista regiuni în lume — America Latină, de exemplu — unde, dintr-un motiv sau altul atracţia faţă de vreo variantă a marxismului va persista un timp. Dar

...menţine.
...ă postbe-
...efectuoasă
...dreptul la
... Gorba-
...în gardă
...notiv. Să
... scoatem
...nţ şi că
... socialist
...icient de
...unăstare,
... şi cu o
...porneas-
Oare a
...emna să
...al socia-
...lă. sub
...avut, la
...l de a-şi
...a se în-
...? Achil-
...lului Co-
..., condu-
...st brita-
...n favoa-
pentru
Pravda
... este în
...t de de-
... om şi
... o nouă
...l cu în-

socialismul ca mare aventură utopică a timpurilor noastre este mort şi rece; şi a murit datorită conexiunii sovieto-ruseşti.

G.U.: Atît eu cît şi dumneavoastră ne-am petrecut o mare parte a vieţii studiind şi criticînd sistemul sovietic. Acum sistemul este confruntat cu o îngrozitoare criză, şi aceasta din chiar motivele pe care le-am anticipat noi. Nu aşteptăm felicitări; a fost oare istoria vreodată recunoscătoare faţă de cei care au intuit adevărul? Sînt totuşi destul de uimit de tăcerea asurzitoare a puterii şi a colegilor noştri. În afară de voci singuratice la **Washington Time** şi **Wall Street Journal**, puţini sînt cei care au recunoscut public că Robert Conquest, Leonard Schapiro, Hugh Seton-Watson, Adam Ulam, Melvin J. Lasky sau Alain Besancon (de exemplu), au avut în tot acest timp dreptate, sau că Radio Europa Liberă şi Radio Libertatea tocmai au cîştigat, în mod aproape nesperat, un război de 35 de ani. atît în Statele Unite cît şi în zona lor de interes.

Ulam: **Dacă te gîndeşti la toţi oamenii noştri politici care au fraternizat sau au linguşit oameni ca Ceausescu, Kadar, Gomulka, Gierek, Honecker, Brejnev şi Andropov, probabil că nu ar trebui să fii atît de surprins. Şi în lumea literelor sînt atîtea dedesubturi încît e mai bine să nu intri în detalii.**

● Faptul că disidenţii sovietici ne-au îmbrăţişat subcultura este trist, dar de înţeles ●

G.U.: Nu este oare interesant — cu toate că destul de deprimant — că tocmai acele elemente care ţin mai curînd de subcultura civilizaţiei occidentale au fost primite în Uniunea Sovietică şi în ţările din estul şi din centrul Europei ca simboluri ale renaşterii morale, ale emancipării şi ale eliberării? În Mongolia, de exemplu, un cîntec rock al formaţiei **The Honk Band**, care critică birocraţia, a devenit imnul neoficial al mişcării protestatare. În Rusia, „vîrsta rockului" se spune că a început odată cu opoziţia studenţilor faţă de invazia din Cehoslovacia, în 1968. În toate ţările comuniste (şi în fostele ţări comuniste), fenomene cum ar fi muzica rock, drogurile, lipsa de disciplină a muncii, promiscuitatea sexuală sînt considerate metode consacrate de luptă împotriva omogenizării provocate de sistemul sovietic, în mare măsură aşa cum studenţii noştri rebeli ai generaţiei '68 spuneau că se ridică împotriva unei societăţi capitaliste depersonalizante, materialiste, lipsite de idealuri.

Ulam: **Faptul că disidenţii sovietici ne-au îmbrăţişat subcultura este trist, dar de înţeles. În ochii sovieticilor şi ai est-europenilor, orice descătuşare dintr-o realitate cenuşie, uniformă este plină de înţeles revoluţionar, mai ales dacă se poate spune că vine din New York sau de la Paris. Doar uneori, şi oricum mult prea tîrziu, se înţelege că este vorba de-o absurditate şi se poate ajunge (aşa cum s-a şi ajuns) la cele mai indezirabile consecinţe individuale şi sociale. Este destul de dezgustător să asculţi făcătura muzicală asurzitoare a unui declasat drogat american; dar este aproape insuportabil să-i priveşti pe imitatorii ruşi sau cehi. Nu putem decît să ne rugăm şi să sperăm că atunci cînd libertatea acestor ţări va fi pe deplin cîştigată ele vor scăpa şi de această subcultură.**

● Stalin ucidea pentru că-i credea vinovaţi sau ca mijloc eficient de guvernare? ●

G.U.: Ce puteţi spune despre satisfacţia pe care v-au adus-o cercetările în domeniul sovietologiei şi aprecierile pe care le-aţi cîştigat în ceea ce a fost cîndva teritoriu ostil?

Ulam: **Am un sentiment de satisfacţie, însă doar parţial.**

Să luăm una dintre problemele fundamentale ale cercetărilor legate de Stalin. Avem deci un om care a masacrat milioane. Credea oare el într-adevăr că, într-un fel sau altul, ei se făceau vinovaţi de un lucru pe care el îl considera sincer criminal? (La urma urmei ştim că 99,9 la sută dintre cei executaţi nu aveau nici măcar cel mai vag sentiment anticomunist). Sau poate Stalin se gîndea la uciderea a milioane de oameni pur şi simplu ca la un mijloc eficient de a guverna ţara — un mod în care un conducător al Rusiei trebuie să-şi exercite puterea?

Acestea sînt întrebări fundamentale; dar nimic din ceea ce s-a scris sau s-a făcut în ultimii ani în Uniunea Sovietică nu ne poate ajuta în găsirea unor răspunsuri. Personal sînt înclinat să adopt a doua alternativă, dar nu am dovezi concludente pe care să mă sprijin.

G.U.: Oare nu bîjbîim încă, în ciuda uriaşei literaturi pe această temă, în căutarea unei explicaţii a rădăcinilor psihologice ale întregii perioade de teroare stalinistă? Am remarcat că Alexandr Yakovlev, vorbind în calitate de lider al comisiei însărcinate de Biroul Politic cu „reabilitarea" victimelor erei staliniste, a spus în **Moscow News** (7 ianuarie 1990), că cercetările sale privind perioada respectivă, l-au nedumerit. A fost îngrozit, spune el nu doar de aspectul desăvîrşit al Terorii, ci şi de cooperarea înflăcărată a atîtor oameni. Pe de altă parte, autorul celei mai recente biografii a lui Stalin, generalul Dmitri Volkogonov, spune că, aşa cum unii oameni se nasc fără văz sau fără auz, lui Stalin pur şi simplu îi lipsea facultatea morală...

Ulam: **Sînt gata să admit că Stalin era amoral, dar chiar şi monştri ca Hitler şi Stalin au în structura lor mentală elemente care ne pot ajuta să înţelegem felul lor de a vedea lucrurile. Ca istorici, nu sîntem interesaţi doar în a-l condamna pe Stalin — ceea ce este uşor de făcut; toată lumea o face acum — ci în a identifica rădăcinile intelectuale şi psihologice ale gîndirii lui Stalin. Aceasta este în sine o sarcină fascinantă, dar este şi mai importantă ca ghid pentru o viitoare politică şi avertisment pentru opinia publică — „De aşa ceva ar trebui să vă feriţi...".**

Lăsînd aspectul moral la o parte, dacă linia directoare a acţiunilor lui Stalin a fost doar aspectul practic al terorii — „Aceasta este singura cale de a-i guverna pe nesupuşii ruşi" — mai rămîne totuşi o întrebare: în ce moment şi-a dat Stalin seama că teroarea era pe punctul de a deveni contra-productivă? În ce moment şi-a spus: „dacă mai împuşc 50 000 de mineri, nu va mai fi producţie de cărbune... Dacă mai ordon executarea a 200 de ofiţeri militari, Armata Roşie va înceta să mai fie un instrument al puterii sovietice...", şi aşa mai departe. Folosea teroarea în mod raţional? Şi dacă da, care erau parametrii săi?

G.U.: Revelaţiile din perioada glasnost-ului au confirmat sau au slăbit studiile d-voastră despre Stalin?

Ulam: **Au apărut detalii care par să contrazică deducţiile mele, dar nu afectează concluziile. Misterul afacerii Kirov persistă[2]. Prietenul meu Robert Conquest m-a atacat pentru că am afirmat că încă nu avem o dovadă tangibilă, cu toate că politicienii sovietici sugerează azi clar că Stalin ar fi instigatorul asasinării lui Kirov. În 1956 Hruşciov insinuase şi el acest lucru. Totuşi dovezi concrete mai trebuiesc încă aduse la lumină.**

Moartea violentă a lui Trotsky în Mexic, pe de altă parte, nu mai este învelită în mister. Surse sovietice ni s-au alăturat în a-i atribui lui Stalin asasinarea lui Trotsky. Însăşi lucrarea mea pe această temă a fost citată...

G.U.: Nu este aceasta o nouă dovadă că Alexandr Zinoviev greşeşte cînd afirmă că nici un observator occidental nu poate să înţeleagă felul cum funcţionează sistemul sovietic?

Ulam: **Aceasta este o prostie, bineînţeles. Istoricii şi publiciştii sovietici recunosc zilnic îndatorarea lor faţă de studiile occidentale, atît în ceea ce priveşte stalinismul cît şi a altor multe teme, inabordabile în U.R.S.S. în cea mai mare parte a istoriei sovietice. Cînd se va produce „de-leninizarea", lucrările specialiştilor occidentali vor avea un impact la fel de puternic.**

■ Dacă înlături crezul şi simbolistica leninistă ce mai rămîne? Nimic ■

G.U.: Dacă mitul lui Lenin va fi şi el distrus, aceasta nu va însemna oare înlăturarea ultimului liant al Partidului şi al Uniunii? Remarc, totuşi, că unul dintre noile „partide" din interiorul P.C.U.S. — Platforma Democratică — susţine contrariul. Pretinde că leninismul este atît de discreditat încît P.C.U.S. s-ar dezintegra dacă nu ar renunţa la leninism. Cel mai cunoscut lider al acestei grupări, Yuri Afanasiev, a declarat: „**Actualul partid nu are un viitor deoarece este un partid leninist... Trebuie să respingem orice trăsătură a unui partid care-şi găseşte originile în leninism**".

Ulam: **„De-leninizarea" va pune conducerea sovietică în faţa unei uriaşe probleme psihologice. Dacă înlături crezul şi simbolistica leninistă ce rămîne? Nimic. Această situaţie a fost pe deplin recunoscută de M. F. Nanaşev, preşedinte al radio-televiziunii sovietice, cînd a afirmat la discuţia ideologică de pe 26 ianuarie 1990 a Comitetului Central: „Ne aflăm într-un punct crucial în care Vladimir Ilici Lenin este ultima frontieră".**

Dacă Lenin este şi el abandonat, Imperiul ori se va dezmembra, ori va fi salvat de forţa brută. Coerciţia ar putea surveni sub o formă sau alta de neo-stalinism sau în cazul unui naţionalism rusesc militant. Oricare alternativă ar prima, deznodămîntul nu ar fi chiar paşnic. Gorbaciov şi prietenii săi au tot interesul să stăvilească valul de critici la adresa lui Lenin, deocamdată în mare parte doar academice. Dar că ei ar putea stopa fenomenul, este o cu totul altă problemă. Într-o ţară în care focul artileriei sovietice a trebuit să fie folosit pentru a scufunda petroliere sovietice care blocau portul sovietic din Baku orice se poate întîmpla.

■ Naţionalismul va lua locul comunismului ■

G.U.: Odată cu sfîrşitul marxism-leninismului ca model ideologic un uriaş vid a fost creat. Ce cauză vor îmbrăţişa toţi acei oameni care se simt aproape genetic văduviţi fără o angajare ideologică absolută, dar care nu mai sînt satisfăcuţi de comunism? Oare spectacolul atîtor minţi fanatizate în căutarea unei noi supape nu vă înspăimîntă?

Ulam: **Slăbirea loialităţilor intelectuale, cînd ia forma declinului religiilor sau a ideologiilor, este întotdeauna urmată de o perioadă de primejdie acută. Vechile busole şi-au pierdut nordul magnetic şi nu există nimic care să-i ia locul. Un om absolut matur ar spune că semnul acestei maturităţi este însăşi capacitatea de a te descurca fără o astfel de busolă. Trebuie să fim însă realişti şi să recunoaştem că majoritatea oamenilor au nevoie de angajamentul faţă de biserică, naţiune, o ideologie, sau vreo combinaţie între acestea.**

Este greu de prezis ce va urma. În Europa occidentală şi în S.U.A. declinul creştinismului ca „curent subteran" universal acceptat al vieţii noastre a fost întîi însoţit de idolatrizarea semizeilor Stalin şi Hitler, iar apoi de culturile sectare împrumutate din orient şi din psihologie. În 1968 era clar că energiile descătuşate ale tinerilor căutau o supapă pe care nu reuşeau să o identifice. Ei insistau mult asupra frustrărilor, lipsindu-le însă un scop constructiv. În Franţa „imaginaţia" a fost considerată suficientă pentru a fi calificată drept „putere"; şi în Germania unii tineri rebeli gîndeau că e mai bine „să dai foc la un magazin decît să-l conduci". Îmi aduc aminte de exclamaţia unui jurnalist francez cînd a văzut marşul studenţilor pe Champs Elysée: „Nu au mai avut un război de 25 de ani". Ceea ce în mare parte explica probabil situaţia.

Mai recent am avut mişcarea feministă, revoluţia sexuală şi drastica reformă a Bisericii Catolice; dar aceste alunecări spre emancipare este greu de crezut că ar putea fi un înlocuitor potrivit pentru aspiraţiile radicale pe care le satisfăcea un comunism atoatecuprinzător, dar pe care nu le mai satisface în prezent. Nu văd un remediu evident. Mă tem de ceea ce te temi şi tu.

G.U.: Dar nu sînteţi de acord că (aşa cum zice o vorbă ungurească) „Un pesimist este pur şi simplu un optimist bine informat?" Şi nu sînteţi oare dumneavoastră o persoană remarcabil de bine informată?

Ulam: **Mă tem că gluma ungară e destul de departe de ţintă de data aceasta. Învăţăm din istorie, chiar dacă nu învăţăm întotdeauna la timp. Sînt destul de optimist să cred că „Războiul de treizeci de ani" fratricid care ne-a distrus civilizaţia între 1914 şi 1945 nu a fost sfîrşitul unei lecţii — iar unificarea Europei este cea mai bună dovadă în acest sens. Trecutul trebuie să fie atît respectat cît şi, de multe ori, respins. ■**

Traducere şi adaptare Radu ANDRIESCU

DE-I FIRE,-NCEARCĂ CE-I MAI SUS DE FIRE

I

Să fie nemurirea insăşi ? Sau o rază,
cea mai curată, din dumnezeire ?
De-i pulbere, e-aceea din extază,
de-i fire, -ncearcă ce-i mai sus de fire.

Şi ochii de mă mint, şi nu mi-e trează
nici mintea, -n ce dezmărginire
de adorare se intruchipează
şi cine dă mirifica-amăgire ?

Cum de există-atita frumuseţe
sau rugă devenind perfecţiune ?
Se-opreşte tot ce-i suflet, har in mine,

boarea m-ajunge parcă-a altei feţe
şi cerul pină-n ultima genune
e beat de-a ti ivit-o, de-a o ţine.

II

Cum pot să mai exist, cu ce măsură,
cind chipul ţi-l privesc şi nu-s lumină ?
Cum lutul insuşi, greu, de mă indură
şi sufiul poate incă să-i revină ?

Cum de te văd, cum de mă-ncape, pură,
şi rugă-acum şi gind şi grai ce-alină ?
Aceasta-mi este ultima făptură,
de-acum intru-n boarea fără vină ?

Fă nu să mă aprind, nu să-mi iau zborul
intr-o de flăcări unică-adorare,
minune între tot ce-i cu putinţă ;

ci să găsesc, privindu-te, izvorul
intregului diluviu de splendoare
şi să te simt în veci de veci fiinţă.

III

Nu schimbă frumuseţea ta imperii,
şi-ar trebui in pulberi peregrinii
in nesfirşite şiruri să se-nchine
ţie, din toate-ntinderile Terrei.

Duh nu eşti, ştiu, dar ora-ntemeierii
alte sfinţii, poate-a sosit prin tine
şi izvorirea unei noi lumine, —
cind genele le pleci sub floarea serii.

Căci cine-ar mai putea să mă convingă
că nu-i supremul dar că te-am zărit
din cite mi-au dat viaţa şi-adevărul ?

Nici o dezamăgire nu e să te stingă
in tot ce-i suflet sau în nesfirşit —
şi, ca să pot să te-nţeleg, te-ador cu cerul.

IV

Femeie imi apari şi iţi scinteie
că apariţia ta insăşi e un act
ochii pe ce-ntunecric fără hat,
de dincolo de tot ce e femeie ?

Ce-nseamnă să exişti, in veci nici zeii
nu vor cuprinde-n sufletul lor beat ;
miine eşti scrum şi lut intunecat,
dar zimbetul tău ce-i suprem in ei e.

Copilă, n-am să pot zăgăzui —
-ntunericul să te împresoare
şi lumea săr se-nchine ţie doar.

Şi-atunci, cum mai putea-vom dăinui
şi face-n pulberea cotropitoare
tot ce-am visat să nu fie-n zadar ?

V

Eu te iubesc cu ceea ce-aş voi
să simt şi-n clipa mare cind zbura-va
duhul din trup, lăsind în urmă pleava,
intrind, stihie pură, în stihii,

cum simt acum, privindu-te cind vii,
tot adevărul care umple slava
făcut suflare, frumuseţe în dumbrava
vieţii vieţilor de-a pururi vii,

tot adevăru-ntors în adorare
şi-apropriere şi atingere şi dor
şi-acea nestăvilită neputinţă

a pierderii vreodată, cind răsare
puterea-a tot ce-avem nemuritor
vie în faţă, cum eşti tu, fiinţă.

Nicolae IONEL

Fenomenul Piteşti

Calea Robilor

Şapte rinduri, nici unul in plus

În aceeaşi noapte sosiră la P., unde avu loc „debarcarea". Aici ştiau cu toţii că se află o inchisoare modernă, construită sub Armand Călinescu. Se găsea la marginea oraşului, aproape de albia Argeşului, de unde porneau dealuri impădurite, iar departe, la nord, se zăreau crestele munţilor.

Intrau mai intii intr-o curte cu boschete şi ronduri de flori, ca in faţa unei instituţii de cultură. Urma o clădire frontală, în stil „cubist", administraţia inchisorii, care domina curtea dinspre oraş şi acoperea perfect temniţa propriu-zisă, situată în spate.

Pină la ziuă fură inchişi cu toţii intr-o cameră mare „de oaspeţi". Închisoarea avea calorifere. Fu cel dintii lucru pe care il observară şi se bucurară cu toţii. O dimineaţă intreagă dură „incarcerarea": inscrierea la grefă, cu interogatoriul de rigoare asupra datelor, iarăşi amprentele digitale şi apoi percheziţia. Fură dezbrăcaţi toţi pină la piele şi vreo doisprezece gardieni incepură să le scotocească imbrăcămintea. Îi controlară peste tot: în gură, sub limbă, in urechi şi chiar sub testicule. Apoi fiecare trebuia să se aplece pentru ca gardienii să constate dacă nu cumva a îndrăznit vreunul să ascundă „dinamita" în cur... După ce se îmbrăcară, apăru domnul director. Era un om voinic, masiv, care nu se lăsa cercetat în suflet. Se vedea că posedă la perfecţie arta disimulării. Le ură „bun venit". Ce straniu sună acest „bun venit" intr-o închisoare, dar cu vremea oamenii se obişnuiesc cu el şi li s-ar părea anormal dacă cineva ar uita să-i intimpine astfel... Directorul le ţinu apoi un discurs despre drepturile şi mai ales datoriile pe care le are un condamnat şi despre grija Republicii Populare Române pentru întreţinerea închisorilor. La vorbitor nu aveau dreptul deocamdată, dar primi fiecare cite o carte poştală, în care trebuia să scrie exact şapte rinduri. Nici un cuvînt mai mult. De ce şapte şi nu opt rinduri, asta de-acum intra în „raţiunea" absurdă a rinduielilor din puşcăriile comuniste. Aveau dreptul să ceară o cămaşă. Atît! Dacă pină la toamnă cămaşa se rupe şi nu mai au alta de schimb, atunci vor mai avea dreptul la încă o carte poştală. Dacă nu, nu! De pachete, nici vorbă... „Vom vedea ce dispoziţii vom mai primi...", lăsă directorul o speranţă musafirilor săi, deşi vorbele lui puteau însemna şi o înrăutăţire a regimului de penitenţă.

Apoi fură, în fine, repartizaţi pe secţii...

Parada modei în temniţă

În zilele ce urmară se lămuriră cei de la „temniţă grea" şi asupra enigmaticilor locatari ai etajului II. Secţia se chema oficial „la secret", dar ce deţinuţi intrau în această categorie încă nu se ştia. Era vorba, în primul rînd, de comuniştii „deviatori" sau, în fine, indezirabili, chiar dintre înalţii demnitari, aduşi aici „la gîndire", „la meditaţie". Tot sus mai erau vreo două celule cu femei necondamnate încă, acuzate de spionaj, de participare la organizaţii secrete şi altele asemenea, între care şi doamna Tătărăscu... Cîţiva de la secret fură scoşi o vreme şi la plimbare, dar separat şi cu cearşaful în cap, pentru a nu putea fi recunoscuţi. Dintre femei, nu se ştie de ce, dar nu ieşea decît una, din fericire cea mai frumoasă şi fără cearşaf - o româncă de numai 22 de ani, căsătorită cu un ambasador sud-american. Se numea Marie-Jeanne Cartojan de Rizo della Prada. Era, se spunea, amestecată într-o chestiune încurcată, de spionaj. Subţire, brunetă, cu părul lăsat lung pe spate şi pe umeri, ca femeile pasionale, gata teoretic să se dăruiască dacă s-ar putea tuturora, cu un mers ondulat şi săltat în acelaşi timp, trădîndu-i, de asemenea, temperamentul. Această femeiuşcă, după care n-ai fi putut rezista să nu întorci capul pe stradă, cu atît mai mult aici într-o închisoare unde nimeni nu mai văzuse, de luni sau de ani, măcar silueta unei babe, obţinuse, nu pricep cum, aprobarea de a avea cu ea în celulă un geamantan cu rochii şi în fiecare zi apărea la plimbare fardată şi cu toaleta schimbată. Era o enigmă cum i se aprobaseră toate acestea, dar poate că şi cei din conducere simţeau nevoia să-şi încînte din cînd în cînd privirile, în atmosfera sumbră a instituţiei lor. Ba poate că era vorba şi de un tratament special, pentru a nu afecta relaţiile externe cu o ţară din America Latină.

Dar, în fond, toate acestea nici nu contau... Important era că fiecare dorea să o vadă cînd ieşea la plimbare şi avea şi de ce. Într-o zi, E. şi alţi trei fură surprinşi de gardian stînd în picioare pe prici, tocmai cînd Marie-Jeanne cobora scările în curte. Ei rămăseseră înmărmuriţi examinînd-o şi încremeniseră aşa cu un zîmbet de uimire năucă pe faţă nu numai pentru ce vedeau înainte dar şi pentru somaţia din spate a gardianului, care deschisese brusc uşa, fericit şi el de aşa pradă bogată:

— Stai aşa! Nu mişca! Apoi frecîndu-şi mîinile cu o bucurie drăcească în ochi: V-am prins puişorilor!

Fesuri condamnate la rug

Urmară o serie de anchete de-a dreptul ridicule. De pildă, mulţi învăţaseră în închisoare să împletească. Desfăceau o bucată de flanea veche sau un ciorap şi împleteau... Erau la modă fesurile. Cine nu ştia să împletească ruga pe un prieten să-i facă unul şi lui. Fesurile n-aveau, bineînţeles, aceeaşi culoare, dar toate aveau dispuse orizontal cîte o dungă, două sau chiar mai multe. Conducerea închisorii, circumspectă, trăsese mai de mult concluzia că moda cu fesurile nu e numai o modă şi că în spatele ei se ascunde un sistem de organizare secret. Că fiece culoare simbolizează ceva, iar dungile de pe fesuri indică o funcţie sau un grad. De ciudă că nu au putut dezlega enigma, toate fesurile, peste o mie, fură făcute stivă în curtea interioară, stropite cu petrol şi arse cu fast. În jurul rugului uriaş gardienii rîdeau zgomotos, satisfăcuţi la gîndul că de acum înainte deţinuţii nu-şi vor mai şti gradele şi că deci toată organizarea lor e dată peste cap, de vreme ce nu se mai putea restabili ierarhia...

Dar ofensiva se exercita şi prin alte mijloace, care puteau deveni nocive. De pildă, într-o zi, studentul în teologie V. fu chemat la direcţie şi după vreo două ceasuri, cînd se întoarse, le destăinui tuturor, revoltat, că sus, în cabinet, îl aşteptase un ofiţer de securitate, în care recunoscuse un fost coleg de liceu. Individul îl servise cu ţigări, îi vorbise amical, îi promisese marea cu sarea, chiar şi eliberarea înainte de termen, cu condiţia să informeze regulat direcţia închisorii despre tot ce se punea la cale şi despre toate discuţiile ostile regimului.

— L-am refuzat categoric, încheie el relatarea. Ce-o să-mi facă? M-a ameninţat la urmă, e adevărat, şi mi-a spus că voi fi aspru pedepsit dacă voi destăinui cuiva discuţia avută cu el. Iacă, eu v-am spus tot... Mă cac în ameninţările lor!

Ceilalţi rîseră, dar fiecare simţi că un cui se înfige în inimă... „Asta a spus, dar ce se va întîmpla cu cei care nu ne vor spune nimic şi ne vor turna la direcţie?, reflectă E. Şi cînd te gîndeşti că poate fi chiar omul care doarme alături de tine...". Gîndul îl înfioră şi-i reveni iarăşi în minte spaima, care îl urmărise în copilărie, să nu devină comunist. Comunismul însemna cumva, nedefinit, toate acestea...

În fond, dintotdeauna măsurile restrictive din închisori, atît de severe, urmăresc nu numai să-i facă pe deţinuţi să sufere, dar au şi un scop mai concret: să-i izoleze cît mai mult, să-i împiedice să-şi comunice veşti, să le curme orice iniţiativă ori acţiune de solidaritate. „Deşertăciunea deşertăciunilor!..." Deţinuţii au găsit şi vor găsi totdeauna mijloace să comunice între ei. În primul rînd, închisorile moderne sînt dotate chiar de către proiectant şi constructor cu un mijloc infailibil de comunicare, mai straşnic decît o staţie de amplificare cu difuzoare în fiecare celulă. O asemenea staţie se mai poate defecta, în ansamblu sau pe porţiuni, pe

cînd sistemul de care vorbim rămîne totdeauna nealterat caloriferul. Dacă nu e bruiat de nimeni, cineva poate comunica în două minute, prin alfabetul Morse, ciocănind în țeava caloriferului, orice, în sutele de celule pe care le-ar avea să zicem o închisoare. Așa se știa cu mult înainte la P cînd începeau percheziţiile şi oamenii aveau timp să ascundă mai bine sau să distrugă unele lucruri compromițătoare. Din fericire, în fiecare celulă exista cel puțin un deținut care știa alfabetul Morse. În ce împrejurări îl învățase, nu se mai întreba nimeni. De Revelion, toți am rămas surprinși cînd, de la „secret", deci de la etajul II, s-a transmis pînă jos la subsol :

— Aici Lucrețiu Pătrășcanu : vă urez tuturor La mulți ani !

Timpul temniței

Există în mintea fiecărui condamnat un calcul pe care și-l face la un moment dat, fără să-l mai spună la nimeni, un calcul pe care-l repetă mereu : cît mai are de executat din pedeapsă ? Calculul se face și de dragul matematicii, în luni, în săptămîni, în zile, în ore. După un an-doi, deținutul începe să învețe că lunile de pildă sau orele nu sînt la fel și, deci, calculul trebuie refăcut. Nu se compară lunile de vară cu cele de iarnă, nu se compară orele de somn ale nopții cu orele zilei, cînd ți-e foame și ți-e dor de cei de acasă, de libertate. Timpul subiectiv se delimitează deci net de cel obiectiv, care începe să nu mai conteze, așa încît fiecare începe să-și calculeze cîte ore de zi mai are de suportat, să calculeze nu cîți ani mai are de stat ci doar cîte ierni, ca și cum restul n-ar mai exista, de rest amnistiindu-se singur, în taină...

În comparație cu cei mai în vîrstă, avea să observe E., deținuții tineri aveau cîteva avantaje. Mai întîi, în ciuda condițiilor mizere, tinerii din închisoare își mențineau chipul aproape neschimbat ; oricum, semnele maturizării trăsăturilor apăreau mai încet decît la tinerii din afară, rămași în libertate. Adică, paradoxal, la tineri îmbătrînirea e mai rapidă dacă sînt oameni liberi. În schimb, un om intrat la 50 de ani în închisoare îmbătrînește uimitor de repede în comparație cu altul de aceeași vîrstă, în același interval de timp, dar care trăiește în libertate...

Înmormîntare la G.

Sub ferestrele temniței era cimitirul orașului. Peisaj lugubru, încremenit. Aproape în centru era o cruce enormă de lemn, simplă, fără nici o înfloritură sau inscripție. Le depășea cu mult pe celelalte în înălțime, dominînd cimitirul. Era crucea lui Roja Șandor, bandit notoriu, care trăise cu vreo două secole în urmă, în realitate un haiduc temut, cu faimă mare prin toată Transilvania de nord de sub Imperiul Austro-Ungar. De aici rămăsese expresia amenințătoare în închisoarea din G. : „Vezi c-ai s-ajungi la Roja Șandor!" Și cel puțin cîte un deținut pe săptămînă mergea acolo să-i țină de urît întru eternitate. Ce trist spectacol puteai privi atunci de sus de la ferestre ! În fruntea șirului indian, un gardian țanțos, cu chipiul dat înapoi spre ceafă, cu pușca pe spate, urmat de sicriul înjghebat din scînduri noduroase, geluite în grabă, numai pe dinafară, dus pe umeri de doi deținuți în haine vărgate, cu capetele descoperite, tunse chilug. De ce mergea totdeauna în față un gardian ? Să nu evadeze cel din sicriu ? El și așa era liber... Sau poate îl păzea pe preotul, care urma, totdeauna grăbit, fiindcă nu-l plătea nimeni, cu patrafir și cu cărtulia de rugăciuni în mînă ? După el, se aliniau în flanc, bălăbănindu-se, alți doi deținuți în aceleași costume vărgate, cu aceleași căpățîni descoperite și tunse, cu lopețile pe umăr și, în fine, încheietor de pluton, încă un gardian, cu șapca în cap, trasă pe ochi, cu pușca în spate. Întregul șir se strecura cu grijă printre morminte ca niște stafii în plină zi, indivizi aparținînd unor lumi atît de diferite, reuniți într-un ritual macabru. Nici o rudă, nici un prieten din afară care să-l petreacă pe ultimul drum, pînă la groapă, nici o floare, nici o lacrimă, nici o luminare.. Dus între două puști... pe cealaltă lume. Transferat... cu forme legale... la grefă, după care se înainta apoi o copie și familiei, pentru a afla de soarta lui... Era, în fond, o favoare deosebită acordată familiilor, care în sfîrșit puteau afla ceva sigur, oficial, despre deținut. Cel plecat pentru totdeauna, iată, nu mai avea nevoie să aștepte pînă în toamnă ca să-și rupă intenționat cămașa spre a i se da dreptul de a scrie acasă ; nu mai avea nevoie să se chinuie îngrămădind în șapte rînduri, cîte se permiteau, sutele și miile de gînduri, pe care ar fi vrut să le comunice ; nu mai avea nevoie să-și lege tălpile pantofilor cu sfori, cînd i se desprindeau de atîta purtat ; nu mai trebuia să se umilească, cerșind un supliment de zeamă vînătă de arpacaș ; nu mai trebuia să intervină, riscînd, prin a doua sau a treia mînă, ca să procure un cărbune de la soba de la bucătărie și să-l ronțăie cu disperare, cînd se deranja la stomac.

Treaba din cimitirul lui Roja Șandor era gata în zece minute. Șirul indian se înapoia printre morminte în varianta de întoarcere : acum în frunte mergea preotul, urmat de gardianul cu șapca dată pe spate ; apoi cei doi care duseseră sicriul, de data aceasta cu mîinile în buzunare, fluierînd bucuroși c-au scăpat de efort, în fine, ceilalți doi cu lopețile, de astă dată toți patru cu bonetele pe scăfîrlie și, ultimul, același gardian cu șapca pe ochi, care încheiase și la venire coloana.

Monarhul absolut

Primirea făcută noaptea, în gară de către directorul închisorii din G. nu fu singurul argument care îl convise pe E. că nu era doar sucit și excentric, ci și sadic... Așa, de pildă, într-o dimineață, după ce aflase că unul dintre deținuți, A. P., masiv cît un taur, venit aici ca „agricultor", dar fost, de fapt, ministru al agriculturii sub Antonescu, avu dumnealui cheful să-i mai verifice rezistența acum, la bătrînețe, să-l și compromită în ochii celorlalți și, în plus, să ofere un spectacol inedit, considerîndu-se foarte inventiv. Îl obligă pe fostul ministru și moșier să stea aplecat cu „capul la cutie" iar cele cîteva sute de deținuți care lucreau la ateliere să „sară capra" peste bătrîn. Directorul rîdea satisfăcut, cu gura pînă la urechi, distrîndu-se copios, acompaniat de gardienii care îl secondau la această petrecere din nerozie dar și din lichelism.

Într-o altă zi, informat că în infirmerie se află un mare mîncău, cu stomacul deformat, care suferea într-una de o foame pantagruelică, porunci să-l scoată pe treptele dinspre curtea interioară ca să-l poată privi toată lumea și-i puse înainte un hîrdău cu ciorbă de fasole, adică mîncarea pentru un etaj întreg, spunîndu-i că poate mînca în voie din vas, cît va pofti. Cel invitat la un asemenea praznic, intuind că e vorba și de o demonstrație, care vrea să distreze dar trebuie să și uimească pe spectatori, își umplu singur gamela. Apoi o goli din cîteva sorbituri, fără să mai mestece în gură fasolele de la fund. Repetă figura de cîteva ori, cu dezinvoltură. În fine, parcă plictisindu-se de acest mod civilizat de a mînca dar și de chinul de a-și drămui „porția" se așeză în genunchi și, aplecînd hîrdăul, începu să soarbă de-a dreptul din el, în timp ce unii gardieni de pe margine își făceau cruce. Apoi, ostenit, stătu cîteva clipe pe scări să se odihnească, mîngîindu-se cu mîna pe burtă ca un om însetat care a reușit să bea o gură bună de apă. Fiindcă hîrdăul se golise simțitor, îl așeză cu două trepte mai sus iar el se puse din nou în genunchi și se apucă de treabă gospodărește... Într-un tîrziu, directorul se plictisi și lăsă doi gardieni să supravegheze spectacolul care nu se mai termina. Pînă la masa de seară, hîrdăul fu golit și omul nostru încă mai scormonea, zice-se, cu lingura pe fund, ca să culeagă ultimele boabe..

Cum era de așteptat, puțin după aceea i se făcu rău și fu cît pe ce să moară, așa că rămase încă multă vreme în infirmerie, în bună măsură din cauza „demonstrației" la care îl obligase directorul.

Sfînta doime

Cu aprobarea direcției, dacă nu cumva chiar la sugestia ei, în camera mare din aripa dreaptă. „Camera 4 spital" cum era numită, fură adunați vreo șaizeci de studenți. Între ei și unul voinic și nevinovat, S., nepotul căpitanului Dumitrescu, directorul închisorii, rude cu Z. S. Fură aduse din biblioteca penitenciarului, poate și din oraș, principalele opere ale marxism-leninismului, și începură o serie de studii de îndoctrinare, minuțios organizate. Unele volume erau citite individual, din altele se recitau în comun pasaje și apoi se comentau. Se susțineau seminarii, se dezbăteau și probleme în contradictoriu, se făceau, în discuție bineînțeles, și referințe la concepțiile lor anterioare. Apăru și un colț sacru, un soi de altar, cu două perdeluțe, în perete, sub care unul din ei, talentat la desen, cusu din memorie, pe două șervete, chipurile în profil ale lui Lenin și Stalin. Arătau mai degrabă ca două icoane grotești, macabre, dar era tot ce putuse realiza mai bun. Un altul compuse și afișă aici o poezie, în care mărturisea că : „A zăcut în întuneric și ceață / Dar s-a făcut în sfîrșit dimineață" și că descoperise „adevărata revoluție". Pe o măsuță, dedesubt, erau așezate discursurile lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și alte cîteva cărți. E. citi acum „Materialism și empiriocriticism"...

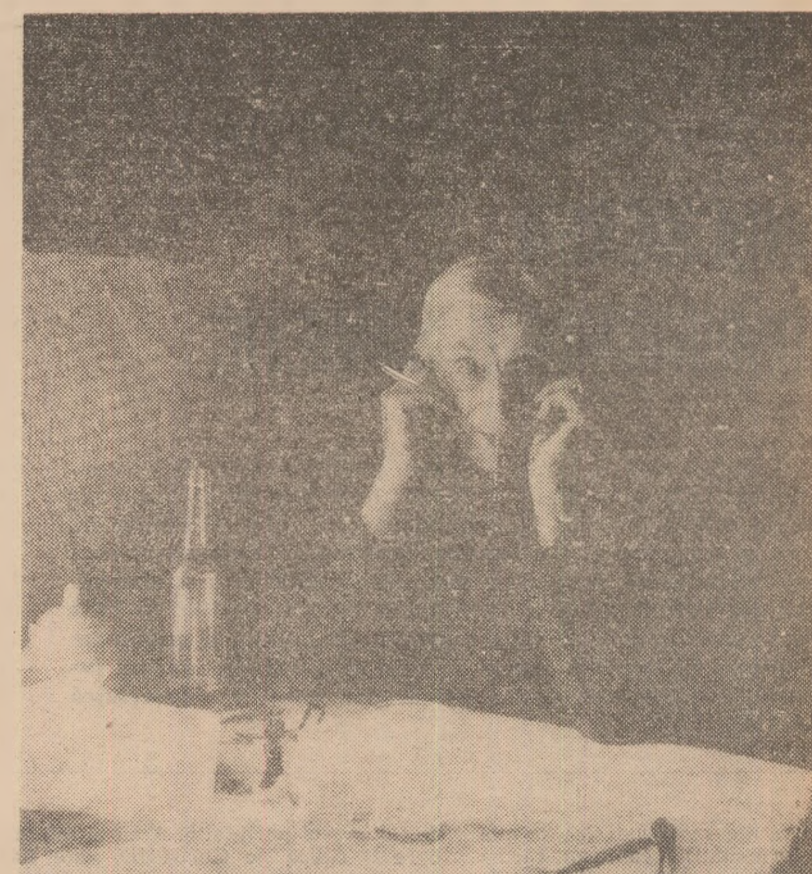
Plutea în aer o atmosferă stranie, pentru că era prea multă liniște...

Într-o zi pică pe neașteptate o comisie de anchetă pesemne de la Ministerul de Interne... Dispăru imediat totul : și colțul sacru și cărțile și bucățile de săpun pe care se luau notițe... Deținuții erau scoși pe rînd din celule și comisia intra înăuntru și se uita în dreapta și în stînga, c... naiba știe ce...

A doua zi, un lot de patruz... tineri fu îmbarcat, anunțîndu-li... niciodată, încotro merg. Erau ... Canal... Dar abia a treia zi aj... la destinație. Era o zonă pustie ... brogei, în comuna Valea Neag... malul lacului Siutghiol, la „C... Peninsula", de unde se zăreau, ... de lac, în depărtare și valurile ... de la Mamaia pînă spre nord, ... Capul Midia.

Colonia arăta ca un sat, cu ... birea că în loc de case erau ... cu priciuri suprapuse și spălătoa... mune cu robinete. Mai erau ele... deosebiri, dar la fel de neces... De pildă, aveai libertatea să te ... unde voiai prin tot „satul", pî... marginea lui. Acolo nu mai ... înainta, deoarece era înconjur... trei rînduri de sîrmă ghimpată ... dații, din gheretele lor, cocoța... pari înalți, te somau imediat. ... asta nu deranja pe nimeni : fi... avea grijă să nu se apropie prea ... de marginea „satului", nu pent... nu era voie, ci pentru a nu-și a... că e închis și păzit, pentru a tr... iluzia că e liber...

(Fragmente din ro...
TĂRÎMUL GHE...
Costin MER...

De vorbă cu poetul Mihai Ursachi în Makedonia

Iată ce s-a întîmplat cu mine,
Frate Mihai :
A venit Vîntul cel Negru
Și mi-a luat din cap
Pălărioara noastră de munte.
În locul ei
Mi-au bătut în cuie pe creștet
Furajca* cea cu roșie stea.
Mă așez la masă
Cu furajca în cap.
Îmi fac semnul crucii
Cu furajca în cap —
Sărut mîna bătrînilor
Cu furajca în cap.
Cînd voi muri
Cînd mă vor duce la groapă,
Mirată lumea va șopti :
„Uitați-vă un mort în sicriu
Cu furajca în cap"
Și nu avea-va cine
Să mă jelească
Cine mă plînge,
Căci mama este țărînă demult —
Poate că numai ploaia de sus
Care le știe și le-nțelege pe toate.
Iată ce se întîmplă cu mine,
Frate Mihai :
Ori de cîte ori
Desfac brațele a zbor
Sînt crucea pe care ei
Răstignesc pe cineva din frații
nos...
Sînt greu de lacrima neamului,
Greu de furajcă.
Sînt crucea basarabeană
Care încearcă să zboare,
Frate Mihai.

Grigore VIERU
Struga, 27.VIII.19...

* Nota autorului : **FURAJCĂ** — bonetă soldățeasc...

Charles H. FAIRBANKS Jr.

SINUCIDEREA COMUNISMULUI SOVIETIC

Charles H. Fairbanks, Jr. este profesor de relații inter-
ționale la Școala „Paul H. Nitze“ de Înalte Studii Interna-
ionale a Universității „John Hopkins“ din Washington,
D. C., și membru al Institutului de Politică Externă al ace-
eași universități. A mai predat științe politice la Universi-
atea din Toronto și la Universitatea Yale. Între 1982 și 1984
fost secretar delegat pentru drepturile omului și probleme
manitare în Departamentul de Stat al S.U.A. În prezent lu-
crează la finalizarea unei cărți despre politica birocratică
sovietică.

mocrațiile moderne sînt bazate
pe principiul conform căruia
puterea politică se dispută în
respunzător între diferite parti-
ste acordată partidului care ob-
l mai mare număr de voturi în
libere cu sufragiu universal.
ativa contemporană majoră a
principiu al legitimității a fost
a leninistă a dictaturii prole-
ui. Aceasta susține că partidul
st, ca avangardă a proletaria-
ste îndreptățit să-și exercite pu-
olitică ; deși temporar se poate
alte forțe politice, nu trebuie
artă niciodată adevărata putere
partide sau să se lase îndepăr-
poziția sa de conducere. Cu
cestea, în 1989, partidele comu-
in tot Estul Europei s-au văzut
să dezavueze conceptul stabilit
ițional al „rolului conducător“
idului. În februarie acest an, o
are și mai dramatică s-a petre-
renunțarea voluntară la acest
iu în chiar citadela marxism-
nului.
nitetul Central al Partidului Co-
al Uniunii Sovietice (P.C.U.S.),
ara sa din 5—7 februarie, a vo-
ijinirea următoarelor propu-

stat de drept al tuturor oame-
exclude dictatura oricărei clase.
ca alegerile să fie cîmpul des-
ii unei competiții oneste între
ntanți ai tuturor păturilor socie-
ersonalități și idei... Dezvoltarea
ții nu exclude crearea altor
... P.C.U.S. nu ridică pretenția
nonopol... Partidul nu dobîndeș-
tru sine puterile autorității sta-
și nu pretinde nici avantajul
altor partide, nici garantarea
poziții speciale în Constituție“.
tia“, 13 februarie 1990, pp. 1—2).
aceeași întîlnire istorică, mem-
omitetului Central au votat ac-
a legitimității proprietății priva-
potriva lui Marx) și au mutat
tombrie în iunie data Congresu-
rtidului, care îi va realege în —
va îndepărta din — Comitetul
l, iar apoi va alege un nou Bi-
litic.
portanța renunțării la monopolul
ului a fost imediat dezbătută de
măr de comentatori occidentali
arătat că P.C.U.S. a admis com-
multipartită doar ca pe o po-
te abstractă, care să fie reali-
- în cel mai bun caz — într-un
t nedeterminat din viitor. Chiar
ici, s-a spus, P.C.U.S. își va men-
vantajele uriașelor sale resurse
nizării lui, precum și pe acela
ninării — prin Gorbaciov —
mișcării însăși de reformă cu
confruntă. Unii comentatori au
at că același Comitet Central
și unele decizii care îi întăresc
rbaciov mîna în calitate de con-
r al partidului. Acest ultim punct
tr-adevăr important, dar nu a-
ză nicicum înfrîngerea pe care
S. și-a asigurat-o singur.
întîlnirea lor din februarie,
rii Comitetului Central au votat
t să-i acorde — „pe cheltuiala
lui Gorbaciov puteri cu mult
ari. Au votat pentru a crea, pri-
ată în istoria sovietică, funcția
ședinte al partidului, și pentru
erea ca acesta să fie ales direct

de Congresul partidului. Această schimbare îl ridică pe Gorbaciov, care fusese doar secretarul general al Comitetului Central, și mai mult deasupra celorlalți membri ai Biroului politic (care vor fi în continuare aleși de către Comitetul Central). Mai mult, plenara a aprobat o serie de schimbări care vor reduce drastic puterea reală a Biroului politic [1]). În timp ce se realiza această puternică ridicare a poziției lui Gorbaciov în ierarhia de partid, se stabileau planuri de a propune Sovietului Suprem o uriașă întărire a poziției lui în ierarhia de stat [2]).

Acumularea crescîndă a autorității de către Gorbaciov are precedente ample în istoria sovietică. Modelul tipic al succesiunii în Uniunea Sovietică constă, mai întîi, din dispersarea puterii vechiului conducător de partid într-o „conducere colectivă“, apoi din recuperarea treptată a puterii de către noul lider. De asemenea, nu este lipsită de precedent situația în care liderul se întoarce împotriva partidului pe care îl conduce. Stalin a distrus aparatul de partid existent și l-a reconstruit ca pe propria sa unealtă. Ce e nou în strategia lui Gorbaciov, totuși, este că **el nu reconstruiește partidul ca pe instrumentul său de conducere** [3]).

● Partidul la anaghie ●

După ce Gorbaciov a devenit conducător de partid în 1985, a început să mobilizeze lucrurile într-un mod ieșit din comunul închisei vieți politice a URSS-ului. În mod deliberat a trezit speranțe și a discreditat — prin intermediul **glasnost**-ului — însuși sistemul pe care îl conducea. Tactica sa de bază era aceeași cu cea folosită de Mao atunci cînd a aprins Marea Revoluție Culturală a Proletariatului din China : a căutat pe de o parte să revigoreze zelul revoluționar, iar pe de alta să slăbească pozițiile celorlalți membri ai Biroului politic scoțîndu-i pe oameni în stradă împotriva oligarhiei de partid.

Unii membri ai elitei politice sovietice au crezut că aceste măsuri vor reînvia entuziasmul publicului pentru comunism, în timp ce alții s-au temut că ele vor distruge obiceiurile de supunere și ordine. Pe măsură ce timpul a trecut, s-a dovedit că aceia care se îndoiau au avut dreptate, dat fiind unghiul lor de vedere. Cum economia nu reaușea să se îmbunătățească, oamenii mobilizați de Gorbaciov s-au întors împotriva sistemului comunist, unele republici unionale au început să-și ceară independența, au izbucnit tulburări civile în Caucaz și în alte regiuni iar imperiul est-european a devenit din ce în ce mai nărăvaș. O parte a explicației o constituie faptul că masa nomenclaturii comuniste, în timp ce-și afișa loialitatea formală față de **perestroika** lui Gorbaciov, obstrucționa în realitate punerea în practică a sloganelor economice ale acestuia (cum ar fi proprietatea cooperativă și arenda agricolă). Astfel **perestroika** a rămas în mare măsură mai curînd o chestiune de vorbe ce nășteau speranțe decît de acțiuni care să le acopere.

Netulburat de aceste neajunsuri, Gorbaciov s-a hazardat mai departe. În octombrie 1989, cînd supraviețuirea comunismului în Europa de Est se afla pe muche de cuțit, Gorbaciov a plecat în Berlinul de Est cerînd în continuare alte schimbări ; regimurile comuniste au deschis perspective politice și altor partide. În două luni Tratatul de la Varșovia — consolidat de Stalin și de succesorii lui pe baza unor eforturi permanente și a cheltuirii unor resurse enorme — era distrus. Iarna, un război civil deschis a izbucnit în Caucaz. Sovietul Suprem al R. S. S. Autonome Nahicevan (o enclavă separată de restul Azerbaidjanului de către Armenia) și-a declarat sciziunea de URSS. La începutul anului 1990, organizațiile de conducere ale partidului dintr-un număr de provincii ale R.S.S.F. Ruse și ale Ucrainei au apărut ca fiind în curs de dezmembrare — în maniera est-europeană — de vreme ce mari mitinguri ale cetățenilor i-au forțat pe conducătorii locali să demisioneze în masă.

Într-un astfel de climat de criză s-a întrunit, pe 5 februarie, Comitetul Central. Gorbaciov a fost atacat mai violent ca oricînd. Unul dintre membri a spus : „**Perestroika...** a adus țara în cinci ani într-o criză abisală“. Gorbaciov a răspuns presiunilor exercitate de opozanții săi nu făcînd compromisuri — cum ar fi procedat un politician american — ci devenind și mai radical. Și mai uimitoare a fost reacția opozanților lui Gorbaciov în timpul adunării. Cu excepția a două persoane, toți cei aproximativ 270 de participanți (inclusiv toți cei care l-au atacat atît de vehement) au votat în favoarea propunerii lui Gorbaciov.

Votînd în favoarea acordării unei și mai mari puteri lui Gorbaciov, precum și în favoarea amînării datei următorului Congres, majoritatea membrilor Comitetului Central și-au asigurat ei înșiși ieșirea din politică de îndată ce congresul partidului va alege un nou Comitet Central. Și, mai important, au pus întregul sistem comunist într-un grav pericol.

Propunînd ca partidul să renunțe la monopolul puterii, membrii Comitetului Central au ales aceeași cale pe care are loc distrugerea guvernării comuniste în Europa de Est. Crezînd prudent acest curs al evenimentelor, vor trebui să considere că ceea ce distruge acum comunismul în Europa îl va salva într-o oarecare măsură în Uniunea Sovietică. Votul aproape unanim al Comitetului Central dat în favoarea proiectului de platformă realizat de Gorbaciov apare — din punctul comunist de vedere — ca un fel de sinucidere colectivă. Limbajul curent al analizei politice captează cu greu sensul dramei umane a acestui moment al istoriei. Te simți tentat să rememorezi scena petrecută acum cîțiva ani în Guyana, cînd sute de membri ai unei secte s-au supus ordinului dat de liderul ei de a bea otrava ucigașă. Votul Comitetului Central constituie un Jonestown sovietic.

● Apropierea prăbușirii dominației comuniste ●

Comunismul este, desigur, mult mai puternic în Uniunea Sovietică decît în Răsăritul Europei, și vor fi multe șicane în „înregistrarea legală“ a grupărilor care se vor opune PCUS în alegeri. În același timp este adevărat că nici Gorbaciov nu a propus (și nici Comitetul Central nu a acceptat) noțiunea de cedare a puterii către un alt partid. Proiectul platformei afirmă că „PCUS va lupta să-și mențină poziția de partid conducător în cadrul procesului democratic“. Ceea ce a acceptat în mod implicit Comitetul Central este un rol al PCUS deloc diferit de acela al creștin-democraților în Italia, al liberal-democraților în Japonia sau al Partidului Congresului în India ; toate aceste partide concurează în alegeri, dar rareori le pierd. (În măsura în care legile și practicile electorale din URSS nu asigură încă în toate regiunile competiții corecte, o mai bună analogie ar putea fi făcută cu PRI din Mexic, care a falsificat alegerile pentru a se asigura că nu le pierde). Unii membri de partid sînt atrași de acest scenariu în speranța că procesul de concurență pentru obținerea sprijinului poporului va restabili capacitățile mobilizatoare și avîntul revoluționar al partidului, în timp ce fie și numai faptul că va avea loc o competiție va oferi partidului o mai puternică legitimitate în fața publicului.

Concurînd pentru putere, partidul comunist mai are și avantajul că urmează să se confrunte cu o opoziție neconsolidată. Doar în cîteva republici există o singură mișcare de opoziție, unificată de naționalism. Partidul poate spera să coopteze multe dintre grupurile locale improvizate ale opoziției din RSSF Rusă. Poate, de asemenea, să conteze pe un sistem de organizare deja existent, care se află infiltrat în fiecare ungher al societății sovietice, pe foarte mulți bani, pe puterea de stat.

Acestea sînt resurse foarte semnificative, dar ele nu asigură supraviețuirea partidului. Nici unul dintre aceste fenomene n-ar avea loc dacă prestigiul partidului nu s-ar prăbuși. Cea mai evidentă dovadă a legitimității sale pe cale de dispariție o constituie încercarea disperată a conservatorilor din cadrul partidului de a găsi sprijin la anticomuniști : staliniștii au fost aceia care, căutînd sprijin printre naționaliștii ruși, au acționat cu succes în direcția publicării operelor celor mai anti-comuniste ale lui Soljenițîn. În ceea ce privește legitimitatea, cel mai apropiat omolog al PCUS nu este partidul creștin-democrat italian, ci Falanga spaniolă dinspre sfîrșitul vieții lui Franco. Aceia dintre suporterii lui Gorbaciov care speră sincer în păstrarea caracterului democratic sau cvasi-democratic al partidului se află în situația acelor membri ai Falangei care nutreau speranțe deșarte în privința rămînerii cu succes în competiție într-o Spanie democrată.

Deși știm puține lucruri despre sprijinul popular al partidului, acesta pare într-adevăr să aibă o bază socială de felul aceleia care lipsea în Europa răsăriteană. Însă simpatizanți ai partidului tind să fie ori oameni simpli care în mod normal **sînt pasivi politicește ori persoane oficiale din guvern sau din armată ale căror funcții le limitează posibilitatea de a se arunca în noua politică electorală. În cadrul tipului de politică pe care o creează acum Gorbaciov, corpul ofițe-**

resc al forţelor armate — cea mai mare sursă de sprijin a partidului — este efectiv neutralizat, în timp ce cineaştii de avangardă joacă un rol activ. Partidul deţine cu adevărat un masiv sprijin latent printre aceia ale căror vieţi vor fi dezorganizate prin introducerea unei economii de piaţă. Dar decizia anterioară a lui Gorbaciov de a amîna o reformă economică radicală în favoarea unei reforme politice radicale poate însemna că oamenii nu vor fi atinşi de rigorile pieţii înainte ca regimul să se dezintegreze.

Între timp avantajul organizatoric al partidului este diminuat de demoralizarea crescîndă a conducerii lui. Acceptarea docilă de către Comitetul Central a „cupei fatale" (oferite de Gorbaciov) este o dovadă grăitoare a neajutorării lui. Centralismul democratic se dezintegrează mai întîi la bază, adică acolo unde ar fi cel mai necesar în cazul unei concurenţe multipartite. Mai mult, partidul este abandonat de conducătorul lui, fapt care îl va demoraliza şi mai mult şi îi va diminua legitimitatea. În cele din urmă, partidul s-a îndreptat spre o ruptură de identitatea sa istorică, şi ideologică prin excesul de zel al voturilor date în cadrul adunării din februarie a Comitetului Central. Pentru simplificare: renunţarea la opoziţia faţă de proprietatea privată a însemnat sacrificarea esenţei însăşi a marxismului, în timp ce cedarea monopolului politic al partidului a însemnat sacrificarea esenţei leninismului. Fireşte, nu este sigur că aparatul de partid va adopta noile puncte de vedere cu prea multă energie şi sinceritate. Însă repudierea de către Comitetul Central a unor piloni atît de importanţi ai doctrinei marxist-leniniste lasă urme adînci (cu atît mai mult cu cît acest organism reprezintă punctul central al autorităţii formale a sistemului, precum şi sursa cea mai importantă a acestuia în ceea ce priveşte declaraţiile doctrinarde). Acest fapt le îngreunează rivalilor lui Gorbaciov efortul de a acumula capital pe seama greşelilor lui şi păşind mai departe sub stindardul marxism-leninismului „pur" pentru a-l înfiera pe conducătorul sovietic drept „revizionist".

Astfel, adunarea din februarie a C.C. a făcut din inevitabila pieire a comunismului o puternică mişcare politică în URSS. Ceea ce se petrece acum nu este o reformă gradată, ci o revoluţie împotriva sistemului economic şi politic comunist. Şi încă cele mai dramatice evenimente abia urmează. E greu de apreciat cu precizie durata agoniei comunismului deoarece prăbuşirea dominaţiei comuniste nu va avea loc pretutindeni în URSS în acelaşi timp, şi nici fără încercări de compromisuri şi coaliţie. Gorbaciov şi succesorii săi vor încerca probabil să facă trecerea de la sistemul existent la unul opus, aşa cum a încercat Ludovic al XVI-lea, şi cu acelaşi succes. Dar dacă nu va exista o lovitură de stat cu sprijinul KGB-ului şi al armatei, sfîrşitul guvernării la Moscova a oamenilor care se cred comunişti şi conduc prin intermediul unor instituţii comuniste precum Biroul politic sau Comitetul Central va surveni probabil prin 1995. Teoretic, se poate întîmpla încă din vara aceasta.

A doua şansă a democraţiei

Adoptarea propunerilor lui Gorbaciov de către Comitetul Central a slăbit enorm cel mai mare obstacol aflat în calea trecerii la democraţie: tenacitatea cu care aparatul partidului comunist îşi păstra puterea. Cum comunismul se prăbuşeşte, democraţia şi o economie de piaţă devin următoarea formulă politică de încercat. Singura doctrină alternativă cu o vitalitate cît de cît reală, naţionalismul rusesc s-a dovedit cu mult mai slabă decît ar fi bănuit cineva prin anii '70, cînd curentele mai puţin anticomuniste ale acestei mişcări intelectuale se bucurau de patronajul unor importanţi lideri comunişti. Cei mai mulţi dintre naţionaliştii ruşi proeminenţi care au participat în alegerile de anul trecut au pierdut. Se pare că cei mai educaţi ruşi vor să se alăture Occidentului.

Nu este deloc sigur, cu toate acestea, că vor reuşi. Gorbaciov a iniţiat o revoluţie foarte dinamică. Cel mai adesea revoluţiile s-au deplasat mai curînd de la o extremă la alta — încheindu-se cu o personalitate marcantă precum Cromwell, Robespierre, Napoleon, Napoleon al III-lea sau Lenin — decît să se stabilizeze într-o ordine democratică. Un asemenea rezultat este mult mai probabil în Uniunea Sovietică (unde moştenirea democratică este atît de firavă iar societatea civilă mai puţin structurată) decît în Europa de Est. Oamenii din URSS vor face opţiuni politice într-o atmosferă dominată de dezintegrarea accelerată a economiei planificate şi-a ordinii sociale. Deplasarea rapidă către economie de piaţă va provoca enorme dislocări sociale şi va crea milioane de victime înfuriate. Nu este limpede dacă Gorbaciov (care a contribuit la prăbuşirea economică prin deciziile sale necumpătate de a permite adîncirea deficitului şi de a renunţa la veniturile obţinute din vînzarea băuturilor alcoolice) ştie sau nu să stăpînească aceste probleme. Prăpastia dintre retorică şi realitate continuă să crească. Noua şi vasta putere pe care Gorbaciov continuă să o dobîndească după adunarea din februarie a Comitetului Central nu va rezolva problemele specifice fără un aparat administrativ receptiv la dorinţele sale; şi totuşi Gorbaciov nu face aproape nimic pentru a oferi ţării un aparat administrativ. Într-adevăr, deciziile luate de C.C. în februarie promit să desfiinţeze principala sursă de decizii administrative a ţării, Biroul politic, tot atît de sigur cum comisiile create în 1988 au desfiinţat Secretariatul şi personalul Comitetului Central. Dacă URSS renunţă la monopolul puterii şi va concura în alegeri ca un partid politic obişnuit, ce va rămîne din conducerea regională a Uniunii Sovietice, care este în prezent îndeplinită de aparatul de partid?

Poate că Gorbaciov, ca şi Lenin şi Stalin înaintea lui, se pricepe mai bine să distrugă vechile forme de organizare ale vieţii sociale decît să creeze altele noi. Dar spre deosebire de Lenin sau Stalin, Gorbaciov împarte puterea cu alte forţe. Dacă nu creează instituţii noi adecvate, va scăpa din mîini restul puterii, iar aceasta va intra pe mîinile altcuiva. Naţionalismul rusesc, acum slab, s-ar putea întări, aşa cum s-a întîmplat cu naţionalismul popoarelor dominante din Austro-Ungaria sau din Imperiul Otoman, ca reacţie la auto-afirmarea naţionalităţilor subordonate. Imensa putere militară construită de predecesorii lui Gorbaciov va fi la îndemîna cuiva care să decidă asupra chestiunilor disputate. Nu putem cunoaşte forma acestui viitor, pur şi simplu pentru că este încă nehotărît.

Şi totuşi se pare că aceasta ar fi a doua şansă a democraţiei în istoria Rusiei. Aşa cum s-a întîmplat după Revoluţia din februarie 1917, prăbuşirea unui sistem vechi va da probabil democraţiei un scurt răgaz pentru a se consolida înaintea forţelor antidemocratice care, în mod vizibil, se regrupează şi ele, destul de aproape. Există imense posibilităţi pentru ca cetăţenii ţărilor democratice să ajute, atît oferind sfaturi practice în privinţa mecanicii luptei politice democratice, cît şi expunînd punctul nostru de vedere asupra democraţiei. Prăbuşirea comunismului va îndepărta probabil vechea conducere a ţării şi va aduce la suprafaţă noi lideri care erau, pînă acum trei ani, ignoranţi în ceea ce priveşte politica. Deoarece sistemul sovietic s-a desfăcut în bucăţi atît de brusc, mulţi dintre noii legislatori şi lideri ai grupurilor neoficiale — partidele de mîine — optează chiar în acest moment pentru o concepţie politică despre lume. Opoziţia democratică obişnuită, răspîndită în sute de grupuleţe pe tot cuprinsul URSS, are nevoie urgentă de ajutor organizatoric, tehnologic şi financiar. Iar în zilele furtunoase ce vor urma, vor avea, de asemenea, nevoie de sentimentul că există cineva căruia să-i pese de soarta lor.

O tradiţie revoluţionară

Indiferent de rezultatul final, sinuciderea colectivă a avangardei comuniste va rămîne mereu unul dintre cele mai remarcabile momente din istoria omenirii. Nu e uşor să înţelegi motivele pentru care Gorbaciov joacă la noroc statul pe care îl conduce. Dar enigma prezentată de ceilalţi comunişti — de exemplu oponenţii lui Gorbaciov din Comitetul Central care au votat cu atîta uşurinţă renunţarea la „rolul conducător" al partidului — este şi mai şocantă. Discutăm cu volubilitate despre modul în care **comunismul** se prăbuşeşte. Este adevărat, dar cu totul abstract. Ce se poate spune însă despre adevăraţii oficiali comunişti care, în eventualitatea în care comuniştii vor deveni doar **un alt** partid politic, îşi vor pierde nu numai credinţa istorică, ci şi puterea, avantajele, poate chiar libertatea şi viaţa? Care sînt raţiunile lor?

Unii comentatori occidentali au eludat această întrebare spunînd că membrii Comitetului Central nu au avut de ales. Publicul sovietic s-a înfuriat cu adevărat pe autorităţi, dar în istoria sovietică nu publicul a fost acela care să orchestreze voturi unanime. În plus, dintre aceste autorităţi cel mai responsabil este Gorbaciov însuşi. Comitetul Central l-ar fi putut acuza pe Gorbaciov pentru dezamăgirile ultimilor cinci ani; dar în loc să facă acest lucru, a votat pentru a se auto-acuza.

Se păruse că, mergînd la adunarea din februarie, membrii **nomenklaturii** urmau să-l destituie pe conducătorul lor înainte ca acesta să le ordone să mărşăluiască spre prăpastie. Dar cel puţin de această dată, ei au preferat să se arunce în hău decît să ridice mîinile împotriva tatălui lor politic. Astfel, în momentul declinului precipitat al leninismului, tradiţia leninistă adînc sădită a „centralismului democratic" s-a întors singură împo-

a economiei planificate şi a ordinii so-

triva sa (ca în alte zone ale Europei de Est). Punctul nostru de pornire în februarie 1990 trebuie să-l constituie recunoaşterea puterii (încă teribile) a liderului sovietic de a dispune de indivizi, de stat, şi chiar de istorie.

De-a lungul anilor de **perestroika** majoritatea sovietologilor occidentali au văzut în tradiţia marxist-leninismului o forţă cu totul conservatoare care întîrzie schimbările propuse de Gorbaciov. Însă acest punct de vedere omite ceva esenţial. Pentru a treia oară în 70 de ani un conducător revoluţionar — Lenin în timpul Revoluţiei, Stalin în epoca de teroare a anilor '30, şi acum Gorbaciov — i-a chemat pe oameni împotriva şefilor lor şi a eliberat energiile populare cu scopul de a întoarce societatea cu susul în jos. Pentru a doua oară în 70 de ani, aparatul partidului comunist s-a auto-impulsionat să-şi urmeze conducătorul chiar cu preţul propriei dispariţii. Iar noi am persistat, cu toate acestea, să vedem în cea mai nouă variaţiune pe această temă o cedare în faţa Vestului sau în faţa unor necesităţi independente de istoria comunismului şi de impulsul ideologic. Probabil trebuie să mai privim o dată pentru a vedea cu ce ar putea contribui comunismul sovietic la propria sa distrugere.

În 1937, cu exact 53 de ani înaintea întîlnirii Comitetului Central din februarie acest an, acelaşi organism era convocat la Kremlin de I. V. Stalin. În raportul prezentat plenarei, Stalin a afirmat că fiecare conducător de partid trebuie să desemneze imediat doi sau trei deputaţi care să-i poată lua locul dacă va fi necesar. Membrii Comitetului au înţeles dintr-dată ce voia Stalin să spună: le făcea cunoscută intenţia de a-i ucide pe cei mai mulţi dintre ei. Şi totuşi, cînd a sosit momentul votării, absolut toţi membrii prezenţi au ridicat mîna pentru a aproba raportul tovarăşului Stalin iar apoi s-au strecurat în linişte afară din sală. În decursul ur-

mătorilor doi ani, 98 din
de membri şi membri s
Comitetului Central au fost
Acesta a fost apogeul pute
lin, puterea (deţinută de t
scund şi aparent neimpoza
face pe şefii partidului c
comită o sinucidere în mas
tere afişată în Procesele de
de la Moscova şi analiza
precum aceea a lui Arthu
**Darkness at Noon (Întuneri
ză).** În următorii ani, Stalin
partidul comunist din deza
zastru, dar n-a fost îndep
funcţia de conducător.

S-ar putea ca într-o zi
se refere la votul Comitetu
din 7 februarie 1990 ca la
a aşezat comunismul soviet
mul cel de pe urmă al
Dacă va fi aşa, bolşevismu
prăbuşit aşa cum s-a ridicat
pendenţă oarbă de un conc

[1]) Biroul politic nu este
menţionat în platforma a
C.C. În locul lui urmează
fiinţat un nou „Prezidiu" d
mativ două ori mai mare (in
pe primii-secretari ai repub
nionale şi pe cei ai statelo
neloiale). Simpla schimbare
sugerează statura diminuată
nismului: s-a mai făcut od
lucru de către Stalin, în 1
Biroul politic a fost diluat
brii suplimentari pentru a-i
greutatea în perioada apropi
cuiri a lui Stalin. Noul Prez
fel extins, va deveni mai
organism care să ia decizii
curînd o colecţie ceremonială
demnitari, cum este Cabinetul
Unite. Cu noile funcţii acun
Prezidiul va fi o anomalie ca
administrativ, de cealaltă part
lanţ decizional care se va în
la preşedintele partidului pîn
pleanţii lui, pînă la secret
conduc Comisiile (create în
Comitetului Central, pînă la
mentele Comitetului Central.

[2]) Pornind ca simplu preş
legislaturii, Gorbaciov a dev
şedinţe în stilul celei de-a
Republici Franceze, însă c
mult mai mari: de a conduce
torul decretelor între sesiuni
tului Suprem, de a avea drept
asupra legislaţiei acestuia, de
zolva, de a anula legislaţia r
lor şi de a declara stare de
tate în orice republică fără
acordul. Cerînd aceste schimb
va dintre susţinătorii lui G
au afirmat că acesta ar ave
de putere dictatorială pentru
în practică reformele necesar
cietatea sovietică.

[3]) Pentru o mai bună com
lui Gorbaciov cu conducători
anteriori, vezi Charles H. F
Jr. — „La revolution culturelle
Fatchev", părţile I şi II, în C
tale 48, 49, (Paris).

În româ
Lau co,iu CONS

[Din **Journal of Democracy**
1990, pp. 18—26]

CĂLĂII

Secretele

...aceslaw R. Menjinski

...spune că era mai mult un tip
...de savant, decît polițist, cu
...atît mai puțin de membru al
... secrete. Vorbea curent 16 lim-
...ilne, se interesa de literatură,
... astronomie, fizică și matema-
...rintre cekiști era un fenomen
...ul neobișnuit. Învățați cu as-
... ordinelor și executarea lor ne-
...onată, ei nu se puteau împăca
...tul că Menjinski li se adresa
...găminți politicoase. Totalmente
... lui Dzerjinski.
...ăscuse în anul 1874, ca fiu al
...rofesor petersburghez de origi-
...loneză... De formație jurist, a
...egături cu mișcarea revoluțio-
...ncepînd cu anul 1895. Cu bol-
... a conturat o colaborare apro-
...n anul 1903, la cel de al II-lea
...s al acestora. În 1906 a evadat
...chisoare și a peregrinat timp
... ani prin țările Apusului. După
...erea în țară a lucrat în dife-
...rganisme de stat, comuniste, a
... Comisariatul poporului pentru
... (el a fost la originea etatiză-
...acilor), a fost **consul al Rusiei**
...ice la Berlin.
...nul 1919 a fost numit Comisar
...trolului de stat în Ucraina, ceea
...ca fi asimilat cu începutul mun-
... Ceka. Avansează repede în
... de loctiitor al lui Dzerjinski
... scurtă vreme ajunge șef al

...ru care motiv un om atît de
... fost numit în fruntea Securi-
... Decizia fusese luată de către
... Acesta știa perfect că în spa-
...manistului Menjinski va putea
...ă manipuleze organele Securită-
...ansformîndu-le integral într-un
...nent — totalmente subordonat
... al luptei cu comuniștii opozi-
...i. Șeful real al OGPU era pri-
...ocțiitor al lui Menjinski — Hen-
...agoda. Menjinski era bolnav și
...ea era prezent în instituție. În
... mod, Jagoda obținuse libertatea
...care și lua deciziile în mod in-
...dent, sprijinit pe deplin de că-
...alin. Încă din primii ani ai șe-
...ale, Menjinski începuse să ex-
... aparatul OGPU. Pe timpul său,
...orii Securității au obținut mul-
...vilegii, printre altele — maga-
...peciale, aprovizionate cu mărfuri
...ve. Stalin a explicat lărgirea
...ului Securității prin noua poli-
... sate. Se făceau pregătiri pen-
...ecerea la marea colectivizare, a
...primă etapă a început în februa-
...28. Luînd cunoștință de expro-
... țăranii au început să se revol-
...alin asta și așteptase. Au fost
...e în grabă noi închisori și la
...le concentrare, adunînd într-în-
...u numai pe țăranii revoltați,
...i pe vechii comuniști, deveniți
...abili conducătorului Aceste
...u constituit preludiul unei ac-
... plănuite la scară mare. Și lui
...r mai apropiați colaboratori le-a
...t prin cap ideea — folosirea
...ilor ca forță de muncă, cu aju-
...cărcia năzuia să realizeze pla
... economice. N-au așteptat prea
...u traducerea în viață a acestei
... anul 1930 lagărele de concen-

trare au fost scoase de sub puterea Justiției și încredințate organelor Securității. În interiorul OGPU a fost creat un nou sector administrativ — Direcția Centrală a Lagărelor, pe scurt faimosul GULAG. Și cine va fi desemnat șeful noului sector? Evident, Jagoda.

Ce-i drept, lagărele nu au fost inventia lui Menjinski și nici a locțiitorului său, Jagoda. Însă Dzerjinski înființase renumita colonie Solovki, dar în anii 20 ea avea mai mult caracterul unei colonii de muncă-model. Ea dispunea de cîmpuri experimentale, răsadnițe, grajduri și tăbăcării. Pe timpul lui Menjinski și al lui Jagoda, numărul celor închiși aici a crescut atît de mult, încît ajunseseră să trăiască în condiții cu mult inferioare rezistenței omenești. Pentru construirea Canalului Marea Albă, numai în sectorul aflat între Marea Albă și Lacul Onega, pe o distanță de 227 km, au murit peste 100.000 deținuți.

Cine erau ei și de unde erau luați? Înainte de orice, ei erau dușmani ai colectivizării. Primii pași care au țintit spre industrializarea Uniunii Sovietelor au fost însoțiți de numeroase insuccese, provocate de lipsa de experiență, de mijloacele tehnice și de cadrele necorespunzătoare. Staliniștii se străduiau să arunce răspunderea pentru aceste insuccese asupra unei părți a experților, care, după părerea lor, colaborau cu spionajul străin. Din aceste pricini, în lagăre apăreau mereu alți „dușmani ai poporului". La începutul anilor '30, OGPU a descoperit o organizație contrarevoluționară care acționa în sectorul transporturilor. În scurt timp, o organizație asemănătoare a fost depistată și în industria metalelor nobile. Serviciile Securității au executat prin împușcare două persoane: pe un oarecare Mekka și pe Palcinski. Conducerea OGPU își formase convingerea că activitatea tuturor acestor formațiuni diversioniste este dirijată de o centrală puternică. Iată că și o asemenea organizație a fost „deconspirată", spre sfîrșitul anului 1930, așa-numitul „partid industrial". Teoria corespunzătoare a străluminat ca un fulger mințile șefilor. Pretinsa conducere a acestui partid s-ar fi aflat în mîinile foștilor capitaliști ruși, iar centrul acesteia s-ar „fi găsit" la Paris. OGPU a arestat mulți proprietari de fabrici precum și specialiști. A fost „descoperită" în 1930, o organizație de sabotori, în Bazinul Donețk, din care 11 persoane au fost condamnate la moarte, iar 34 — la închisoare. Cum a fost explicată o atît de bruscă apariție a forțelor contrarevoluționare? Propaganda s-a orientat pe două direcții: exagerarea eforturilor formațiunilor antibolșevice externe și învinuirea de lipsă de vigilență — a comuniștilor — datorită căreia dușmanul pătrunsese aproape în toate organizațiile partidului și organele statului. Numai datorită vigilenței OGPU, tînăra Republică se putea simți în siguranță. Acestea aduceau apă la moara lui Menjinski dar mai ales a lui Jagoda, care, folosindu-se de slăbiciunea acestuia, își făcea pur și simplu de cap.

Învinuind comuniștii civili de lipsa de vigilență, Stalin a căpătat posibilitatea de a se descotorosi de dușmanii proprii, cu ajutorul așa-numitelor epurări, care vor fi efectuate de către forțele Securității. Adevărul și minciuna au fost, în mod desăvîrșit, îmbinate în realizarea acestor acțiuni.

Lichidarea dușmanilor lui Stalin începuse încă de pe timpul lui Menjinski. Drept primă victimă a fost ales Blumkin, eser, care, cîndva atentase la viața ambasadorului german la Moscova. Simpatizat de Troțki, a lucrat în secretariatul acestuia, apoi a fost delegat pentru OGPU. După ce Troțki a fost îndepărtat din Uniunea Sovietică, Blumkin i-a făcut o vizită la Constantinopol. Menjinski a fost informat despre acest lucru, dar lichidarea i-a fost încredințată lui Jagoda. În scurt timp, Jagoda a lichidat încă doi cekiști, pe Șilov și pe Rabinovici. Represiunea începuse. Stalin continua să nu aibă încredere în personalul OGPU și își propusese să-l epureze de vechii cekiști-troțkiști, care lucrau în organele Securității în ritmul stabilit de Dzerjinski.

Menjinski a murit în anul 1934. Un timp oarecare a circulat zvonul că ar fi fost asasinat. Aceste zvonuri au înviat atunci cînd Stalin a dat ordinul de lichidare, prin împușcare a lui Jagoda. Pe atunci se spunea în mod deschis că Jagoda l-a otrăvit pe Menjinski.

Decesul lui Menjinski coincide cu finalul unei anumite epoci în acțiunile Securității sovietice — epoca terorii blînde.

Începea o nouă etapă — a marii terori — favorizate, pentru moment de către Stalin. În anul 1934 activitatea Securității sovietice capătă o nouă amploare.

Henrik Jagoda

În anii douăzeci circula zvonul că cineva a grăbit moartea lui Lenin. Multe indicii mergeau spre Jagoda. Troțki afirmase că acesta făcea parte dintre cekiștii care veniseră în contact cu Lenin, bolnav.

Henrik Jagoda avea cîteva biografii de care se folosea în funcție de situație. Este sigur însă că s-a născut la Lodz (mare oraș industrial în Polonia — n. tr.), în anul 1891 în familia unui farmacist evreu. El însuși a devenit farmacist. În timpul războiului civil din Rusia a condus o unitate a Armatei Roșii. Încă din 1920 s-a evidențiat ca cekist și din acei ani s-a legat prietenia sa cu Stalin. Și e de ajuns.

Metodele pe care le utiliza trezeau aversiune chiar și printre cekiști. Au început să se intereseze mai îndeaproape de trecutul său. Trilliser, locțiitor al lui Jagoda, vechi bolșevic, dăruit cu totul cauzei, a întocmit în 1930 un raport către Stalin, prin care, în baza cercetărilor sale, susținea că toate biografiile lui Jagoda sînt false. Stalin s-a bucurat enorm, a ascuns raportul în sertar, iar Trilliser, care se aștepta să fie avansat, a început să intre în dizgrație și, nu peste mult timp, a fost împușcat ca „dușman al poporului".

După decesul lui Menjinski a avut loc o reorganizare a OGPU. Ea s-a transformat în Direcția Generală a Securității Statului, subordonată NKVD-ului (Comisariatul Poporului pentru Afacerile Interne). Șef al NKVD-ului a rămas Henrik Jagoda.

Un rol deosebit în perioada Jagoda l-au jucat lagărele de muncă silnică. Munca silnică fusese utilizată în Uniunea Sovietică în perioada primului cincinal, dar rețeta pentru organizarea lor a reușit să o serie abia „farmacistul" Jagoda. Această nouă metodă fusese demonstrată de el prima oară la construirea Canalului Marea Albă—Marea Baltică. Pentru înfăptuirea acestei construcții au lucrat în total 300.000 de deținuți.

Pentru a-i mobiliza pe deținuți la o muncă ritmică și eficientă Jagoda a uzat de un subterfugiu — le promitea mărinimos amnistierea. Însă, după inaugurarea Canalului, numai o parte dintre deținuți au fost eliberați. Restul au fost încărcați în vagoanele de vite și duși la alte munci. Iar situația s-a repetat. La 4 iulie 1937 s-a terminat construirea Canalului Moscova-Volga. Este drept că acum au fost eliberați 55.000 de deținuți, dar numai acei cărora le rămăseseră pînă la ispășirea pedepsei doar cîteva zile, sau maximum cîteva săptămîni. Îmbinarea măiastră a muncii silnice cu dezvoltarea economici țării a fost pe gustul conducerii de atunci a partidului și a guvernului. Stalin, Kaganovici sau Hrușciov care își începea atunci cariera politică vizitau cu multă plăcere marile șantiere. Încă Decretul din 7 aprilie 1930 prevăzuse că spre lagărele de concentrare pot fi îndreptați toți cei care au primit o condamnare mai mare de trei ani, ca și indivizii socotiți de conducerea Securității ca „nesiguri" și „certăreți".

În ianuarie 1933, Stalin a ajuns la concluzia necesității unei „epurări" în partid și a curățirii rîndurilor sale de „elementele nesigure". În acest scop a fost creată o comisie a cărei conducere a fost „încredințată lui N. I. Ejov. După ani lungi de pregătiri, acesta a trecut la acțiuni energice. Încă de la moartea lui Menjinski, toate organele Securității fuseseră împănate cu oameni dirijați de către Stalin și care îi erau supuși fanatici. Acum, era necesar doar un impuls, era necesară o victimă. Alegerea a căzut pe S. M. Kirov. Stalin voia să împuște doi iepuri dintr-o lovitură: să se scuture de un rival supărător și să trezească suspiciuni în organele partidului. Executarea acțiunii i-a fost ordonată lui Jagoda și unui agent experimentat al OGPU, un oarecare Zaporojeț. Acesta, la rîndul lui s-a servit de un comunist idealist și fanatic, pe nume Nikolaev. Și astfel Kirov a fost asasinat. A fost începutul „epurării" în partid.

Ancheta în problema asasinării lui Kirov a fost efectuată de Jagoda, îndrumat personal de către Stalin. Chiar în ziua atentatului asupra lui Kirov, au fost arestate la Leningrad 72 de persoane. Arestări s-au făcut și în Republica Bielorusă și în Ucraina. În total, au fost executate prin împușcare 103 persoane. Au căzut victime nu numai cei care se aflau pe listele negre ale NKVD-ului, ci și persoane cu totul întîmplătoare. A fost arestat șeful NKVD-ului din Leningrad — Medved, apoi și colaboratorii săi. Au fost învinuiți de neglijarea atribuțiilor de serviciu, caz în care pedepsele ar fi fost blînde. De fapt, era vorba de îndepărtarea securității leningrădene de la ancheta în curs de desfășurare. Însă peste doi ani au fost cu toții împușcați, fără vreun act de condamnare. Vina pentru atentatul asupra lui Kirov a căzut pe albgardiști și pe agenții străini. Dar această versiune s-a destrămat repede, pentru că fiind aresat atentatorul Nikolaev a recunoscut în persoana lui Zaporojeț pe individul care-i furnizase arma crimei. Imediat a fost construită o nouă versiune a evenimentelor, vina căzînd acum pe membrii fostului grup al lui Zinoview. Au fost arestate 15 persoane — comuniști merituoși, participanți la războiul civil, foști colaboratori ai lui Lenin. Imediat a fost dat publicității un nou comunicat, care anunța, de astă dată, că atentatul a fost înfăptuit de un grup terorist, denumit „centrul din Leningrad". Printre cei 14 arestați s-a numărat și Nikolaev. Cu toate că numai el și-a recunoscut vina, au fost condamnați toți 14. Sentința a fost imediat executată. Jagoda se străduia însă, cu orice preț, să dovedească colaborarea grupului Zinoview la asasinarea lui Kirov. Lucra febril la pregătirea procesului contra acestui grup, al cărui număr de arestați a crescut de la 15 la 19 persoane. L-a silit pe Safarov să accepte

STALINISMULUI

Ceka

rolul de martor principal al acuzării. Însă nu a reușit să-i „monteze" în complot pe Kamenev și pe Zinoview. Procuratura a cerut finalmente condamnări între 5 și 10 ani.

Următoarea manevră a lui Jagoda a constat în ștergerea oricărei urme a lui Kirov și a realizat acest lucru în modul cel mai simplu — i-a lichidat pe toți colaboratorii cei mai apropiați ai lui Kirov. Astfel, au dispărut pentru totdeauna: M. S. Ciudov, F. I. Ugarov, P. P. Smorodin, N. P. Komarov, L. K. Șoposnikova și B. P. Rosorn.

De atunci, eliminarea vechii gărzi bolșevice s-a efectuat în mod consecvent și planificat. Mai întîi a fost lichidată „Asociația vechilor bolșevici", confiscîndu-i-se toate documentele, apoi a fost dizolvată „Asociația foștilor deținuți și exilați politici". Oamenii lui Jagoda lucrau fără „respiro" spre a prezenta maselor noi și noi organizații subversive, descoperite. Au revenit, — a cîta oară, la așa-numitul grup Zinoview. I s-au atribuit legături cu Troțki, aflat peste hotare. Prin declarații smulse cu forța și documente falsificate, Jagoda s-a străduit să dovedească faptul că Troțki ar fi fost la originea și conducerea atentatului asupra lui Kirov. Toți au fost condamnați la moarte. Pe timpul citirii sentinței, acuzatul Lurie a strigat disprețuitor: „Trăiască cauza lui Marx, Engels, Lenin și Stalin". Acesta a fost primul mare „proces moscovit".

După acest proces, folosindu-se de Tribunale extraordinare ale NKVD-ului, Jagoda a lichidat, în decurs de cîteva săptămîni, mii de persoane. Pentru condamnare, era suficientă neloialitatea suspectului sau dușmănia potențială față de Stalin. Pe această bază au fost lichidați mulți veterani ai P.C. Polonez și alți comuniști, în Spania, de către organele Securității sovietice. Nu a mai apucat să o finalizeze.

Colaborarea sîngeroasă a lui Stalin cu Jagoda nu a mai durat mult. Acesta din urmă era abuat după putere. El a ajuns să trateze NKVD-ul ca pe propria-i moșie. Succesele i s-au urcat la cap. Mania „măririi" a căpătat la dînsul dimensiuni insuportabile. Stalin a căzut pe gînduri, văzînd în Jagoda un rival.

Stalin a plănuit eliminarea lui Jagoda, împreună cu Jdanov. Aflîndu-se în concediu la Soci (în Crimeea), au expediat pe 25 septembrie 1936 o telegramă la Moscova, pe care au semnat-o împreună și prin care l-au eliminat din funcția de comisar al NKVD-ului. Se arătase incapabil în demascarea comploturilor — troțkist și zinowiewist. În locul său l-au propus pe tovarășul Nikolai Ejov. Imediat, Henrik Jagoda a fost arestat. Începea cea mai sîngeroasă etapă din istoria Uniunii Sovietice — „EJOVIADA !" ■

traducere și adaptare
de Alexandru ȘERBAN

Am fost martor la masacrul din București

(urmare din pag. 3)

Proiectile pe cer

Medicul șef Mircea Oprișan povestește mai departe:

— O altă experiență ciudată am avut într-o seară cînd împușcăturile începuseră să se apropie de centrala în care ne aflam. Riscam să fim atacați. În centrală, se afla înmagazinată foarte multă benzină — și un singur glonte ar fi putut arunca totul în aer.

Teroriștii ar fi putut să ia și 500 de mașini, așa că am fost nevoiți să organizăm apărarea clădirii. Am cerut ajutoare și ni s-au trimis 6 oameni înarmați, dar care nu erau soldați. Am plasat oameni de pază echipați cu aparate de emisie-recepție în toate posturile cheie.

La un moment dat, unui om de pază i s-a părut că a văzut ceva pe un acoperiș. Imediat m-am dus să văd ce se întîmplă, dar spre norocul nostru al tuturora nu fusese nimeni.

Proiectile luminoase zburau deasupra noastră

Gloante cădeau cu zgomot pe capotele mașinilor. Un om care lucra pe ambulanța a fost „lovit" în picior de un glonte care nu a produs nici o rană. Întîmplare ciudată și norocoasă.

Gaze de război în tuneluri

În clădirea Comitetului Central, care era apărată de civili înarmați și soldați, am improvizat o sală de urgență unde, începînd din 23 decembrie, medicii de la salvare au lucrat toată săptămîna, zi și noapte. Acolo am lucrat și eu în gărzi de 12 ore.

A fost foarte interesant să văd clădirea pe dinăuntru. Am observat ușile duble de metal, iar peste tot se aflau extinctoare. Birourile erau pline de hîrtii ce conțineau cele mai ciudate detalii, de exemplu instrucțiuni cum să se folosească stilouri de aur. Iar în fiecare birou se aflau țigări străine, whisy, produse alimentare și tot felul de produse de lux.

Armata a găsit depozite de „Sann" într-un sistem de tuneluri subterane. Un militar m-a întrebat ce era. I-am explicat că era un gaz de război.

Atmosfera din clădire era foarte încărcată. Gărzile înarmate erau obosite și cu nervii întinși din cauza teroriștilor care apăreau, în cele mai neașteptate locuri, împușcau și dispăreau. Mulți soldați au fost împușcați.

S-a arătat că în clădire era o rețea secretă de uși ascunse, lifturi ascunse, coridoare și trepte care erau cunoscute și folosite numai de teroriști. Chiar și mie îmi era frică să deschid o ușă, pentru că în spatele ei ar fi putut exista o surpriză neplăcută. Din cauza coridoarelor lungi și întunecoase și neștiind ce se poate ascunde în ele era foarte periculos să trecem pe lîngă colțuri. Îmi era frică chiar și de ai noștri. Strigam tot timpul: — „Sînt medic nu trageți".

Teroriștii

Teroriștii care trăgeau în mulțimea de oameni de pe străzi nu aparțineau Securității, ci unei a treia armate, secretă, de existența căreia aveau cunoștință numai [illegible] fostul președinte împreună cu [illegible] săi cei mai de încredere. [illegible] izvoarelor românești erau recrutați, printre altele, dintr-o generație de copii pierduți proveniți din familii dezmembrate sau chiar orfani. Acești copii crescuseră în instituții speciale, în condiții mizerabile, excluși de societate. La vîrsta de 6—7 ani fuseseră selectați în urma unor teste psihologice, după care au fost antrenați ca niște cîini pînă cînd au devenit ucigași perfecți. Acești teroriști trăiau o viață dublă printre oamenii de rînd. Erau echipați cu cele mai moderne aparate de radio-emisie și arme, echipate cu vizor pentru raze infraroșii, care se pot folosi noaptea. Teroriștii foloseau muniție obișnuită, dum-dum gloanțe cu vîrfurile pilite și proiectile explozibile.

La un anumit semnal, după fuga dictatorului, au intrat în acțiune. Scopul acțiunilor lor era să creeze spaimă și confuzie, destabilizare care ar fi putut crea dictatorului posibilitate de a-și relua puterea. Împușcau sistematic în trei părți ale corpului: spre cap, inima, sau în partea de jos a abdomenului. Medici de la Spitalul de Urgență din București au informat că pacienții teroriști puteau fi deosebiți de ceilalți pacienți prin următoarele

1. Erau îmbrăcați cu trei rînduri de haine. Pe deasupra 2 rînduri de uniforme, iar cel de-al treilea rînd haine civile. În acest fel își puteau schimba identitatea foarte repede.

2. Aveau mai multă muniție decît soldații obișnuiți.

3. Aveau cicatrici speciale pe buricul degetelor mîinii drepte. Cicatricile proveneau de la exerciții de tragere cu un tip special de armă.

4. Erau atît de drogați încît se comportau ca niște animale sălbatice și au trebuit tratați cu calmante în doze foarte mari.

Serviciul sanitar românesc este atît de secătuit de aparatură și echipament medical, încît nu a fost posibil ca prin analize de laborator să se poată stabili cu exactitate, numele drogurilor și în ce combinație erau folosite de teroriști. Medicii presupun totuși că era vorba de cantități foarte mari de amfetamină, administrată în combinație cu cocaină probabil.

După capturarea, judecarea și execuția fostului președinte și pînă la Anul Nou s-au împuținat împușcăturile rapid. La data de 12 ianuarie 1990, noul ministru al sănătății a declarat că în timpul revoluției au fost omorîți circa 1.400 de oameni iar răniți aproape 6.000.

Răsăritul își regăsește memoria

(urmare din pag. 7)

viți de a înființa un „club Brejnev".

Exemplele s-ar putea înmulți, dinlăuntrul sau din afara Uniunii Sovietice. Puterea comunistă disimula de multe ori o expansiune națională și o voință de asimilare etnică. Kosovo este o regiune disputată deopotrivă de albanezi și de sîrbi, oarecum asemănător Transilvaniei noastre, provincie importantă pentru memoria națională a maghiarilor sau a germanilor. Vilnius, capitala Lituaniei, este un oraș de referință nu doar pentru Lituanieni, ci și pentru polonezi, sub numele de Wilno, ca și pentru evrei, care îi spuneau Vilne. Dar orașul a fost revendicat deopotrivă de nemți și de ruși, în numele pangermanismului sau panslavismului. Iar tătarii vor să revină azi în Crimeea.

Ce poate face istoriografia în fața acestei multiplicări a particularismelor istorice? Istoricii, conștienți de forța politică a disciplinei lor, au pregătit schimbarea prin restituirea adesea anevoioasă și aproape obscură a adevărului. Au fost precedați adesea de scriitori. În URSS, cum observă Alexis Berelowitch, romanele au fost cele dintîi care au înfruntat „tabuurile istoriei", pentru ca astăzi multe din cele ce constituiau inițial „adevăruri curajoase" să devină locuri comune. Între timp, se deschid arhivele, iar KGB-ul participă la identificarea și reabilitarea fostelor sale victime. În Cehoslovacia, după înlăturarea lui Husak, cel pe care Kundera îl numea „președintele uitării", e recunoscută opera istoricilor independenți de după 1968, mulți din ei semnatari ai Chartei 77, constrînși să-și abandoneze posturile, însă menținîndu-și profesia. Însă istoria a devenit tot mai mult un teren de confruntare a mișcărilor politice și populare. În Ungaria, organizarea funeraliilor naționale ale lui Imre Nagy și recunoașterea de către partidul comunist a caracterului revoluționar al mișcării din 1956 au reprezentat în fond înmormîntarea simbolică a vechiului sistem. O miză cu totul aparte o are însă același proces în patria însăși a comunismului. Denis Paillard prezintă cele „două figuri ale memoriei" din Uniunea Sovietică, mișcările Memorial și Pamiat. Sînt amîndouă, în felul lor, expresii ale memoriei mutilate, iar în confruntarea și excluderea lor reciprocă dovedesc că au în urmă aceeași moștenire. Memorialul își propune restaurarea memoriei antistaliniste și se regăsește politic în aripa reformistă și radicală a partidului. Pamiat se revendică în primul rînd de la memoria națională, de la trecutul îndepărtat al poporului rus, cu eroii, martirii și sfinții săi. În vreme ce Memorialul își restrînge în general activitatea la perioada stalinistă, adversarii săi îi reproșează faptul de a nu avea în vedere ansamblul victimelor sistemului sovietic, ținînd cont că printre victimele anilor treizeci se aflau și foști călăi. Pentru mișcarea Pamiat, epoca de aur se află plasată cel mai adesea înainte de Petru cel Mare, iar dizidenților ultra-naționaliști li s-a adăugat nu demult un grup de conservatori staliniști, considerînd perioada stalinistă „mai pozitivă" prin tradiționalismul ei decît momentele revoluționare ori reformiste, hrușciovian sau gorbaciovian. În această dezbatere se produce în fond o politizare a elitei intelectuale, grupate în jurul unor publicații diferite, despărțite după vechile linii de orientare ale culturii ruse între slavofili și occidentaliști, ceea ce ne amintește nouă românilor de polemicile dintre protocroniști și moderniști, dintre naționaliști și pro-occidentali. ■

Mihail Voslenski

ACTIVIŞTII PARTIDULUI COMUNIST, O CLASĂ PARAZITĂ

● La putere nu se ajunge decît părăsind clasa muncitoare ● Membrii simpli de partid sînt servitorii nomenclaturii ● Locuri rezervate pentru copiii activiştilor ●

S-a discutat foarte mult la noi pe tema nomenclaturii în acest an. S-au făcut chiar variate jocuri de cuvinte în jurul său. Dar, din nefericire, luptătorii împotriva nomenclaturii nu si-au luat elementara precautie de a defini monstrul înainte de a se măsura cu el. Punctul opt ca idee justitiar si perfect legitim, a avut defectul de a nu fi îndeajuns de explicit. Activistii s-au grăbit să profite de această confuzie, făcînd corp comun cu membrii simpli de partid si încercînd să-si facă uitat prin acest demers statutul lor definitoriu de *clasă parazită*.

Mihail Voslensky, cel care a făcut cunoscut termenul de „nomenklatură" lumii întregi a fost de meserie istoric. Si-a făcut studiile la universitatea Lomonosov din Moscova, a fost traducător la procesul de la Nürnberg. Profesor la Moscova, a părăsit URSS în 1972. A avut diverse responsabilităti în cadrul Academiei de Stiinte, apartinînd el însusi nomenclaturii. Descrierea sa este în acelasi timp cea a unui istoric si a unui om „dinăuntru".

Clasa declasaţilor

Cel de al TreileaReich ţinea la mare cinste originea oriană, tot aşa cum URSS-ul valoriza originea proletară. Propaganda sovietică a vrut să evidenţieze dovezile originilor nonariene ale conducătorilor nazişti. Eforturile sale nu au fost încununate de succes. S-a străduit de asemenea să dovedească originea muncitorească a conducătorilor săi. Fără mai mult succes: în ciuda tuturor eforturilor lor de a se prezenta ca proletari vechi, majoritatea conducătorilor nu îndepliniseră niciodată nici cea mai mică muncă manuală.

Nimic surprinzător aici: am văzut că Lenin nu avusese intenţia de a forma organizaţia revoluţionarilor profesionişti — embrionul noii clase — pornind de la o bază muncitorească. La fel, carieriştii nomenklaturii staliniste nu proveneau nici ei din muncitori.

Dar le venea teribil de greu să admită aceasta în mod deschis. Partidul se definea ca „avangardă a clasei muncitoare" sau ca „cea mai înaltă formă de organizare a clasei muncitoare."

Cum o legendă izvorăşte dintr-alta, s-a spus mai apoi că aparatul de partid şi conducerea reprezintă ansamblul clasei muncitoare. Activiştii cu mîini îngrijite, care nu puseseră în viaţa lor piciorul într-o uzină, treceau „muncitor" la rubrica „statut social" a tuturor chestionarelor. Ridicolul era strigător: un suspin de uşurare a trecut prin rîndurile nomenclaturii cînd a fost abandonată terminologia „partid al clasei muncitoare" şi PCUS a devenit „partidul poporului".

Se mai întîmplă uneori să auzi un activist lăudîndu-se că a început ca muncitor. Prin aceasta se nădăjduieşte că se poate demonstra că muncitorimea este reprezentată în conducerea statului. Faptul că un nomenclaturist, secretar al unui comitet regional de patruzeci de ani, a petrecut un an într-o uzină nu va dovedi niciodată că este încă un reprezentant al clasei muncitoare. În timpul războiului, studenţii de la universitate erau mobilizaţi în agricultură. Astfel mi-am început viaţa profesională într-un colhoz, fără ca aceasta să însemne că sînt proletar. Că un „muncitor vechi" de acest gen a ajuns prim-secretar regional nu dovedeşte că proletariatul conduce ţara. Sînt destui miliardari americani care au început ca vînzători ambulanţi sau de ziare. Aceasta nu înseamnă că vînzătorii ambulanţi sau de ziare constituie clasa conducătoare a capitalismului american.

Adevăratul rol pe care îl joacă o clasă socială într-o societate îl dovedeşte soarta celor care au rămas în acea clasă. Cînd propaganda sovietică subliniază originea muncitorească a unora dintre cadrele sale, ea însăşi dovedeşte că nu se cucereşte puterea în URSS decît prin părăsirea clasei muncitoare.

Examinînd diferite statistici, ajungem mereu la aceleaşi concluzii: originea socială a nomenclaturii corespunde compoziţiei sociale a ansamblului populaţiei. Nomenclatura nu se recrutează din rîndurile proletariatului, ci din toate păturile sociale.

Dacă nomenclatura nu îşi poate dovedi caracterul proletar, să sperăm cel puţin că-şi poate dovedi caracterul democratic. Reprezintă ea ansamblul poporului? Ei bine, nu, nomenclatura nu reprezintă absolut pe nimeni. Toţi aceşti Ivan Ivanovici Ivanov care au făcut toate acrobaţiile posibile pentru a ajunge în primele rînduri ale nomenclaturii nu au făcut-o ca reprezentanţi ai clasei lor originare. Dacă aveţi vreo conversaţie particulară cu un activist, vă veţi da seama că el nu încearcă decît dispreţ şi antipatie pentru clasa din care provine. Mihail Kotov, secretar al comitetului sovietic pentru pace, atît de tipic ca alură şi manieră de a vorbi pentru ţăranul rus, ne uimea întotdeauna prin dispreţul profund pe care-l avea pentru tot ceea ce îi amintea de ţară şi de obiceiurile ţărăneşti.

Ostilitatea activiştilor pentru mediul lor de origine nu se dezvăluie doar în vorbe dispreţuitoare, ea s-a trădat şi prin acţiunea lor destructivă. Au fost sau nu leniniştii, oameni din intelligentsia cei care au oprimat prin toate mijloacele posibile intelectualii ruşi. Astăzi îmbătrînita nomenclatură stalinistă, în majoritate de origine ţărănească, nu a fost tocmai cea care a persecutat ţărănimea ani de zile şi în toate chipurile posibile? Ca să nu mai spunem de comportamentul activiştilor faţă de muncitori — în fapte, nu în vorbe.

Dezgustul ostil al nomenclaturii pentru mediul ei social de origine este o stare de spirit foarte instructivă. Nomenclaturiştii nu reprezintă pe nimeni. Deîndată ce au atins primele eşaloane ale nomenclaturii, nu mai reprezintă pe nimeni în afara lor înşile.

Nomenclatura se consideră pe bună dreptate drept o nouă comunitate socială, nu ca o simplă comunitate printre altele, dar ca o grupă separată, investită cu dreptul de a le privi de sus pe celelalte. Această concepţie se justifică nu prin virtuţile excepţionale ale nomenclaturii, ci pentru că este clasa dominantă.

Nomenclatura nu reuneşte reprezentanţii tuturor claselor sociale. Ea reuneşte oamenii fără clasă — declasaţii.

Nomenclatura şi partidul

Un propagandist ar putea oricînd replica: „Noi nu pretindem că forţa conducătoare este nomenclatura singură. Forţa conducătoare, inteligenţa, onoarea, conştiinţa, organizatoare şi inspiratoare, este partidul. Şi în partid, este nu 1,5 procente la sută (nomenclatura plus familiile nomenclaturiste raportate la populaţia sovietică, n.n.) ci 9 procente dintr-o sută, 17 milioane de indivizi." Să examinăm deci relaţiile dintre partid şi nomenclatură.

În timpul lui Lenin, partidul avea puţini aderenţi. Sub Stalin, s-a dezvoltat foarte rapid: în 1941 avea 2,5 milioane de membri şi 1,5 milioane de candidaţi. În timpul războiului, atunci cînd candidaţii erau admişi practic fără nici o selecţie, aceste cifre au urcat pînă la 4, resp. 1,8 milioane. După război, partidul continuă să crească, atît de mult şi de bine că astăzi are 17 milioane de membri. Din 1917 a crescut deci de 40 de ori în vreme ce, în acelaşi interval, populaţia nu creştea decît de 0,6 ori.

Ce ascunde o asemenea evoluţie? La origine, partidul conceput de Lenin nu era o organizaţie de masă, ci un partid elitar. În acelaşi timp, era în umbra unei alte elite — organizaţia revoluţionarilor profesionişti. Sarcina Partidului era de a susţine această organizaţie prin toate mijloacele şi de a servi cadre de rezervă.

După obţinerea puterii, cînd revoluţionarii au devenit conducători de profesie, partidul a devenit mai important dar a rămas o elită auxiliară. Ca atare, era însărcinat cu executarea ordinelor provenite de la elita dominantă în planul războiului civil şi în regiunile mai îndepărtate. Dar în timp ce dominaţia nomenclaturii se întărea şi aceasta se detaşa din ce în ce mai mult de societate, legătura dintre partid şi aceasta devenea din ce în ce mai strînsă.

După Stalin creşterea continuă a numărului membrilor de partid şi pietrificarea continuă a clasei dominante au accentuat diferenţa între nomenclatură şi auxiliari. Partidul de masă care numără milioane de membri joacă din ce în ce mai mult simplul rol de servitor al nomenclaturii.

Ce spun cetăţenii sovietici — nu în cadrul reuniunilor, ci cînd sînt între ei — despre raţiunile de a intra în partid? Un singur lucru: se intră în partid pentru a face carieră.

Nu e neapărat vorba de o carieră nemaipomenită. Dar dacă vrei să fii sigur că nu vei avea parte la lucru de şicanele şefului, că vei avea parte de o avansare cît de mică, că vei face parte dintre favorizaţi şi nu dintre persecutaţi, atunci se intră în partid! Fireşte, carnetul de partid nu este garanţia unei cariere strălucite, dar absenţa sa este o garanţie că nu vei face nici un fel de carieră. Astfel că intrarea în partid nu este o chestiune de convingere, ci una de avansare la serviciu pentru majoritate, şi de carieră pentru minoritate.

Ştiu că acesta este un lucru dificil de acceptat pentru un occidental, dar aceasta este totuşi realitatea: intrarea în partid nu are nimic de-a face cu convingerile. Pentru a pune pe gînduri pe cei sceptici, mi-ar place să le pun următoarea întrebare: ce convingeri atribuiţi celor care intră în PCUS? Convingerea că ordinea socială a ţării lor este cea mai democratică din lume? Convingerea că el, cetăţean sovietic, se bucură de toate libertăţile? Că se trăieşte mai bine în URSS decît în Occident, unde i se interzice preventiv să se ducă? Că în timpul perioadei de dominaţie sovietică bunăstarea materială a poporului n-a încetat să crească, cu rezultatul că nivelul de viaţă din URSS este cel mai scăzut din toate ţările industrializate?

Spre deosebire de cititorul occidental, cetăţeanul sovietic ştie perfect că nimeni nu-i cere convingere pentru a intra în partid. I se cere numai atît: să repete frumuşel ceea ce spune nomenclatura fără un cuvînt în plus.

Dar mai există ceva: orice clasă dominantă în curs de consolidare vizează să-şi transmită privilegiile copiilor ei, cu alte cuvinte să se autoreproducă şi să împiedice prin toate mijloacele afluxul noilor veniţi. Este ceea ce se produce actualmente în nomenclatura sovietică. Pe măsură ce ating vîrsta cuvenită, copiii activiştilor vor ocupa, într-un număr mereu crescînd, posturi care figurează în nomenklatură. Fiica lui Kosîghin, Ludmila, nu avusese pînă atunci nici cel mai mic interes în biblioteci, dar asta n-a fost un obstacol în calea numirii ei în postul de directoare a bibliotecii de stat pentru literatură străină din Moscova. Fiul lui A. Gromîko, Anatoli, a devenit directorul Institutului African al Academiei de Ştiinţe, chiar dacă nu fusese niciodată africanist. Postul figura în nomenclatura secretariatului Comitetului Central.

Proprietatea socialistă este proprietatea colectivă a nomenclaturii

Articolul 10 al constituţiei Uniunii Sovietice proclamă: „Sistemul economic al URSS este fondat pe proprietatea socialistă a mijloacelor de producţie sub forma proprietăţii de stat (a întregului popor) şi a proprietăţii colhoziene şi cooperatiste. Bunurile sindicatelor şi a altor organizaţii sociale, necesare realizării sarcinilor lor statuare, sînt de asemenea proprietate socialistă".

Aceste formule nu sînt convingătoare nu numai din cauza identificării înşelătoare între proprietatea de stat şi cea a „întregului popor". Nici o precizare nu ne luminează asupra trăsăturii comune care face din aceste elemente heterogene o unitate: „proprietatea socialistă".

Ce înseamnă deci „proprietatea socialistă ?"

Dreptul de proprietate este dreptul nelimitat al proprietarului de a dispune după voinţa sa de obiectul proprietăţii sale, aceasta incluzînd transferul la un alt proprietar sau suprimarea. Din punct de vedere marxist, o clasă dominantă este producătoarea mijloacelor de producţie.

Este acesta şi cazul nomenclaturii?

Nomenclatura este proprietarul colectiv al „proprietăţii de stat" în Uniunea Sovietică. Nimic surprinzător aici. Adeziunea sa afişată la colectivism a constrîns nomenclatura să adopte forma colectivă a proprietăţii, cu atît mai mult cu cît aceasta se impusese în mare parte în societatea capitalistă. Aceasta nu constituie totuşi o dovadă a caracterului său progresist faţă de proprietatea individuală din ţările capitaliste: spartanii erau proprietarii în colectiv ai iloţilor iar în Evul Mediu biserica era proprietara în colectiv a numeroase bogăţii. Spartanii şi biserica medievală nu erau cîtuşi de puţin mai progresişti decît capitaliştii moderni.

(A.M.)

Administraţia: Bucureşti, Calea Victoriei 115, tel. (90) 506618.
REDACŢIA: IAŞI, Casa cu absidă, Centrul civic; telefon (981) 16242
PREŢUL UNUI EXEMPLAR: LEI 5

Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — Sector export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10376 prsfir Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66, sector 1.